Struensee. En människoskildring ur historien i tre romaner. I. Stadsläkaren i Altona

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1898.

Förut utkomna arbeten

af AXEL LUNDEGÅRD:

I Gryningen. Novelletter. (1885.)

Röde Prinsen. Ett ungdomslif i stämningar. (1889.)

Viktoria Benedictsson. En själfbiografi ur bref och anteckningar.

(1890.)

La Mouche. En roman från ett dödsläger. (1891.)

Titania. En kärlekssaga. 1:a uppl. (1892.)

2:a uppl. (1895.)

Stormfågeln. En historisk silhuett med bakgrund och ram. (1893.)

Prometheus. En konstnärs saga. (1893.)

Faster Ulla och hennes brorsdöttrar. (1894.)

Tannhäuser. En modern legend. (1895.)

Fru Hedvigs Dagbok. (1895.)

Dikter. (1896.)

Af *ERNST AHLGREN* och *AXEL LUNDEGÅRD:*

Final. Skådespel i 3 akter. (1885.)

Modern. En berättelse. (1888.)

Den Bergtagna. En kärlekens tragedi. (1890.)

I.
STADSLÄKAREN I ALTONA
I.
(Altona. Sept. 1762.)

Ty jag säger eder, att tiden är ond och domens dag är visserligen nära!

Prosten i Altona, konsistorialrådet Reichenbach, predikar för ett sällskap af troende, som stämt möte i hans hem. Han står på en upphöjning i den aflånga salen, hvars tre fönster vetta mot kyrkoplatsen. Genom de små rutorna, som skifta i grönt och violett, faller det ljus öfver hans drag.

Han är en magerlagd man med ett blekt och strängt ansikte under en hög panna, klufven af ett veck mellan ögonbrynen. På hans hjässa tronar en gammalmodig peruk, som faller på sned då han andaktsfullt och innerligt knäpper sina hvita händer framför bröstet och lyfter sin blick mot det låga taket.

Alla de närvarande lyssna uppmärksamt till hans ord, ty han är en väldig botpredikare, bekant icke blott i staden utan också på landet, öfver hela grefskapet Rantzau och herrskapet Pinneberg, för den kraft, hvarmed han svänger lagens gissel öfver människornas själar, i kamp mot tidens ondska.

– Ja, tiden är ond. De goda traditionerna från högstsalig konung Kristian VI:s dagar hållas icke längre i helgd. Det exempel, som då gafs från höjden, hade verksamt bidragit till utbredande af kristligt sinne så väl i hofvets närmaste krets som ock öfver landet och hertigdömena. Nu däremot börjar otrons hydra lyfta sina tusentals hufvuden rundt omkring; men därför hotade också nyss Herrans straff i form af krig och örlig. Helt visst kan straffdomen ännu fullbordas, liksom för femtio år sedan, då svensken Stenbock förvandlade Altona till en rykande askhög.

Mörkrets furste begagnar sig ofta af människor för att utsprida otrons gift och utföra sina onda planer. Slika djäfvulens brygdmästare på jorden äro fulla af svek och list, men ha ett vinnande väsen och lägga sina ord så väl, att de nästan göra intryck af sanning. En sådan djäfvulens brygdmästare lefde i England för mer än hundra år sedan och bar namnet Locke. I Frankrike har det under de senare årtiondena uppträdt en hel härskara af slika djäfvulens skaffare, hvilka falskeligen benämna sig filosofer. En af dem, som bekämpar religionen med en helvetisk ifver, anses icke dess mindre af sina förblindade landsmän som en vis man, ja aktas till och med af furstar. En annan, som utgifvit en skrift af den art, att bödeln offentligen måste bränna den, lär icke dess mindre ha innästlat sig i en högvälboren familj och äktat en grefvedotter; och en tredje har redan för ett tiotal år sedan drifvit sin gudlöshet så långt, att franska regeringen måste inspärra honom i ett fängelse, såsom en för samhället vådlig person.

Men – tyvärr! – det är icke endast i Frankrike, som sådant timar. Det är knappast ett år sedan alla de närvarande med smärta och grämelse måst bevittna, hurusom en af stadens egna borgare fördes fängslad till Kristiansö, därför att han författat en hädisk skrift. Och detta var en man som yfdes öfver sin bildning och som var sekreterare vid vetenskapsakademien i Hamburg!

Om någonsin en djäfvulens advokat gjort skäl för sitt namn så är det denna beryktade advokat Schade, som icke aktat för rof att offentligen framlägga sina så kallade »Bevis för, att metafysiken är den sanna teoretiska och praktiska religionen».

Mot denna skrift riktar konsistorialrådet en ljungande bannstråle, hvarefter han med hårresande allvar skildrar det straff, som författaren skulle komma att utstå i ett kommande lif. Predikanten fördjupar sig i en detaljerad beskrifning af de eviga kvalen, hvilka han skildrar med en så skrämmande åskådlighet, att kvinnorna börja stöna och snyfta högt. Då blir han själf lugnare, trosnitet dämpas till vemod, och han låter andens flammande svärd sjunka.

– Ja, visst är det sant, att gudlösheten breder ut sig, och med smärta måste det bekännas, att de högre klasserna icke alltid föregå med godt exempel i kristligt lefverne, ty otrons gift verkar också på samfundets högste. Dock finns det ännu – Gudi lof! – lysande representanter för den brinnande fromheten vid högstsalig konung Kristians hof – predikanten bugar sig vördsamt för friherre Söhlenthal och hans gemål – ehuru de

flesta här församlade Jesu barn äro af ofrälse börd, ty den sunda, ofördärfvade medelklassen utmärker sig nu som alltid genom sitt kristliga sinnelag, och gifve Gud, att det aldrig må förändras! Att vetenskapen står på religionens sida därom påminnes man lifligt af doktor Unzers, den framstående läkarens, närvaro. Själfva hans namn är oss föröfrigt en glädjande påminnelse om, att han är en af de våra!

Uttrycket i konsistorialrådets ansikte har blifvit fridsamt och mildt; vid de sista orden upplyses det till och med af ett blekt småleende. Så förmörkas det åter, och han lyfter sin hand mot pannan, liksom för att jaga bort en ond tanke; då handen åter sjunker, ha ögonen återfått sin fanatiska glöd, och hans röst darrar af återhållen vrede:

– Ja, älskade kristne, den *sanna* vetenskapen blommar alltid på religionens mark! Men det finns en klokskap, som falskeligen bär vetenskapens skylt – han är en bedragare, om han än har diplom! Jag tänker med kristligt medlidande, men också med kristlig harm, på en annan läkare, som genom sitt gudlösa och osedliga lif väcker allmän förargelse i vår församling. Jag vill icke besudla mina läppar genom att nämna hans namn. Det namnet är oss för öfrigt dyrbart och kärt genom vår broder i Kristo, Adam Struensee, min företrädare som denna församlings herde. Innan den gudsmannen kallades bort härifrån till ännu större plikter och ett ännu rikare verksamhetsfält, såg han sig, som bekant, nödsakad, att offentligen från predikstolen nedkalla himmelns straff öfver sonens gudlösa lefverne; men det hjälpte icke, ty sonens hjärta är visserligen förhärdadt och ännu alltjämt vandrar han med stora steg på den breda vägen, som leder till evig fördömelse – – –

En ung man reser sig plötsligt i den kristliga församlingen och ropar med gäll halsröst:

– Amen! Amen!

Alla se på honom med fasa; några af de yngre damerna också med nyfikenhet. Hans drag förråda en häftig, uppbrusande vrede, och de små, svarta ögonen gnistra i det kopparriga ansiktet, som prydes af en nyckfullt danad näsa och en liten, impertinent mun. Hans mörkblå rock sluter sig elegant till figuren, och kråset pöser som fjädrarna på en stridslysten tupp, då han spänner ut sitt bröst. Peruken sitter käckt på hans lilla hufvud, med ett par konstnärligt ordnade kruslockar ofvan öronen och en liten utmanande piska nedåt ryggen.

Det hviskas och tisslas: hvem är han? Kammarjunkare Enevold Brandt. Assessor auscultans vid högsta domstolen i Köpenhamn. För tillfället hemma på besök hos sin mor och sin styffar, administratorn i grefskapet Rantzau, friherre Söhlenthal. Nej då, nej då!

Konsistorialrådet Reichenbach står mållös, med munnen halföppen, och stirrar på denne lättfärdige hofman, som vågat höja sin röst mot en ordets förkunnare. Han fattar kanske icke rätt meningen med utbrottet, eller han vill måhända skona den ärevördige friherre Söhlenthals ungdomlige styfson, ty han bemödar sig synbarligen om att tala med faderlig mildhet:

– Hvad menar den unge hofmannen?

– Jag menar, att en så kristlig tanke, som den herr konsistorialrådet nyss uttryckte, förtjänar att hugfästas.

– Enevold! Enevold! – hviskar hans mor, den blida fru Else, och hennes ögon riktas med ett bönfallande uttryck mot sorgebarnet, som vållat hennes hjärta så mycket bekymmer och som kanske just därför blifvit henne så kärt.

Enevold Brandt böjer sig ned och kysser vördnadsfullt hennes hand:

– Förlåt, min kära mamma!

Men strax därefter står han ånyo i en imposant ställning, vänd mot konsistorialrådet, med handen gratiöst på bröstet.

– Som riddersman och man af ära kan jag icke under tystnad åhöra, hur en af mina vänner skymfligen förpassas till helvetet!

Han bugar sig med vårdslös elegans och trippar ut genom dörren; strax därefter höras hans klackar smälla mot stenläggningen och hans hufvud med guldtrensad hatt glider förbi fönstren.

Inne i salen härskar djup förstämning. Konsistorialrådet har förlorat fattningen och finner ingenting att säga; han nöjer sig med att demonstrativt knäppa sina händer samman framför bröstet och försjunka i tysta betraktelser. Gamle friherre Söhlenthal följer exemplet och ber en bön för sin styfsons själ. Hans maka, fru Else, sitter med nedslagna ögon, ty hon vågar icke möta alla de medlidsamma blickar, som vändas mot henne från alla håll. De äldre damerna skaka sina konstrikt friserade hufvuden och tänka missmodiga tankar om tidens ungdom.

Borta vid ena fönstret hviska två yngre damer:

– Det är oerhördt! säger fru Willebrand, polismästarens hustru. En sådan fräckhet! Har ni hört på maken, madame Burmester?

– Nej, aldrig! Madame Burmester är blek af puder, och hennes ögon ha ett förskrämdt uttryck.

– Tänk – att utan blygsel kalla denne gudlöse charlatan för vän! fortsätter fru Willebrand i harmsen ton. Men hon hejdar sig plötsligt och fixerar madame Burmester med en nyfiken och malitiös blick:

– Ursäkta – ni känner ju också den där plåstersmörjaren?

– Obetydligt! Nästan icke alls – fast – – –

– Han skall vara en vacker karl ... och så förskräckligt farlig – riktigt – – så där– – ?

Madame Burmesters ögon irra obestämdt ut i rymden, och hennes öra lyser som en röd ros mellan det pudrade håret och den pudrade kinden. Hon anar en misstanke i luften och vill värja sig mot den genom att tala:

– Jag känner honom nästan icke – högst obetydligt – som sagdt – – Se, salig Burmester var ju sjuklig – – Och när konsistorialrådet Struensee kom till staden, var ju också stadsläkaren med – – och då Burmester behöfde söka hjälp, vände han sig till prostens son – – på den tiden hade han icke så dåligt rykte som nu.

– Men sedan monsieur Burmester dött – har han icke också varit er – läkare?

– Salig Burmester sade alltid, att stadsläkaren var en skicklig man – – han har kommit någon gång – – men man har sagt mig, att monsieur Unzer skall vara skickligare – – –

– Det är en sanning! hviskar fru Willebrand strängt. Vill ni lyda ett godt råd, madame Burmester, så vänd er för framtiden till Unzer. Det är farligt att stå i förbindelse med en gudlös person – ty ingen känner bättre än Belzebub en kvinnas svagheter – – och hon kan lätt dragas i olycka och fördömelse.

Madame Burmester sitter och lyssnar med nedslagna ögon, och tänker på konsistorialrådets hårresande skildring af de eviga kvalen.

❦

II.

Enevold Brandt trippar med spänstig hållning och självkär min framåt Palmaille under de gulnade lindarna, sprätter som en liten tupp bland markens löf och mönstrar med näsvis blick alla yngre damer, som passera.

– Hallå, unge gynnare!

Han vänder sig om och varsnar: en luggsliten kavaljer med en grandseigneurs stolta och vårdslösa hållning, ett godt stycke inne på 40-talet, att döma af det illa medfarna ansiktet, däri de gråa ögonen med sin fladdrande blick vittna om dåligt samvete, och den skarpt skurna härskarenäsan tycks göra anspråk på gammal adel. Denne vandrande riddersman hälsar redan på afstånd med fryntlig nedlåtenhet:

– Bedraga mina ögon mig – eller är det den lilla hofjunkaren Brandt?

– Har varit! – Brandt återgäldar hälsningen. Kammarjunkare numera, om jag får be!

– Kammarjunkare – he! Gratulerar! Det finns således människor också i vårt lilla Altona!

– Det finns alla slags högdjur i den här staden. Det finns till och med en Rantzau, ser jag. Det är visst länge sedan Altona njöt den äran!

– Det är mer än sex år sedan mina fötter trampade hemlandets jord. Jag kom just nyss.

– Och stannar i Altona?

Rantzau rycker på axlarna:

– Därom har jag ännu ingenting bestämt. Mycket har förändrats på dessa år. Altona har fått en ny öfverpresident – Oss emellan sagdt – detta var en missräkning. Jag är nämligen just för tillfället, i likhet med den förlorade sonen, fylld af kärlek till mina dagars upphof. Jag erfar en olidlig tomhet i hjärta och pung och drages oemotståndligt i familjens sköte – – – Nå, kanske stannar jag ändå i Altona, tills vidare – – – Ni återvänder väl till hofvet, min käre kammarjunkare?

– Utan tvifvel.

– Ja, ja! Ni är förmodligen ett lyckans skötebarn, född med segerhufva – he? Ni solar er i den kungliga nåden – jag står utanför, jag!

– Det bör alltid kännas som en tröst, om man har ett grefskap, där man själf kan bilda hof!

– Ack, min käre kammarjunkare, ni vet bäst själf, att det icke är för min räkning som friherre Söhlenthal administrerar grefskapet – – Apropos! Ni skulle väl icke händelsevis ha några guldstycken till öfverlopps?

Enevold Brandt småler med klädsam självironi, höjer sina axlar och vänder fram sina tomma händer:

– Jag är förtviflad öfver att icke kunna stå er till tjänst, min käre grefve, men jag är själf – på min heder – fullständigt blottad på denna världens ägodelar.

– Godt, godt! Och hvart tänker ni styra färden?

Brandt pekar framåt mot ett gult envåningshus med gröna fönsterluckor under ett högt tegeltak, till vänster i allén, vid hörnet af en smal gränd, som stupar nedåt mot Elben.

– Därinne bor en man, hvars bord och pung alltid stå öppna för hans vänner.

– För tusan! säger Rantzau med ett vigilant leende. Den mannen anser jag redan som en vän! Nämn mig hans namn och introducera mig vid hans bord!

De vandra långsamt framåt, och Brandt njuter sin egen vältalighet i ett långt anförande, späckadt med franska glosor:

– Hans namn är Struensee, stadsläkare i Altona, landsläkare i Rantzau och Pinneberg. En man af stor begåfning, mycken lärdom, modern världsåskådning och fria seder, angenäm i sällskap, sina vänners vän och en farlig fribytare bland de små borgarmadamerna i staden. Kom hit för fem år sedan, då fadern blef Altonas själasörjare och skaffade sin son förordnande att sörja för fårens lekamliga välfärd – men far och son skildes snart – – den gamle vandrade på den smala vägen – – för två år sedan förde den honom till Rendsborg som generalsuperintendent – medan den unge alltifrån början slog in på den breda vägen, som lär leda till fördömelsen – i alla händelser har den ledt till, att stadsläkaren lefver i fejd med prästerna och hela borgerskapet och att han har ringa praktik, medan däremot en annan plåstersmörjare, som affekterar en smula gudlighet, samlar i ladorna allt hvad han orkar. – Dock är stadsläkarens hus en samlingsplats för alla vänner af vett och bildning – Mannen har något af en magnat i sina fingerspetsar – – och nekar sig icke ens tillfredsställelsen att underhålla en parasit – en monsieur Panning, som lefver af hans nåd – –

De båda kavaljererna stiga uppför den höga trappan, Brandt slår tre hårda slag med portklappen – en ring af brons i ett lejongap – och dörren öppnas af en bugande tjänare i ett enkelt livré med knappar utan vapen.

Inne i salen kommer värden sina gäster till mötes och hälsar med ett förbindligt småleende, som blottar en glänsande rad af friska, hvita tänder. Han är en 25-års man med ett finhyllt, slätrakadt ansikte, som får sin karakter af en hög panna, en stor, energisk näsa, fylliga läppar, klufven haka och ett par blå ögon med en genomträngande blick. Gestalten är starkt byggd, en smula fetlagd, hållningen själfmedveten och hela den yttre människan vårdadt elegant från skorna med de blanka spännena till hjässan med den höga tupén, som bildar fyra bucklor vid hvartdera örat.

Bekantskapen förmedlas lätt och behagligt, de första artigheterna utväxlas, och värden för sina gäster in i kabinettet, ett gafvelrum med väggarna fulla af böcker. Mellan de två fönstren på sidoväggen står ett medikamentsskåp af mahogny och i dess närhet en chiffonnier, med nedfälld skrifklaff, därifrån en hvit dödskalle grinar mot de inträdande med sin tandlösa mun. Utanför skymtas en trädgård med klippta boskéer, som sträcka sig ända fram till krönet af den branta sluttningen, och långt nere i dalen glittrar Elbens vatten gyllenrödt af reflexer från solen, som sjunker bakom dess andra strand.

Två unga män resa sig från sina platser vid de främmandes inträde, och Struensee föreställer kapten Falckenskjold och monsieur Panning. Tjänaren bär in vin och fyller tumlarna, värden hälsar de nya gästerna välkomna, och piporna tändas.

Samtalet fladdrar hit och dit mellan dagens tilldragelser, men Brandt griper snart tillfället i flykten och berättar med illa dold blygsamhet om den bravad han nyligen utfört. Hans svarta ögon stå runda som pepparkorn i det kopparriga ansiktet, då han härmar konsistorialrådets förbluffade min och refererar innehållet af hans botpredikan. Och han glömmer icke att skildra de närvarandes kristliga harm och förfäran, d:r Unzers skadeglädje, fru Willebrands förtrytelse och madame Burmesters i ögonen fallande tvehågsenhet.

Vid det sista namnet flyger en lätt rodnad öfver Struensees kinder:

– Var madame Burmester också där?

– Javisst! ropar Brandt och hans ögon lysa af ogrannlagenhet. Hon har öfvergått till fienden – visst! Jag har annars hört, att hon skulle stå er mycket – mycket nära, min käre doktor?

– Ja, jag vet! svarar Struensee kort. Det skvallras mycket i den här staden.

– Jo, jag tackar! Nu vänder sig Brandt mot Rantzau. – Apropos, min käre grefve, vet ni hvad damerna i Hamburg säga om er? – De säga: hans minne kan aldrig förblekna, därtill finns det, i trakten af Ascheberg, alltför många små bondpojkar som bära hans drag! De säga, att ni huserar bland godsets underhafvande värre än själfva storturken, och att ni alltid begagnar den *jus primæ noctis*, som tillkommer er i egenskap af romersk riksgrefve.

– Ha damerna i Hamburg ingenting värre att säga om mig? – Rantzau blinkar, småleende. – Allt detta bevisar ju blott, att de lifligt intressera sig för min person!

– De mena, att båda grefvarna Rantzau till Ascheberg, far och son, besjälas af kärlek till dygden, fast på olika sätt. Den unge älskar dygden så högt, att han tager den ifrån alla kvinnorna på godset, medan däremot den gamle belönar böndernas dygd genom att göra dem till frie män. – Det var därför den gamle i våras fick Elefanterorden af konungens egen hand.

– Är det sista nu också sant? Rantzau sväljer af idel nyfikenhet den bitande replik, han har på tungan. Eller är detta kanske också en uppfinning af – damerna i Hamburg?

– Nej, svarar kapten Falckenskjold. Kung Frederik besökte i sommar den gamle grefven på Ascheberg och fäste med egen hand Elefanten på hans bröst. Det var i anledning däraf, som generalfältmarskalken frågade grefve Schmettau, hvad »Elefanten» betydde?– »Danmarks förnämligaste orden, närmast jämförlig med den franska Saint-Esprit!» – »Aha! Förstår! Le Saint-Esprit de Danemarc, c’est un éléphant.»

Samtalet glider in på sommarens tilldragelser. Strueusee skildrar spänningen i Altona och hela Holstein ända från den stund, i slutet af förra året, då de oroande underrättelserna om kejsarinnan Elisabets hälsotillstånd läto ana, att ett tronskifte i Ryssland vore nära förestående. Det var ingen hemlighet, att den ryske tronföljaren, Karl Peter Ulrik af Holstein-Gottorp, länge rufvat på planen att med vapen i hand återtaga den del af sina arfländer, som kung Frederik IV eröfrade 1714. Och knappt hade tsar Peter III bestigit Rysslands tron, förr än han återfordrade icke blott sina arfländer utan också ett skadestånd af 30,000,000 riksdaler för de 50 år Danmark utan rätt innehaft denna del af hertigdömena. Kung Frederik – alltid mån om sina undersåtars kassa – lånade 20,000,000 rdr, som användes till rustningar, och grefven af S:t Germain förde armén till Mecklenburg för att möta ryssarna där och sålunda förlägga krigsskådeplatsen utanför gränserna.

Kapten Falckenskjold lyssnar uppmärksamt, lutad mot chiffonnieren. Han är en ung man på 24 år, af kraftig kroppsbyggnad, väl vuxen, mer än sex fot lång och bär det Delmenhorstska regementets uniform, med reglementerad stångpiska. Hans hållning är en friluftsmänniskas, men han har en filosofs ansikte: en panna som talar om kärlek till studier och ensamt grubbel, en mun med ett vekt uttryck och ett par blåa ögon med en inåtvänd blick. Hans röst är dämpad, välljudande och mjuk i sina skiftningar:

– Underligt går det till här i världen, säger han tankfullt, att döma af historien! I århundradets början kämpa två folk om herradömet i Norden – och kampen kommer att likna en envig mellan två monarker, af hvilka hvar och en för sig är ett förkroppsligande i öfvernaturlig storlek af sin nations förtjänster och fel. Den ene, ett vilddjur med ett snilles hjärna, har undfångit en storslagen idé och för den till seger – grundlägger det ryska rikets oerhörda makt och blir i och genom segern sitt folks hjälte. Den andre, ättling af en gammal kungastam, som i honom uttömt all sin skaparkraft och frambragt icke en helgjuten storhet men ett sublimt fragment, en halsstarrig asket och fanatiker, hvars lifsgärning är ett fyrverkeri utan inre sammanhang, gnistor som slockna – ett pojksnille som leder sitt folk till undergång, men genom sina sagolika bedrifter, sitt okufliga mod och sitt tragiska slut i själfva undergången blir sitt folks hjälte.

Denne konung, Karl XII af Sverige, har en syster, som säges ha varit den enda kvinna han älskat; han gifter henne med en hertig af Holstein- Gottorp, som stupar i ett af hans många slag. Också hon dör ung, men en frukt af deras äktenskap lefver och blir i tidernas fullbordan förmäld med en dotter till sin fars, sin mors och sin morbrors dödsfiende tsar Peter. Och så kommer det sig, att Karl XII:s systersons son den 5 januari i år under namnet Peter III blir envåldshärskare öfver det mäktiga rike, som grundlades då Sveriges stormakt bröts.

– Än mera underliga ting hända! infaller Rantzau. Den unge tronföljaren, som kommer till Petersburg vid fjorton års ålder, är en sjuklig, vanskapt halfidiot, uppfostrad bland lakejer, från barndomen hemfallen åt ett omåttligt förtärande af sprit. När han blir sjutton år, skall han giftas! Tronföljden skall säkras! Och till offer utses en liten fjortonårig furstinna från Zerbst. Hvem är hon egentligen? Hm! Hennes mor är en prinsessa, bekant för sina galanta äfventyr, och hennes far är visserligen icke den preussiske generalmajoren, prins Kristian af Anhalt-Zerbst – utan ingen mindre än själfva kung Friedrich af Preussen, som med sina ränker och sina silfverthalrar banar vägen för Fiekchen till tsarernas tron.

– Men hur kom hon så långt? frågar Falckenskjold. Vi lågo i hufvudkvarter vid Wismar; den ryske hären hade sitt läger vid Waren. Ett blodigt slag tycktes oundvikligt. Då kommer en kurir sprängande med lösa tyglar – Peter III är störtad! Och en vecka senare: Peter III är död. Den ryska hären drager sig tillbaka – kriget är slut innan det hunnit börja – – Det tisslas om många underliga ting, men ingen vet någonting säkert. Hvad hade händt?

– Därom kan jag lämna besked, säger Rantzau. Jag kommer från Petersburg och har varit åsyna vittne till allt. Det är en lång historia om laster och brott, men jag skall gärna berätta hvad jag vet.

Otvifvelaktigt var Peter III i sin fulla rätt då han med vapen i hand ville återtaga sina arfländer, som Frederik IV af Danmark usurperat. Makt är ju rätt; och hade jag makt, så visst som jag har lust, skulle jag själf med vapen i hand återställa grefskapet Rantzau, som också en gång usurperats af en dansk konung. Det skulle vara mig en njutning att få häfda alla de gamla privilegierna, jag skulle kreera vår värd till pfalzgrefve, upphöja monsieur Panning i adligt stånd och utnämna honom till doctor och poeta laureatus; jag skulle dubba kapten Falckenskjold, som tjänat med utmärkelse i den franska armén, till riddare af Rantzaus Saint-Esprit, och jag skulle framför allt begagna mig af min rätt att slå mynt, så att jag alltid skulle vara i stånd att bisträcka min unge vän kammarjunkare Brandt – – –

– Mycket förbunden, min käre grefve! infaller Brandt. Skall detta vara början till den utlofvade långa historien om laster och brott? Men hela världen vet ju redan, att ni alltid i vidsträcktaste mening begagnat er af rätten att slå mynt!

Det flyger en skugga öfver Rantzaus ansikte, och hans gråa ögon gnistra mot Brandt:

– Hvad menar ni, min unge vän? Hela världen vet nog också, att jag alltid samvetsgrant begagnat mig af min rätt att täppa till munnen på enhvar, som låter tungan löpa af med vettet!

– Jag står till er tjänst! genmäler Brandt och bugar sig utan fruktan och tadel. Men då utgången är oviss, tillägger han småleende, skulle jag gärna först vilja höra någonting om de närmare omständigheterna vid den arme Peters död. Det kan måhända vara lärorikt!

Svaret afväpnar Rantzaus vrede.

– Ni har rätt! Låt oss fortsätta. Alltså: mina sympatier voro helt och hållet på storfurstens sida. Jag tillstår det helt öppet i detta upplysta sällskap – fast jag tror, att om man visste det allmänt, skulle den andliga pöbeln hetsa hundarna på mig och kalla mig förrädare. Hade den unge fursten velat lyssna till mina råd,

skulle Fiekchen, den krönta kurtisanen, fått svalka sitt heta blod i Sibiriens isöknar i stället för att skända tsarernas tron.

Hans ögon glimma hatfullt, då han nämner den ryska tsarewnans namn, och med en stolt åtbörd kastar han hufvudet tillbaka. Alla lyssna med spänning till hans ord. Den mannen har kapat alla trossar, som bundo honom vid fosterlandet, och seglat till Petersburg under förrädareflagg, fast han där måst bränna sina skepp. Att han så öppet vågar tillstå allt, kan förklaras af hans personliga bitterhet; men från fosterländsk synpunkt skulle hans handlingssätt aldrig kunna försvaras.

– När jag kom till Petersburg, fortsätter han, hade Elisabet Petrowna nyss fått sluta sitt liderliga lif. Peter III var tsar, och intrigerna i full gång. Hans trogna maka, som redan hunnit lyckliggöra en Tschernischeff, en Saltykoff och en Ponjatowskij, hade slutligen hamnat i armarna på den beryktade kroghjälten, falskspelaren och slagskämpen Gregorij Orloff, och de två voro skapade att förstå hvarandra! Jag hade, strax efter min ankomst, lyckats få tillträde till bröderna Orloffs gemensamma näste vid Morskajagatan – en röfvarekula, där falskt spel, slagsmål och de onaturligaste orgier hörde till ordningen för natten, och där konspirationen mot Peter hade sitt högkvarter. Jag erfor, att tsarens lif sväfvade i högsta fara. Jag uppvaktade honom och varnade. Detta vet Katarina, och det kan hon aldrig förlåta mig. Jag nämnde till och med namnet på den man, som åtagit sig att stöta dolken i hans bröst – det var allt förgäfves! Omöjligt att väcka denne idiot ur hans slöhet. Jag måste två mina händer och öfverlämna honom åt hans öde.

Jag lefde då hvar dag i fruktansvärd spänning. Jag visste, att allt var förberedt för palatsrevolutionen och statskuppen. Jag kunde icke förstå, hvarför man dröjde. I april månad kom förklaringen. Fiekchen, som redan skänkt Ryssland en liten Saltykoff och en liten Ponjatowskij, förlöstes då med en liten Orloff – det var därför den så rikligt hornprydde tsarens lif skonades i några månader, ty Fiekchen ville uppträda till häst vid statskuppen, och detta kunde icke ske, förr än hon återfått sin smärta midja!

Natten till den 28 juni väcktes jag af hästtramp i gatorna. Jag sprang ut – det var ljust som på dagen – och såg Fiekchen, klädd i generalsuniform och med dragen värja, ridande grensle på hästen, i spetsen för det Ismailoffska regementet begifva sig till den kasanska katedralen. Jag följde efter och bevittnade uppträdet i kyrkan, där hon utropade sig till Rysslands självhärskarinna, med förbigående af sin son, den lille Paul Saltykoff. – I staden cirkulerade rykten om, att Peter fallit från hästen och var död. Men han befann sig i allsköns välmåga på slottet Oranienbaum och tog först till flykten, då han erfor, att hans älskvärda gemål i spetsen för det Preobraschenska regementet var på väg dit. Han blef gripen och tvangs att skriftligen afsäga sig tronen, fördes till slottet Ropscha och stryptes där en vecka senare af en mördareliga under kommando af Alexej Orloff. Så slutade kriget mellan Danmark och Ryssland. Frid öfver Peters själ – om han hade någon! För mig återstod ingenting annat än att fly. Och nu är jag här. Men så länge jag lefver, finns det alltid en man, som kan inför världen vittna om Fiekchens ogärningar, och därför skall hon hata mig till sitt sista andedrag!

Skymningen har fallit, och tobaksröken har tätnat; när Rantzau slutar är det nästan mörkt i rummet. Ingen säger ett ord, och ingen har vågat afbryta hans tal. Han är tjugu år äldre än alla de andra, och hans namn är Rantzau.

Dörrarna till salen slås upp och i det strålande ljuset därinne hägrar ett bord, ångande af ljufliga rätter och gnistrande af gyllene vin. Den allvarliga stämningen viker, vinet löser tungbanden, lätt skämt kryddar måltiden, och allt är matlust och harmoni.

Efter kvällsvarden tändas piporna ånyo, men när tobaken börjar knastra, fuktig mot slutet, reser sig Rantzau och tackar för aftonen. Han är trött och längtar till hvila. Honom följer Falkenskjold; och Panning drager sig tillbaka till sitt rum. Endast Brandt stannar kvar.

– Jag måste anlita er gästfrihet, käre vän, säger han småleende. Min mor och min styffar ha nog redan åkt hem – och jag har hvarken logis eller mynt.

– Mitt hus och min kassa stå alltid till er tjänst, min käre kammarjunkare, svarar Struensee. Jag skall säga till Karl, att han bäddar åt er i mitt eget sofrum.

– Och ni själf?

– Sofver på soffan i kabinettet!

– Omöjligt! Det kan jag icke tillåta!

Men Struensee har redan ringt på sin tjänare och gifvit nödiga order. Nu vänder han sig småleende mot Brandt.

– I detta lilla rike är jag lika enväldigt regerande som kungen af Danmark i sina stater – och jag tål ingen inskränkning i min makt!

– Som hofman är jag van att lyda! Brandt bugar sig djupt. Och man lyder gärna en så älskvärd despot. I synnerhet om man har den äran att räknas till hans vänner! Icke sant?

– Ni har just i dag offentligen aflagt er bekännelse, säger Struensee och räcker honom tacksamt sin hand. För min del skall jag alltid vara stolt öfver att få räkna er till mina vänner.

– Tack, tack! svarar Brandt, och hans små pepparögon få ett svärmiskt uttryck. Som sentiment anser jag vänskapen mellan män djupare än kärleken till könet – ehuru jag, som ni vet, ingalunda är någon Plato. Men i vänskapen finns ingen vällust, som binder – den är mera osjälfvisk, mera upphöjd i det hela taget. Eller hur?

– Måhända! Men också vänskapen är nog självfvisk i sin grund. Det som binder vän vid vän, är ju det välbehag de känna i hvarandras sällskap, tack vare öfverensstämmelse i åsikter, intressen och vanor.

– Tror ni då icke, att en vän kan offra sina egna intressen, sin välfärd, ja, sitt lif för en annan?

– Naturligtvis! Men i så fall drifves han af en inre makt att skaffa sig själf den sensation af lycka, som för vissa naturer är oskiljaktigt förbunden med utförandet af goda och ädla gärningar. Han gör det således för sin egen skull.

– Det tror icke jag! säger Brandt allvarligt, och tillägger småleende: Jag börjar frukta, att konsistorialrådet har rätt! Ni är en förskräcklig fritänkare!

– Må vara! Men i så fall är jag dock ingenting annat, än hvad naturen danat mig till, och man borde icke påbörda mig detta som synd. Man borde framför allt icke fördöma mig därför, att jag icke vill hyckla.

– Gud bevare mig för att vilja moralisera er! Jag förstår alltför väl, att man kan bli led af religionen, om man får för mycket af den under uppväxtåren! Den kära pappa Söhlenthal dref mig i kyrkan hvar söndag, när jag var barn – därför kommer jag mycket sällan i Guds hus nu, då jag är man – ehuru jag riskerar att, hvar gång jag uteblir, få böta tre lod silfver! Om lagen tilllämpats i all sin stränghet, skulle jag för länge sedan varit ruinerad!

– Är det verkligen sant? frågade Struensee, att det ännu finns en så medeltidsaktig bestämmelse i våra lagar?

– Ack! skrattar Brandt. Det finns många ännu värre! Hvad säger ni till exempel om denna? Enligt en lag

från 1704 – om jag minns rätt – äro dragoner som synda mot sjette budet, fritagna från offentlig kyrkobot; däremot få soldater af fotfolket fortfarande underkasta sig denna snöpliga penitens, liksom vanliga simpla borgare. Finns det sundt förnuft i en sådan bestämmelse? Hvarför skall en soldat straffas, då en dragon går fri?

Struensee skakade sitt hufvud, småleende:

– Förmodligen därför, att dragonen sitter till häst och på så vis kan räkna sig till de högdjur, för hvilka lagen tydligen icke gäller. Som bekant äro de flesta människor födda med sadlar på ryggen, och några enstaka med stöflar och sporrar. Till dem hör synbarligen grefve Rantzau, och han betraktar det förmodligen som sin fulla rätt att rida. Ni själf, min käre kammarjunkare, hör ju också till de privilegierade? Ni skulle förmodligen också slippa kyrkobot, om någonting mänskligt hände er?

– Ja, Gud ske lof! svarar Brandt och knackar ut sin pipa. Jag kan icke nog tacka försynen därför – det skulle annars ha gått mig illa i många afseenden! Jag tror nästan, att jag kommit att bo på gäldstugan, om välborna fröken Else Berregaard unnat en ofrälse man äran att bli min far! Sens moral: mödrar borde betänka sig allvarligt, innan de bringa till världen barn, som icke ha något värn mot gäldsfängelse och gapstock!

– Mig tycks det hedersammare att genom egen klokhet afhålla sig från kollision med de två nämnda institutionerna, anmärker Struensee torrt. Denne grefve Rantzau tycks mig till exempel alltför djupt genomträngd af medvetandet om att de lagar, som gälla för andra dödliga, icke gälla för honom. Hvad är han egentligen för slags figur?

Brandt rycker på axlarna:

– Han är en Rantzau – det vill säga Holsteins främste adelsman. Fadern känner ni? Gamla öfverpresidenten och hedersmannen. Den unge har mera äfventyrarblod i sina ådror. Sin fänriksfullmakt fick han antagligen i vaggan, ty vid aderton år var han kapten vid infanteriet, har jag hört, och innan han blef fyrtio år hade han avancerat till general. Han är bekant genom otaliga galanta äfventyr, af hvilka åtminstone ett slutade tämligen tragiskt. Han hade förfört en aktningsvärd borgares dotter, stuckit ihjäl hennes far i en duell och sedan, för att trösta flickan, ställt till ett slags maskopi med en kammartjänare, utspökad till präst, och inbillat henne, att hon blef hans hustru på vänster hand. Han var nämligen då för länge sedan förmäld med en kusin, dotter till grefve Detlev Rantzau till Oppendorff – – – De hade visst varit gifta omkring åtta år – och himmeln må veta, att den stackars grefvinnan fått pröfva på åtskilligt – han hade ju en älskarinna för hvar vecka! – då han ändtligen blef fast på allvar – för en italiensk sångerska, som af ödets nyck kastats till Glückstadt, där den unge generalen låg i garnison – – och en vacker dag var han försvunnen – spårlöst – hade helt enkelt deserterat från fanan och följt sin sångerska. Sedan dess har han flackat omkring i hela Europa, och man har ingenting vetat om honom – utom att han här och hvar låtit tala om sig genom en del mindre snygga penningetransaktioner – – Att han till sist hamnade i Petersburg, har han nyss själf berättat – – jag tviflar icke på, att han kom dit i afsikt att förråda sitt land – – Och nu är han här – det skall bli intressant att se, hvad han ämnar taga sig till – – förmodligen försonar han sig med sin far – kanske tar han också sin gemål till nåder – – hon har under alla dessa år trofast väntat på honom – – men lär ha blifvit en smula besynnerlig – – Nå, god natt, min käre vän! Mina ögon hålla på att falla ihop af trötthet! – Han räcker fram sin hand.

– Vänta, jag skall installera er.

Struensee öppnar dörren till sofrummet och stiger in, Brandt följer efter, och hans trötta blickar dragas oemotståndligt till en bred och bekväm säng af mahogny under en himmel af mörkgrönt siden. Men plötsligt rycker han till och tvärstannar midt på golfvet, stirrande förfärad på ett par hemska spökgestalter, en på hvar sida om sängen.

– Hvad har ni där, min käre vän? frågar den lille kammarjunkaren med tillkämpad självbehärskning och kastar sneda blickar mot de misstänkta fantomerna.

– Det är Adam och Eva! svarar värden skrattande. Generar sällskapet er, herr kammarjunkare?

– Ingalunda! Det öfverraskade mig bara en smula! säger Brandt morskt. – Jag hade icke tänkt mig, att jag skulle tillbringa natten i sällskap med en kvinna. Och till på köpet i så djup négligé! tillägger han, i det han försiktigt närmar sig det mindre af de två skeletten, som stå i hvart sitt stativ, med hvart sitt vaxljus i den ena, utsträckta ben-handen. Han studerar benranglet med påfallande intresse, synar det från hjässan till tåbenen, knackar försiktigt med knogen på ett af refbenen och vågar slutligen tilltala den sköna:

– Jaså, du har varit en kvinna, du! Med ett omhölje af lent hull ofvanpå den här benstommen. Kanske till och med ett hjärta därinne i bröstkorgen – Gud vet, hur många män du i lifstiden bedragit!

– Ja, säg det den som kan! skrattar Struensee. Jag vet ingenting om hennes historia, annat än att hon dog på tukthuset. Men innan hon kom så långt, hade hon nog haft åtskilliga äfventyr.

– Hm! filosoferar Brandt. Hvar gång man famnar en kvinna, famnar man således ett slikt åbäke. Gud ske lof, att man åtminstone glömmer det för stunden. I annat fall fruktar jag, att tanken skulle verka afkylande!

– En nyttig lärdom, min käre kammarjunkare! Hvar gång ni famnar en kvinna, famnar ni döden!

– Hu då! Ett sådant skelett är ju en moralpredikan i ben! Hvad säga era små väninnor, som komma på besök, om den här rivalen?

– När jag har främmande härinne, sveper jag för anständighetens skull kapuschonger öfver Adam och Eva. Så här!

Han drager fram ett grönt skynke, som är rynkadt öfver en järnring omkring stativet.

– God natt, min käre kammarjunkare! säger Eva. Jag hoppas ni drömmer om mig!

– Nej – Gud bevare mig! skrattar Brandt. Jag har aldrig skådat en kvinna, som verkat mindre tilldragande. Till och med en åttioårig häxa har en charme, som du saknar! Jag ämnar därför sofva som en stock. –

Innan en kvarts timme förflutit, börja ljudliga snarkningar vittna om, att han hållit ord. –

I kabinettet sitter Struensee, ännu fullt klädd, tillbakalutad i stolen och försjunken i tankar. Skenet från ett enda ljus faller blekt öfver hans ansikte och framhäfver dess svårmodiga uttryck.

Han är endast tjugufem år, och hans hjärta är ännu vekt, har ett hungrande behof af ömhet och godhet; men i detta ögonblick känner han sig så frysande ensam, af Gud och människor öfvergifven. Han tror, att en kvinna, som han älskar, svikit honom, och han vet, att det icke i hela staden finnes en varelse mera ringaktad och illa ansedd, än han. Prästerna ägna honom ett oförsonligt hat, stadens borgare misstro honom, och monsieur Unzer begagnar sig af alla medel att förstöra hans anseende.

Hvarför allt detta? Därför att hans öfvertygelse en gång fört honom i kamp mot fadern, och därför att han sedan ärligt och öppet brutit med en del fördomar, som ännu ha bindande kraft för samhället och för de obildade! Däraf kommer det sig, att hans lif, som hittills varit ljust, börjar mörkna af bekymmer.

Han sluter ögonen, gripen af längtan att frigöra sig från det nuvarande; tankarna söka tillbaka, och hans barndom hägrar i lösryckta episoder för erinringen.

Han ser sin födelsestad, Halle vid Saale: det mörka torget och Mariakyrkan och rådhuset och det röda tornet

med Rolandsstatyn, där han lekte som barn; han sitter i S:t Moritzkyrkan och stirrar mot altaret med dess snidade bilder af Kristus och den heliga jungfrun och lyssnar till stränga ord af en högväxt, myndig man med ett allvarligt ansikte, prägladt af sitt ämbetes värdighet. Det är hans far, som tolkar Guds lag från predikstolen, uppburen af tre symboliska figurer: synden, döden och djäfvulen.

Han flyktar i ångest genom de trånga gatorna i gamla staden till sitt hem i S:t Ulrichsförsamlingens pastorshus och kastar sig gråtande i armarna på sin mor, ser henne frågande in i det bleka ansiktet med de underbara ögonen, som afspegla ett intensivt inre lif. Hon stryker med handen genom hans hår och kysser hans panna. Omkring bordet i matsalen sitta syskonen: den slätkammade, blida Elisabet, den starke, käcke Karl August, den allvarlige Samuel och den lilla Dorotea med det ljuslockiga änglahufvudet.

Själf är han en tolfårig scholaris, som hvar morgon, innan det dagats, vandrar utför Lilla Bryggaregatan till Gymnasiet i den Franckeska stiftelsen. Det var där han fått sin första uppfostran, det var där han, genom en inre naturnödvändighet, blifvit den han nu är.

I hemmet hade han fått lära sig, icke att älska Gud, blott att frukta och lyda honom. Men i skolan träffar han jämnåriga kamrater, hvilkas hjärnor börjat morgna sig och arbeta själfständigt. Han talar med dem om de högsta tingen, och snart tänker han helt andra tankar än dem hans föräldrar och lärare utsått. Mot det högsta väsendet vändes dock aldrig hans tvifvel; men dess mer mot det sätt, hvarpå människorna tolkat Guds ord och tillämpat hans läror.

Det första hans yrvakna kritik drabbar är begreppet synd. Hvad är synd? Skulle han tro sina lärare, de slaffromma franckisterna, vore allt, som gaf glädje, synd. Synd är att leka, synd att tänka, synd att skratta, synd att tillfredsställa alla naturliga böjelser. Kan detta vara vår Herres mening? Skulle synden vara ett så blytungt begrepp utan både grader och nyanser? Att bära manschetter och pudradt hår är synd; och att bryta mot sjette budet är synd. Men alla vuxna kavaljerer bära manschetter och pudradt hår! Detta kunde omöjligt vara synd! Alltså...

Hvad skulle han tro? Lärarna förklarade icke religionens bud; de sade endast: så skall du tro. Men förnuftet skriade: hvarför? och fick intet annat svar än: Gud har sagt så. Månne Gud icke vore för stor att taga sig af sådana småting, som att kontrollera, om människorna bära manschetter? Troligen hade lärarna i stället missförstått Guds mening; det var lätt nog att narra dem!

I hans minne står en tilldragelse outplånligt inbränd. De värsta galgfåglarna i klassen ha beslutat att en dag på ett gifvet klockslag förklara sig väckta – och långa Franz frågar honom, om han vill vara med. Han vägrar, ty som prästson har han aktning för religionen. Långa Franz hotar med stryk, men han står fast.

Den bestämda dagen är inne, och kamraterna hyckla ånger och förkrosselse, kasta sig på sina knän, bedja och bekänna sina småsynder. De stora akta de sig visligen för att bekänna. Men de spela den grofva komedien så skickligt, att lärarna föras bakom ljuset, och från den stunden stå de högt i gunst, medan de andre – de som vägrat hyckla – behandlas med hårdhet – – –

Vid fjorton år kommer han till universitetet som student, börjar läsa filosofi, finner nycklar till alla dogmerna och får en historisk blick på religionerna. Han ser hur de uppkommit: af fruktan och öfvertro. Vilden, som sårats af en pil, tror att ett okändt väsen velat straffa honom, och hans barnsliga fantasi skapar ett gudsbeläte, som han förkroppsligar i en träfigur, inför hvilken han rullar sig i stoftet, bedjande att såret måtte läkas. Jordskalf och pest och örlig – allt blir ansedt som straff af högre makter, och man utspekulerar religionen för att blidka de vredgade gudarna. – Han studerar läkarevetenskaperna och börjar se människan som resultat af naturens samverkande krafter. Liksom ett kråkägg genom rent inre nödvändighet alstrar en kråka och ett dufägg en dufva, så bli kanske också människorna af någon ännu okänd inre naturnödvändighet goda eller onda? Caligula finner lust i att göra ondt, och Titus har sin glädje af att göra

godt, men ursprungligen voro kanske bådas själar lika hvarandra som hvita blad, fast lifvet skref det ena fullt af skurkstreck och det andra fullt af goda tankar? Af ett granfrö kan det omöjligt spira upp en björk, och af ett gökägg blir en gök, äfven om en dufva rufvar ut det. – Han dissekerar hundar, kattor, grodor och människor – och konstaterar en slående invärtes likhet, finner samma organ, som funktionera på ungefärligen samma sätt. Människan är den finaste och sinnrikaste af dessa lefvande maskiner, men han söker förgäfves spår efter själen, som skulle skilja henne från djuren; han granskar *glandula pinealis* under förstoringsglas, men upptäcker ingenting.

Vid nitton år kreeras han till medicine doktor. Hans studier ha dock icke varit inskränkta till examensfacket. Han har läst en hel del af den moderna litteraturen: arbeten af Voltaire och Rousseau, Condillac och Helvetius – framför allt har han studerat La Mettries skrifter, ty de stämde närmast med hans egen lifsåskådning. Han har stannat vid det resultat, hvartill hans egna iakttagelser ledt honom: att människan är en sinnrik maskin, hvartill urbilden en gång skapades af det högsta väsendet, men som i allmänhet sättes i gång af en inre naturnödvändighet och upphör att gå, det vill säga att lefva, genom en annan inre nödvändighet: när maskineriet är utslitet eller af någon anledning kommer i olag. Denna maskin regleras af själen, som bestämmer hvar människas handlingar och som möjligen är en automat, till ytterlighet känslig för intryck utifrån, liksom de blomkalkar, hvilka öppna sig för solen och sluta sig för mörker, kyla eller ovarsam beröring.

Att njuta lifvet kan då icke vara annat än hvar människas naturliga rätt; men hon har den plikten, att icke göra intrång på andras rättigheter, i hvilket fall hon riskerar att själf nödgas lida intrång af andra. Och hon bör njuta med måtta, ty alla öfverdrifter hämma sig, och i sina lidelser lefver en människa alltid för högtryck. Men en maskin, som arbetar för högtryck, kommer lätt i olag och blir i alla händelser tidigt utsliten.

Hvad är godt och hvad är ondt? Hvad är rätt och hvad är orätt? Allt traditionella begrepp, som stifta lagar för de fåkunnige men icke för den, som genomskådar begreppens relativitet. Hvar starkare ande skapar sig sitt eget ideal, och hvar människas lif styres efter en inre kompass, som automatiskt utpekar hennes väg. – För egen del har han alltifrån barndomen förnummit en brännande längtan efter att vara nyttig, uträtta någonting till gagn för människorna; och denna längtan har, lika mycket som hans sinnens ungdomliga trånad, bestämt hans väg.

Han har irrat och gått vilse; det hör lifvet till. Hans hjärta var från ungdomsåren fylldt med många illusioner; också han har en gång drömt om en kärlek, ren som morgondagg, gnistrande af himmelns ljus. Men drömmen blef borta mellan hans händer, då han försökte gripa den. Dagen skred fram, och solen brände hett, och illusionerna blefvo till hvita moln i det blå!

Som ung student drefs han in i förhållanden till många kvinnor; det var tidsfördrif, det var sinneslek – ty hans hjärta hade en gång varit fäst vid en: en jungfru med solsken till hår och två Venus-speglar till ögon och en hållning som en ung hind. Hon hette Veronika och liknade blomman, hvars namn hon bar; hon var femton år, då hon svor honom evig kärlek; men en vecka senare såg han henne i skogen slå armarna om halsen på långa Franz.

I det ögonblicket kändes det, som om hjärtat krympt samman till en liten sten i hans bröst, men efteråt märker han, att det i stället utvidgat sig, ty sedan blir där plats till så många. Den sista af de många heter Ottilie Burmester.

Hon har varit en af de många och hon har blifvit den enda. Just nu, då han tror, att hon svikit honom, förefaller det i alla händelser så. Det är en kärlek, som börjat utan illusioner, medan monsieur Burmester ännu lefde – den man hon svurit evig kärlek; en återupprepning i mindre stil af den gamla historien, med den

skillnad att han själf öfvertagit långa Franz' lättsinniga roll i skogen. Men upplösningen blir en annan, ty Burmester är död för ett år sedan och det växer en myrten på grafven. Fantasien har flätat en brudkrans af dess blad, och i dess krona ha illusionerna slagit ner som flyttfåglar, sjungande om en ny vår och en ny sommar. Det fladdrande lättsinnet har så småningom förfinats till en varmare böjelse, och den bleka känslan har rodnat till lidelse.

Därför känns lifvet i detta nu så frysande kallt och därför är allt så mörkt omkring honom. Och därför bränna tårarna under ögonlocken fast de icke falla.

Ty han vet, att om Ottilie en gång lockats in bland fåren, vänder hon aldrig öppet tillbaka till en man, som står ensam och som hon hör alla fördöma.

III.
(Altona i mars 1763.)

Hvarför har man gikt, min käre doktor?

– För sina synders skull!

– He! Det låter nästan ortodoxt!

– Jag menar det snarare paradoxt. Gikt är naturens hämnd därför att ni lefvat högt, min käre grefve – smort er med för mycket god mat och för mycket vin –

Rantzau stannar midt på golfvet och sträcker ut sitt ena ben med en grimas af smärta:

– Det känns nästan, som om ni skulle ha rätt!

Han fortsätter sin afbrutna promenad af och an i Struensees kabinett. I ena handen håller han en pipa, hvarur han bolmar i djupa drag. Den resliga gestalten fyller nästan hela rummets höjd, och hans hufvud rör sig i en röksky under det låga taket. Den skarpa profilen har någonting föraktfullt, den stora näsan tycks vilja lyfta sig ett par tum öfver den öfriga mänskligheten, och det gnistrar ibland i de mörkgrå hökögonen med den spelande kvicka, fast irrande och skygga blicken.

Sedan han kommit tillbaka från sin mystiska odyssé i Europa, har han nu slagit sig till ro i Altona, och det ser ut, som skulle han vilja stadga sig i ett regelbundet lif. Han har etablerat sig en våning i det Rantzauska palatset och kallat sin gemål till sig för att ytterligare stadfästa sin respektabilitet. Han har besökt sin gamle far på Ascheberg och försonat sig med honom och hela släkten. Hans eleganta yttre förråder icke längre vagabonden, och han har då också intagit den framstående plats i samhället, hvartill hans börd berättigar honom.

Emellertid vet han sig vara kallad till något högre än att förnöta sitt lif i en afsides landsortsstad, medan andra, långt mindre högborna än han, trängas i hofgemaken, kommendera armén och förvalta statens högsta ämbeten. Han tviflar icke på, att det förr eller senare måste komma en förändring, och medan han väntar, söker han göra sig lifvet så behagligt som möjligt. Det finns i Altona några få människor, med hvilka han finner nöje i att umgås, och till dem hör framför allt stadsläkaren Struensee. I hans lilla hus vid Palmaille är Rantzau trägen gäst.

– Jag hoppas, ni stannar i afton, min käre grefve? Jag skall styra om, att vi få eld i kakelugnen – värme brukar hjälpa.

– Jag tackar. Jag har vant mig vid er gästfrihet, min käre vän, och skulle verkligen ha svårt att undvara ert angenäma sällskap.

En tjänare kommer in med famnen full af stora vedträn, som han placerar i den öppna spiseln, hvarefter han slår eld, tänder bålet och flyttar en bekväm stol fram till elden.

– Tack, tack, min gubbe! säger Rantzau och slår sig ner. Hvad är det du heter nu igen?

– Wolff, ers högvälborenhet.

– Javisst, ja. Så hette också en af mina förfäder, men ser du, han blef kung af Danmark – – Nå, för ditt vackra namns skull får du stoppa den här pipan åt mig – – – Redan gjordt? Godt, då är allt i den skönaste ordning, och du kan försvinna, frände!

Struensee står borta vid fönstret och låter sin blick tankfullt stryka öfver trädgårdens aflöfvade buskar och träd, som huttra i den frusna snön. Djupt nere bakom krönet af den branta sluttningen flyter Elbens svarta strömfåra mellan de hvita, iskantade stränderna, under en grå himmel med lågt flygande moln, som jagas fram af en hvinande östanvind. Det skymmer redan.

– Seså, min käre vän – säger Rantzau – kom och slå er ned. Delad sällhet är dubbel sällhet! Det börjar kännas bättre i benet, och jag erbjuder er härmed högtidligen plats som greflig rantzausk husläkare. Det är en klent aflönad befattning, men den torde ge en smula anseende.

– Jag tackar för förtroendet! svarar Struensee småleende. Han stoppar sin pipa borta vid rökbordet, drager en stol fram till brasan, får eld på tobaken med tillhjälp af en fidibus och sätter sig. – Jag antager med nöje platsen!

– Godt, då är saken afgjord. Själf skall jag icke besvära er alltför ofta – jag är stark som en – he! något giktbruten – björn.

– Javisst! nickar Struensee. – Men hur står det egentligen till med den nådiga fru gemålen?

– Efter omständigheterna – he! – Rantzaus blick viker undan. – Hon är mycket nervös – vissa dagar helt och hållet otillräknelig – och då pinar hon mig med en svartsjuka, som...

– Som den nådiga frun förmodligen har många anledningar till?

– Det är sant! säger Rantzau, stirrande in i elden. – Jag har inga anlag för att lefva som en munk. Det ligger i släkten en orolig längtan efter omväxling; däraf vandringslusten, äfventyrslynnet, bragderna på slagfälten – och under Cypris' banér! Den store Josias Rantzau, som var marskalk af Frankrike, hade deltagit i så många strider, att det till sist icke fanns kvar af honom mer än en half människa – men en half Rantzau är ändå alltid en Rantzau, och det sägs, att han slutligen eröfrade självfva Louis XIII:s gemål, drottning Anna af Österrike.

Vi äro motsatsernas män! Icke förgäfves föra vi rödt och hvitt i vårt sköldemärke. Det röda hornet är ett svärd, men det hvita är en gåspenna. Det röda betyder tapperhet och lidelse, det hvita är vett och blidhet. Och en Rantzau är en man, i hvars bröst det röda och det hvita ligga i evig fejd. För långa tider kan det hvita vara det öfvervägande, men en vacker dag börjar den röda hanen gala, och elden flammar mot skyn!

Tobaksröken hvirflar under taket, vedträden knastra i kaminen, och regnet smattrar mot fönsterrutorna. Eljes är allt tyst.

– Hvad tänker ni på, käre doktor? frågar Rantzau efter en stund. Ni ser allvarlig ut. Jag törs svära på, att ni

satt och drömde om den så kallade framtiden!

– Det är sant. Man blir icke glad af slika funderingar!

– Är det så illa ställdt – he? Hvem är egentligen denne monsieur Unzer? Och hvadan detta fruktansvärda odium medicum mellan två kolleger?

– Han är från Halle, som jag, men han är tio år äldre. Han minns mig från den tiden, då jag var en scholaris och han själf medicine doktor. Däraf kommer hans öfverlägsenhet. Det är mig omöjligt att imponera på honom. Rangskillnaden var stor mellan skolpojkar och studenter, och för honom blir jag aldrig annat än en scholaris. Detsamma gäller madame Unzer. Hon är också från Halle, dotter till organisten i S:t Ulrichskyrkan, där min far var präst. Ni vet kanske, min käre grefve, att prästens barn alltid anses vara en smula för mer än klockarens? Däraf kommer sig antipatien. Demoiselle Ziegler var tolf år äldre än jag, och madame Unzer vet, att jag skrattat mycket åt hennes litterära produktion, som nu flödar öfver i mannens tidskrift »Läkaren». Hennes första bok utkom i Halle just samma år, som jag blef student. Den hette: »Grunddrag till en världsvishet för fruntimmer» och var snusförnuftig, full af menlös okunnighet och halfsmält rationalism. Hon har läst Wolff och Baumgarten – utan att förstå så synnerligen mycket – och hon kritiserar Platos idélära, som hon tydligen aldrig läst, lika litet som Spinoza, »gudsförnekaren», som hon kraftigt fördömer. Däremot är hon något blidare mot Leibnitz och hans monader, som hon kallar »små insekter». Hon yttrar sin oförgripliga mening om allt mellan himmel och jord. – Boken gjorde ett visst uppseende, hon vann en succés de rire, och detta måtte ha uppmuntrat henne, ty redan samma år var hon färdig med två nya volymer, båda präglade af samma omedvetna humor. I den ena, som hon benämner: »Grunddrag till en naturlig historia och egentlig naturlära för fruntimmer», häfdar hon, att det också bland kvinnor finns »uppfinnarinnor af nya sanningar» och i den andra: »Försök till skämtdikter» häfdar hon sin människorätt att – lika väl som mannen – besjunga »vin och kärlek». Hon gör det också, med mycket eftertryck – jag minns ännu en liten praktstrof:

»Vin! Vin! Vin! Vin! Vin! Vin! Vin! Vin!
Så skall där stå på grafstenen min
lika många gånger, som det finns plats – ta mig

Hin!»

Rantzau skrattar så, att hans ögon tåras.

– Finns ett sådant kvinnligt skaldesnille verkligen i vår lilla stad – och man har ingen aning därom? Och Altonas borgare ha ännu icke lagt en lagerkrans för hennes fötter?

– Nej. Men jag var med och hurrade, då hennes onkel, läkaren Kreuger, offentligen krönte henne med diktarlagern på universitetet i Halle. Samma år gifte hon sig också med monsieur Unzer. Här i Altona lägga borgarna i stället sitt guld för hennes makes fötter – och mottaga i utbyte en dosis af hans magpulver, som består af *album græcum.*

– Ursäkta en lekmans okunnighet, men säg mig – hvad är album græcum?

– Gärna, min käre grefve. Har ni sett det hvitaktiga, torra ämne, hvarmed hundarna garnera våra gator i mars? Det är album græcum!

– Smaklig måltid! Och detta ger han sina patienter in – he? Och han har många patienter?

Struensee nickar småleende:

– De gode borgarne ha en sådan aktning för hans skicklighet, att han skulle kunna få dem att svälja ännu

värre ting. Han har förvärfvat sitt anseende genom sina skriblerier i »Läkaren».

– Men min käre vän – hvarför utger ni icke också en tidskrift? Och hvarför komponerar ni icke också ett arcanum?

– Jag äger redan receptet till ett dyrbart lifselixir, den berömda »Altona-mag-essencen», tack vare hvilken min morfar, doktor Carl, enligt egen utsago uppnådde sin höga ålder. Han var åttioett år, då han dog, och jag ärfde receptet, som inbringat honom en liten nätt förmögenhet.

– Men du gode Gud, hvarför har ni icke också låtit det inbringa er en liten förmögenhet?

– Det säljes icke nu mera.

– Ännu ett skäl för er att utgifva en tidskrift, däri ni kan lofva och prisa det. Så länge monsieur Unzer ensam vägleder den allmänna opinionen, skall striden er emellan alltid bli ojämn, och Altonas borgare alltid äta hans magpulver. Men ni, min käre doktor, är för god att duka under i konkurrens med en hund, som fabricerar album græcum! En man med snille har skyldighet att begagna sig af sin öfverlägsenhet. Ni är icke kommen till världen för att dö som stadsläkare i Altona. Men vill man målet, måste man också vilja medlet.

– Och hvad skulle målet vara?

– Det borde ni själf veta bättre än jag!

– Än medlet då?

– Guld! Guld är alla framgångars förutsättning. Hvarför frigör ni icke anden, som behärskar världen? Måhända finns han i er onkels lifselixir? I så fall äger ni de vises sten – och begagnar den icke! Hvem var denne doktor Carl?

– En mystiker och en undergörare – i det hela en märklig man. Han har skrifvit en bok, *Mysterium magnum*, som väckte så mycket uppseende, att kung Kristian VI af Danmark kallade författaren till sin lifläkare. Min morfar trodde på någonting, som han kallade »ordets magi», och han ägde verkligen förmåga att genom handpåläggning bota en del sjukdomar – sådana som frossa, ansiktsros och – – –

– Kanske också gikt? – Rantzaus ansikte får ett ironiskt uttryck, som dock strax förvandlas till en grimas af smärta, då han gör en rörelse med det sjuka benet.

– Ni tviflar, min käre grefve? Det gjorde också jag, innan jag med egna ögon sett honom göra, hvad man skulle kunna kalla underverk. Jag minns bland andra en bondkvinna, som var lam – hon bars i bår till honom, och hon gick därifrån på sina egna ben.

– Och på hvad sätt skedde underverket?

– Genom händers påläggning. Den gamle mumlade också alltid en del besvärjelseformler – men själf menade han, att det var genom trons makt, undret skedde. – Jag har ofta tänkt öfver den saken. Skulle det finnas någon förborgad mening i bibelns ord, att tron kan försätta berg – det vill säga rubba naturlagarna? I så fall torde en stark vilja ha samma makt. För egen del har jag ofta märkt, att min vilja har en underbar makt öfver människors sinnen.

– Sant är åtminstone – säger Rantzau eftersinnande – att en stark vilja alltid böjer en svagare. Gud gifve, att jag hade en vilja, inför hvilken allt böjde sig! Men det finns – tyvärr – mycket, som den icke rår på – därför kämpar den ofta förgäfves.

– Och om ni hade makten – hvad skulle då ske?

– Då skulle jag omskapa Danmark! Och ni skulle vara mig behjälplig därmed. Eller hur?

– Gärna, min käre grefve – om er vilja vore starkare än min! Men i motsatt fall finge ni vara mig behjälplig!

IV.
(Ascheberg i okt. 1763.)

Oktobersolen skiner varmt öfver Plönersjön, hvars milsvida vatten glittrar och gnistrar och i sitt djup återspeglar en högblå himmel med hvita, drifvande strömoln. Rundtom stränderna skifta de stora löfskogarna i gult och rödt; de ärevördiga almarna i allén från landsvägen till Aschebergs slott ha fällt sina löf, och de nakna grenarna bilda ett mäktigt spetsbågshvalf öfver hufvudet på gamle grefve Hans Rantzau, som rider fram i sakta mak, följd på vördnadsfullt afstånd af en liflakej till häst.

Ägaren till Ascheberg sitter rank i sadeln, trots sina 70 år, och hans blida ögon hvila med välbehag på de afmejade åkrarna, där stubben ännu står gul i solskenet. Han känner hvart träd, hvar buske, hvar sten på vägen, och han stannar alltsomoftast för att tala med sina underhafvande, som ödmjukt blotta sina hufvud, där han rider fram. Han har ett godt ord för dem alla, och de älska honom som en far, ty han har gjort dem till frie män genom att upphäfva de tryckande förordningar, som eljes gjorde bönderna under den danska kronan nästan lifegna.

Hans häst dansar på träbron, som leder öfver det genomgräfda näset till holmen, där slottet ligger. Utanför porthuset möter en stallknekt, som hjälper sin herre ur sadeln. Gamle grefven går med stapplande steg genom trädgården fram till boningshusen: en smal tvåvåningslänga och ett bredare envåningshus, placerade i rät vinkel mot hvarandra, med ett rundt torn i hörnet, fristående och försedt med ett toppformigt, kopparklädt tak.

Utanför hufvudingången står grefve Karl Rantzau. Han hälsar sin far med sonlig vördnad. Det är nu länge sedan de försonades och den unge grefven har med sin gemål tillbringat hela sommaren på Ascheberg. De trifvas väl tillsammans, ehuru den gamle icke i allo kan gilla sonens idéer; men det roar honom att höra dem framställas i kvicka paradoxer, ty den gamle är också af naturen en frondeur, fast åren gjort honom mera försiktig.

– Hvad nytt har posten bringat i dag? frågar han, sedan de utbytt sina tankar om vädret.

– Det tredje häftet af monsieur Struensees tidskrift »Till nytta och nöje».

– Nå? – Det glimmar till af intresse i den gamles ögon. – Någon ny artikel mot Unzer?

– Ja – nickar den unge, småleende – det finns ett slags epilog till »Loftal öfver hundarna» i det förra häftet. Artikeln handlar om den berömde herr magister Ehrenfried Zuckmantel, hvars grafskrift, författad af honom själf, slutar med följande elegiska tirad:

»Må ingen dödlig störa fräckt hans fred
men på hans helga graf en fromsint hund

sitt *album græcum* lägge ned!»

De två verserna deklameras med parodisk känsla. Gamle grefve Hans skrattar så att tårarna rinna, och nickar endast jakande till kammartjänaren, som kommer för att fråga, om hans högvälborenhet behagar kläda om

sig till taffeln.

Middagen serveras, enligt gammal sed, kl. 2 på dagen, och efteråt sitta far och son en stund i biblioteket, medan den unge röker sin pipa och den gamle, med snustobaksdosan uppslagen framför sig, lyssnar till hans berättelse.

– Jag hade också ett bref från den gode stadsläkaren – säger grefve Karl – Det ser ut som skulle han med sin tidskrift ha rört upp en storm i vårt kära Altona och i hela dess omnejd. Man har »med harm och förvåning bevittnat de upprepade anfallen på en auktoritet sådan som d:r Unzer.» Man anser, att den unge stadsläkaren genom dessa offentliga angrepp på en så populär man, som Unzer, gått för långt i hänsynslöshet – – och Struensees rykte, som redan förut icke var det allra bästa, har nu blifvit ännu sämre. Dittills hade han ansetts för en fräck gudsförnekare och en osedlig person, men nu visar han sig till på köpet vara en upprorsmakare!

– Och hvad menar du, min käre Karl?

– Jag – he? – Det leker ett drag af självfironi omkring den unge grefvens läppar. – Ja, jag torde väl icke vara den, som bör kasta första stenen. Jag känner mig tvärtom delvis som den gode mannens medbrottsling; det var nämligen jag som först gaf honom idéen till en sådan tidskrift. Jag har också uppmuntrat den på alla sätt och till och med komplimenterat monsieur Struensee för den godmodiga satiren mot lakej-väsendet i första häftet. Nu erfar jag, att just den lilla versen »Till furstarna» väckt mycken förargelse.

– Jag minns den! säger gamle grefven eftersinnande. Satiren var dräpande – därför förvånar det mig icke, att lakejerna och före detta lakejerna känt sig kränkta däraf. Å andra sidan är det lätt förklarligt, att många ofrälse män af förtjänst se med sneda blickar på systemet. Det är ju så, att nästan alla offentliga ämbeten nu för tiden besättas med de höge herrarnas förutvarande lakejer, och det kan icke nekas, att den verkliga förtjänsten ofta utestänges från allt deltagande i det offentliga lifvet.

– Nej, icke sant? – Unge grefven har rest sig upp och börjar promenera af och an på golfvet medan han talar. – Jag håller så mycket på börd som trots någon. Men jag är icke så förstockad, att jag anser börden vara det enda, som berättigar till offentliga värf. Det måste gifvas möjlighet för den sanna förtjänsten att höja sig! Nej, hela vårt regeringsmaskineri är i grund och botten föråldradt – och det nu rådande gunstlingsskapet bidrager ingalunda till att göra saken bättre. Det är ingenting annat än ett slags högre lakejväsen! Gud bevars! Jag är både villig och skyldig att anse kungen för ofelbar och att lyda honom blindt, ty han representerar en princip, som jag måste böja mig för – äfven om representanten händelsevis råkar vara svag i knävecken. Men jag kan omöjligt vara blind för faktum: nämligen att H. M:t i nåder behagat bära en florshufva i stället för sin krona. Och när detta händer dagligen, står självfva envåldsmakten på svaga fötter. – – Om nu en sådan monark hade en Rantzau vid sin sida – ja, då skulle kanske också jag anse den kalkade grafven väl bevarad; men sådana förhållandena nu äro, finner jag det oförenligt med konungs-lagens uttryckliga bestämmelser, att envåldsmakten hvilar i en Moltkes händer.

– Ja, ja – nickar grefve Hans – jag känner ju dina åsikter i dessa stycken. Berätta någonting mera om stormen, som stadsläkaren framkallat med sin intressanta tidskrift.

– Det kunde ju förutses, att publicerandet af slika uppsatser skulle väcka förargelse framför allt i kyrkliga kretsar, där d:r Unzer har stora sympatier. En af dem, som lär vara mest förbittrad, är den gamle pastor Goetze i Hamburg. Han skall ha uppgjort en samvetsgrann förteckning på alla de »anstötliga, förargelseväckande och gudsförsmädliga uttryck» han funnit i tidskriften och insändt den till rådet i Hamburg, med begäran, att boktryckaren – en monsieur Bock – måtte allvarligt straffas för sin ondska och anbefallas att – om han icke vill förlora sina rättigheter att bo i staden – för framtiden icke missbruka sina pressar i djäfvulens och hans verktygs tjänst. Vidare ansåg prästen, att åtal borde anställas mot författaren till en viss »Lofsång öfver hundarna», hvilken kallas för »en smädeskrift mot religionen».

– Så-å? Men min käre Karl – – efter hvad du sagt mig, skulle det åtalet komma att drabba dig? – Gamle grefven ser upp med en förskrämd blick. Den unge svarar med en axelryckning och ett diplomatiskt småleende:

– Var lugn, min käre far – saken är redan utagerad. Tredje häftet af tidskriften är konfiskeradt, boktryckaren har tvungits uppgifva namnet på »författaren eller samlaren af de olika bidragen», och denne har befunnits vara monsieur Panning, som logerar hos doktor Struensee. Detta anmäldes af Hamburgs magistrat för öfverpresidenten i Altona, med anhållan, att han genom allvarliga mått och steg täckes förebygga »tygellösheten hos sådana skriftställare, hvilka icke hålla någonting för heligt eller okränkbart, om de blott få tillfälle att visa sin kvickhet och på ett högst nedrigt sätt vinna sitt bröd!»

– Där fick du! skrattar den gamle grefven. Nå – vidare?

– Jo, monsieur Panning lär ha inlämnat ett skriftligt svar, däri han häfdat författarens rätt att förlöjliga charlataner och afslöja marktschreiare – hvarvid han åberopat d:r Unzers egen tidskrift »Läkaren» som ett glorvördigt exempel. Jag misstänker, att svaret gjort ringa intryck på friherre Qvalen, men han föreslog dock Hamburgs magistrat, att saken för denna gång icke skulle föranleda någon ytterligare åtgärd.

– Nå, därtill kan jag icke annat än gratulera både monsieur Struensee och – dig. Fast, nog får jag bekänna, att jag, då jag läste uppsatsen, ingalunda fann någonting, som kunde anses smädligt mot religionen. – Skulle du för resten vilja göra mig den tjänsten att läsa artikeln för mig en gång till.

– Gärna, min käre far.

Grefve Karl letar fram ett tunt häfte af tryckta blad, slår sig ned i soffan, alltjämt med pipan i hand, och börjar läsa:

Loftal öfver hundarna och det bekanta album græcum.

Det är en satirisk uppsats i kvasiteologisk stil, och däri författaren med parodiskt allvar prisar hundarna för alla de dygder, hvari de öfverträffa människorna. Det finns ju visserligen också en del berömvärda människor, men dessas förtjänster kunna dock icke gå upp mot hundarnas, hvilka bland annat preparera det så bekanta och så hälsosamma läkemedlet album græcum – –

Han läser med ett parodiskt patos, som låter hvart ord i satiren komma till sin rätt:

»Jag vet nog, att många af mina läsare anse det beröm, jag uttalat om album graecum öfverdrifvet. Ingen läkare har hittills gjort rättvisa åt hundens kemiska skicklighet. Ja, man har i de medicinska läroböckerna icke ens ägnat en tanke åt detta album graecum, hvars medicinska bruk dock är af så utbredd nytta. Det är mig kärt, då jag nu uppstämmer min lofsång öfver detta härliga läkemedel, att jag icke står obeväpnad utan har tungt vägande och öfvertygande bevis i handom. Hvem känner icke detta hvita pulver, för hvars uppfinnande vår lyckliga tid står i tacksamhetsskuld till en af sina största läkare, detta pulver, som trots uppfinnarens medfödda blygsamhet, likväl hålles för ett universalmedel, detta pulver, som redan blifvit oumbärligt i en stor del af Tyskland och i ett par närgränsande provinser? Detta pulver är – uppfinnarens människokärlek skall icke misstyda min afsikt, då jag här offentligen afslöjar hans arcanum – detta pulver är, säger jag, ingenting annat än album graecum eller, om icke just detta, dock till sina verkningar fullkomligt liknande – –

– – – – – – – – – – – – – – –

*Af allt hvad jag nu sagt, framgår tydligen, att hunden tyckes ha oändligt stora företräden framför människan. Jag känner blott en enda man, som är så god som en hund, och det är doktor ***, och blott ett*

ting, som är så godt som album graecum, och det är hans pulver, ty det är album graecum. Thy, säger professor Pangloss, ingenting är mera likt en sak, än saken själf.»

– Nå? säger unge grefven, när han slutat, och ser upp med en glimt af författarstolthet i sina gråa hökögon.

Men gamle grefve Hans har somnat i sin stol.

V.
(Altona i jan. 1764.)

Öfver Altonas låga hus rufvar ett drypande mörker, och det duggar rått och vått öfver de öde gatorna, där en vandrare, insvept i sin kappa, skrider långsamt framåt, företrädd af en mörk skepnad, som med en lykta kastar ljus öfver marken närmast framför hans fötter.

Det brådskar icke med vandrarens ärende, ty han stannar allt som oftast framför ett upplyst fönster och kastar en nyfiken blick in i borgarhemmet, där familjen sitter samlad omkring aftonvarden.

Lysmasken kryper sakta uppför den höga trappan till stadsläkarens hus vid Palmaille, men vandraren står kvar utanför häcken, som skiljer trädgården från gatan; hans ögon dragas mot ljusfloden, som strömmar ut från det ena af gafvelfönstren och förvandlar duggregnet till guldstoft, fallande öfver markens grus. – Därinne bakom de små rutorna skymtas ansiktet och konturerna af en man, framåtlutad öfver chiffonnierens skrifklaff, i en ställning full af energi – som om han i nöd klamrat sig fast vid en bred planka – och framför hans näsa viftar det hvita fanet af en gåspenna, som brådskande rör sig af och an. Det klappar tre hårda slag på den yttre dörren, men han ser icke upp från sitt arbete.

Emellertid har Wolff öppnat förstugudörren och gått in att anmäla grefve Rantzau. Vid grefvens inträde i kabinettet, skjuter Struensee stolen från skrifklaffen och bjuder sin gäst välkommen.

– Jag stör er kanske, min käre doktor?

– Nej, visst icke! Jag har just slutat.

– Brådskande arbete – he?

Struensee håller det fullskrifna arket närmare ljuset. Rantzau lutar sig en smula framåt och läser:

Högborne Friherre

Högtärade Herr Geheimeråd

Nådige Herre.

Den ytterliga förlägenheten af det tillstånd, hvari jag här befinner mig, nödgar mig att taga min tillflykt till Ers Excellens' skydd.

De inkomster, jag åtnjuter som landsläkare äro så beskaffade, att jag, till följe af det dyra lefnadssättet här, icke kan underhålla mig af dem, om de icke understödjas af medicinsk praktik. Den skyldighet, som mitt ämbete ålägger mig, att ifra mot missbruk af läkekonsten och mot kvacksalfvare, gör, att desse äro mina fiender, och föranleder dem att bibringa gemene man misstroende mot min skicklighet; och då charlataneri alltid har lättare insteg hos flertalet än verklig förtjänst, så tilltäppes därigenom denna inkomstkälla. Hos den välmående delen af stadens innevånare äro dels mina resor, som jag i egenskap af landsläkare mycket

ofta måste företaga, dels äfven det rykte och anseende som d:r Unzer här åtnjuter, mig till men. Emedan denne gjort sig bekant genom att skrifva, så tilltror man honom en mycket stor skicklighet framför mig. Nödvändigheten har därför tvungit mig att på liknande sätt såväl aflägga prof på mina krafter och insikter, som ock att därigenom föröka mina inkomster, hvartill jag icke skulle ha skridit, om det blott gällt fåfäng berömmelse eller ära. Jag var så olycklig, att i desamma journaler, till hvilka jag inskickat några uppsatser, tillika inrycktes främmande författares uppsatser, som befunnos anstötliga och sedan tillskrefvos mig, ehuru jag icke hade ringaste del i dem, lika litet som min vän Panning, hvilken uppehåller sig hos mig och som man likaledes tillskrifvit samma. Han kan dock blott beskyllas för en oaktsamhet och lättsinnighet, så till vida, att han icke i korrekturet utstrukit de anstötliga funna uttrycken, medan jag icke sett dem förr än de redan blifvit tryckta.

För att i framtiden undvika slika tillfällen att bli anstötlig, har jag beslutat, att under mitt öfverinseende utgifva en månadsskrift hos de härvarande boktryckarna Burmester. Men äfven nu finner jag, mot förmodan, hinder i det företagande, hvarpå min lycka beror. De första arken af denna skrift äro, i enlighet med den kungliga förordningen, öfverskickade till nuvarande direktorn för gymnasiet, D. Meicke, för att censureras. Denne tror sig däri finna åtskilliga anstötliga uttryck och vill icke utan föregående ändring låta befordra dem till trycket. Jag tillåter mig därför underdånigast att underställa dessa omstridda ark Eders Excellens' upplysta omdöme. Eders Excellens behagade därefter afgöra, om mina grundsatser och insikter äro af den art, att de kunna vara publico nyttiga eller skadliga. För att rädda min ära och utsläcka de förklenliga begrepp, som kanske mången fått angående min karakter och mina tänkesätt genom händelsen med den hamburgska månadsskriften, har jag gripit detta tillfälle att aflägga en offentlig bekännelse om mina tankar angående skriftställarens plikter.

Jag kommer i den största förlägenhet och skada, om jag blir nödsakad att afstå från detta förehafvande, då såväl förläggaren som jag själf nedlagt betydliga omkostnader därpå. Dock återstår mig intet annat val, om icke Eders Excellens visar mig den nåden att taga denna tidskrift under sin höga protection och behaga anförtro den uteslutande åt min uppsikt och mitt ansvar, då en censur, som man brukar och anser som ett correctur att beröfva mig den frihet, alla skriftställare hafva, icke blott strider mot min ära, utan också alltid skulle vara ett hinder och uppehåll för själfva saken. Eden och de offentliga plikter, i hvilka jag står, skola borga för, att jag aldrig skall missbruka denna nåd, äfven om mina afsikter eljes kunde vara tvifvelaktiga. Jag skulle därigenom snarare sporras att på det sorgfälligaste undvika allt hvad som kunde hafva endast sken af anstötlighet mot religion, stat eller goda seder.

Jag skulle icke hafva företagit mig att med slika småaktigheter afbryta Eders Excellens' viktiga göromål, om icke min ära, min timliga lycka och den enda uppmuntran, som mina härvarande besvärliga göromål och öfriga förtretligheter lämna mig öfrig, vore afhängig häraf. Blifver mig också denna källa undanhållen, vet jag intet hjälpmedel mera, att i framtiden anständigtvis uppehålla mig här.

Med den djupaste vördnad har jag den äran att framhärda

Eders Excellens' underdånige tjänare J. F. Struensee.

Altona d. 10 januarii 1764.

– Ja – säger Rantzau, i det han lägger bort pappersbladet – detta är onekligen högst behjärtansvärdt. Men hvad tror ni er vinna med den här skriften?

– Min rätt! Ingenting annat än min rätt som medborgare! svarar Struensee med ögonen glänsande af återhållen lidelse. – Det lyster mig se, om friherre Bernstorff vågar undanhålla mig den!

– Ack, min vän – och Rantzau rycker på axlarna – ni har ännu illusioner! Rätt? Rätt är makt – därför skall doktor Unzer alltid få rätt i den här tvisten. Bernstorff är en diplomat – en nattmössa, som ligger i händerna på pietisterna. Den mannen har ingen ryggrad – och vet aldrig hvad han själf vill.

– Men han har åtminstone en smula intresse för vittert skriftställarskap. Han har kallat Klopstock till Kjöbenhavn – den berömde diktaren har nu i mer än tio år bott i ministerns hus.– –

– Liksom monsieur Panning i ert – he! – hvarför skulle icke också en minister hålla sig med en vän, i hvars trofasta hundögon han får läsa idel tillgifvenhet och beundran! Förmodligen är denne monsieur Klopstock äfvenledes en nattmössa, ty kaka söker maka.

Rantzau sätter sig bekvämt till rätta i ena hörnet af den långa soffan och sneglar fundersamt mot piphyllan.

– Behagar ni röka, min käre grefve?

– Tack – – – nej, jag skall öfvervinna frestelsen. Jag gick ut för att afkyla mitt blod – he! – för en timmes tid – – Jag väntar besök i afton – af en liten – – Nå, hvad nytt för resten? Jag hoppas, att er sköna Ottilie befinner sig i högönsklig välmåga?

Stadsläkaren i Altona rodnar som en ung jungfru. Han är ömtålig för hvarje minsta anspelning på detta förhållande nu, sedan lidelsen inflammerat hans hjärta och alla hemliga tvifvel slagit ut i ett sår, som svider vid minsta beröring.

Under de senaste månaderna har han lefvat i en fruktansvärd spänning. Det är icke endast hans materiella välfärd som står på spel, icke endast hans ära och anseende; det gäller hans lycka, det gäller allt, som i detta nu tycks honom värdt att lefva för. Det har allt blifvit knutet till framgången af hans företag, ty han vet, att om han segrar i denna kamp, skall hon med glädje och stolthet räcka honom sin hand; men han vet också, att om han dukar under, är allt förbi. Hon älskar honom – javäl! Med nerver och blod och allt som är blind instinkt; men hon har icke mera innerlighet i sin känsla, än kattan, som gömd bakom en buske afvaktar resultatet af hanarnas kamp för att skänka sin ynnest åt segraren.

Det är därför han med en så ihållande energi kämpat sin kamp; men det är också därför hvar motgång känts dubbelt bitter och förödmjukande.

Hela hösten har striden pågått. Det är icke endast den gamle pastor Goetze i Hamburg, som tagit parti för doktor Unzer. Flertalet af Altonas inbyggare ha också ställt sig på hans sida, myndigheterna och prästerskapet framför allt – och främst af alla konsistorialrådet Reichenbach. Denne stridbare andans man hade redan i oktober månad insändt till det tyska kansliet i Kjöbenhavn en angifvelse mot månadsskriften »Till nytta och nöje», för gudlöst och smädligt skrifsätt. Och nästan samtidigt hade polisdirektören i Altona, J. P. Willebrand, inkommit med en liknande angifvelse, däri doktor Struensee och monsieur Panning uttryckligen nämndes som medarbetare i månadsskriften, och däri han anhöll, att den skändliga afhandlingen till hundarnas pris måtte undertryckas.

Resultatet af denna skallgång blef, att månadsskriften indrogs. Dessutom skulle författaren till lofsången öfver hundarna – i enlighet med Bernstorffs resolution – »i stillhet eftertryckligen betygas, att slikt förment kvickt skrifsätt icke vidare finge brukas». Och polisdirektören gjorde sig ett speciellt nöje af att adressera denna tillrättavisning till Struensee.

Emellertid fick förläggaren tillstånd att utgifva en annan månadsskrift, som han kallade »För ro skull» och hvaraf två häften utan anmärkning lyckats passera syndicus Klefeckers argusögon. Till dessa trycktes i hemlighet nya titelblad, därpå de betecknades som november- och decemberhäftena af »Till nytta och nöje», hvarefter de tillställdes den indragna månadsskriftens abonnenter. Men saken upptäcktes, boktryckaren blef

åtalad för trots och lagbrott och undskyllde sig offentligen med, att sådant skett uteslutande för att tillmötesgå en önskan af doktor Struensee.

Nu triumfera monsieur Unzer och hans vapendragare; men den slagne reser sig snart till ny kamp. Han bestämmer sig för att framträda öppet, kasta hela sin ställnings och sin personlighets anseende i vågskålen och under sin egen ledning utgifva »Altonas månadsskrift». Han har lyckats att för sin plan intressera boktryckarna, bröderna Burmester, nära fränder till Ottilies aflidne man och högt ansedda borgare i Altona. På så sätt blir också hennes namn knutet till företaget, och hans mod växer, ty hoppet hviskar inom honom: i detta tecken skall du segra.

Omsusad af segerdrömmar har han satt sig till arbetet, och resultatet föreligger i de två tryckark, som Rantzau just nyss tagit från chiffonniern för att genombläddra. De innehålla en med signaturen S*** undertecknad uppsats »Om skriftställarens aktning gent emot publiken», däri han klart och tydligt formulerar sitt eget och tidskriftens program. Mot de åsikter, han däri uttalat, har censor ingenting kunnat invända; men dess mer mot vissa yttringar i en annan artikel, där han trott sig igenkänna doktor Unzer i en viss »Herr D. Diaforius». Han har då också fordrat, att en del förment kränkande uttryck skulle uteslutas.

Det är därför stadsläkaren i Altona just nu känner sig som en drunknande man. Det förefaller honom utsiktslöst att kämpa med småsintheten och oviljan, som förblindar alla till den grad, att ingen ser det rättvisa i hans sak. Också stadens myndigheter ha ju ställt sig på hans motparts sida; och själf känner han sig nu som den svagare, den af alla öfvergifne, den mot hvilken allas händer lyftas. Han tror icke längre på möjligheten af en seger, men han måste kämpa striden till slut.

Hans sista hopp står till Bernstorff. Måhända skulle dock ministern se på dessa småaktiga stridigheter med en mera öfverlägsen blick och fatta sitt beslut oberoende af den allmänna meningen i Altona!

– Jag kan på förhand tala om för er, hur detta kommer att spela af, säger Rantzau i det han lägger bort de två tryckta profarken.

– Nå?

– Jo, jag tror icke, att friherre Bernstorff kan finna någonting otillbörligt i de här arken. Han resolverar då förmodligen, att de få tryckas utan hänsyn till censors invändningar. Kanske har han icke heller, för egen del, någonting emot, att den sökta censurfriheten beviljas – – –

– Gud gifve, att ni fick rätt, min käre grefve! suckar Struensee synbart lättad.

– Nej, vänta litet! Det vore bättre, om jag misstoge mig – – det finns nämligen en liten hake, som heter friherre Qvalen! Öfverpresidenten har alltså fått en liten tillrättavisning af ministern, men ministern har för vana att stryka en smula honung på sina moralkakor. Därför ålägger han öfverpresidenten att inkomma med ett så kalladt betänkande angående frågan, huruvida censurfriheten bör beviljas. Det faller af sig självt, att öfverpresidenten i sitt betänkande målar hin håle svart – och friherre Bernstorff lär vara rädd för den lede! Han har då säkerligen icke kurage, att drifva sin vilja igenom.

Det leker ett missmodigt och bittert småleende omkring Struensees fylliga läppar.

– Jag tror själf, att ni får rätt; men jag måste göra det sista försöket. Affären har kostat mig så mycket, att jag icke kan uppgifva den utan tvång. Jag inbillar mig för resten också, att jag skulle kunna uträtta någonting gagneligt och godt – men det får väl vara. Efter hvad jag hört, har polisdirektören redan inrapporterat till ministern, att doktor Struensee ämnar utgifva en ny månadsskrift, »som på det kännbaraste skall angripa vissa lärde och mera likna en Pasquille än en satir».

– I så fall skulle jag råda er, att icke ens afsända den här ansökningen.

Men Struensee vill icke lyssna till rådet, han skakar sitt hufvud så häftigt, att peruken far på sned, och hans drag få samma uttryck af trots som hos en förtviflad människa, då hon spänner sin viljekraft till det yttersta, innan hon sjunker samman.

– Skrifvelsen afgår i morgon! säger han. Komme sedan hvad komma skall! Beviljas icke censurfriheten, får planen förfalla. Och i så fall ser jag ingen annan utväg, än att uppgifva hela min praktik – – –

– Hela min praktik! skrattar Rantzau. Hvilken förfärlig hotelse! Tänker ni kanske också begära ert afsked från befattningen som rantzausk lif- och husläkare? I så fall får väl också jag öfvergå till doktor Unzer – dock med uttryckligt förbehåll, att han aldrig får ge mig in af sitt magpulver. – – Jag förstår egentligen så utmärkt väl, att det där loftalet öfver hundarna kunnat framkalla en sådan storm. Det är naturligt, att alla hans patienter måst känna sig illa berörda af en sådan uppsats. Polismästaren lär dagligen använda den berömda hundträcken och lär hittills ha befunnit sig väl däraf. Men då han läst loftalet öfver hundarna, följde en våldsam revolution i hans inälfvor – – det blef för honom ett rent naturbehof att delgifva friherre Bernstorff sina sensationer.

VI.
(Altona i april 1764.)

Nej, nej! – Ottilie Burmester ser upp med en blick, som glittrar kallt – Det passar dig icke att vara högtidlig! Du tror icke på kärlek, Jan Friede.

Hon har skjutit stolen från bordet och gungar af och an, själfsvåldigt tillbakalutad, så att den vida styfkjorteln gapar öfver hennes hvita strumpor och skor med silfverspännen.

Vaxljusen skina öfver kvarlefvorna af en festlig aftonmåltid; det gnistrar i halftömda karafiner och pokaler med gyllene vin.

Struensee sitter ännu kvar vid bordet och hans blick glider smekande – innerlig och sorgsen som ett afsked – öfver hennes gestalt: från det starkt pudrade håret ned öfver det oregelbundna ansiktet med de sneda ögonbrynen. Han söker förgäfves fånga de mörkblå ögonen; pupillerna gömma sig i skuggan af de långa, svarta ögonhåren. Munnens fylliga, röda läppar stå öppna i ett intetsägande leende, som blottar två rader små hvita tänder; till och med den lilla, mjuka uppnäsan, som eljes alltid är medelpunkten för ansiktets spelande lif och skiftar form i enlighet med dess uttryck, sitter nu butter och missmodig på sin plats och ser ut, som om den blygdes öfver, att klädningen icke är ordentligt knäppt omkring halsen, utan visar alltför mycket af de hvita skuldrorna och bysten.

– Jag tror på allt, hvad du lärt mig att tro på! svarar han. Jag tror på sinneslidelsen och sinneslyckan – på dina heta läppar och din hvita barm och ditt mjuka hull – – på allt, som du gifvit mig att leka med – och som jag, tyvärr, lärt mig att älska.

– Men du har ofta sagt mig, att du icke tror på l’amour, l’amour pure – hon spetsar munnen i en lång tut – och därför klär det dig illa, att bli så där högtidlig. Jag vet ju mycket väl, att du aldrig haft någon – hon söker efter ordet och uttalar det med ett frivolt småleende – någon aktning för mig!

– Aktning? upprepar han. Hvad vill det säga? Att icke våga gripa efter kunskapens frukt, som glänser lockande i det gröna löfvet af paradisets äppleträd? Du glömmer, att det var Eva, som gaf Adam äpplet att äta – och ormen var säkerligen hennes egen kvinnliga natur, men genom ormen blef Adam man.

– Du får icke häda, Jan Friede! säger hon allvarligt, och hennes ögon få ett förskrämdt uttryck, ty hon erinrar sig ännu konsistorialrådet Reichenbachs skildring af de eviga kvalen.

– Det fanns ingen hädelse i detta!

– Jag är viss om, att det fanns! Jag är rädd för dig. Alla människor säga, att du är en gudsförnekare!

– Då svarar du väl, att det icke är sant?

– Nej, jag säger bara, att jag icke känner dig, ingenting har med dig att skaffa – att du är mig en likgiltig person – – och att jag tror dig om allt ondt.

Det skälmska uttrycket i hennes ögon motsäger ordens innebörd, men han vet allt för väl, att orden i detta fall tolkat sanningen och att ögonen ljuga. En reflex af smärta flyger öfver hans drag, men han kufvar den hastigt, och endast några nervösa ryckningar i munnen vittna om, att det gamla såret svider.

– Och hon förebrår mig, att jag icke tror på kärlek! – Han hviskar det sakta, liksom för sig själf. Men så ser han på henne med två ögon, genom hvilka hela hans varelses gränslösa ångest och förtviflan plötsligt lyser fram:

– Du kunde ha lärt mig att tro! säger han bittert. Jag är en klentrogen Thomas – ja väl! Men om du en enda gång låtit mig lägga handen på ditt hjärta, skulle jag ha fallit på knä för dig och tillbedt kärleken.

– Så fall på knä och lägg handen på mitt hjärta och tillbed – ty jag älskar dig.

Icke en skiftning i hans ansikte förråder, att han tror, men han reser sig, går öfver golfvet, böjer ett knä framför henne och lägger sin hand på hennes barm.

– Ja, ja, det rör sig någonting därinne, en liten pendel, som slår och slår och mäter ut ditt lif i sekunder. Och jag vet, att jag kan värma ditt blod med mina smekningar och få den lilla tingesten därinne att slå så fort så fort – – men också när du hvilar i min famn, är ditt hjärta utan godhet för mig. Och om någon säger ondt om mig, uppröres du icke.

– Å, Gud! hvad du är högtidlig i dag! – Hon gör en rörelse af otålighet, så att hans hand, som hvilar på hennes bröst, sjunker undan. – Och hvad det passar dig illa att spela trubadur!

Men han fullföljer envist sin egen tankegång:

– Du är rik och oberoende – har ingen att stå till svars för – om du sade ett godt ord om mig, skulle man kanske tro dig. Men du säger det icke.

– Nej! Man kunde misstänka någonting. Och det vore farligt för min reputation.

– Det är sant! säger han, och det leker ett fint småleende kring hans munvinklar. – Men att du är här, hos mig, torde vara ännu farligare för din reputation. Det är visserligen alltid mörkt, när du smyger dig genom gatorna, och du är djupt beslöjad; men en tillfällighet kunde vålla, att någon kände igen dig trots alla försiktighetsmått.

– Tror du det? frågar hon och rycker till. I så fall måste jag upphöra med mina besök!

Han lutar sig fram öfver henne, lägger sina händer på hennes skuldror och ser på henne med en kall och hård blick, hvars tvingande makt hon tycker sig förnimma ända ner i hälarna.

– Det kan du icke! Men det finns en annan utväg.

– Hvilken? hviskar hon och slår ned ögonen, ty hon anar, hvad som skall komma.

– Att vi söka skydd under samhällets tak och legalisera vårt förhållande genom ett giftermål!

För ett ögonblick höres intet annat ljud än de hårda pendelslagen från en hög och smärt skepnad med ett rundt ansikte, som glänser i skymningen borta i vrån. Det börjar så småningom knäppa och rassla, och klockan slår långsamt nio.

– Det är omöjligt! hviskar Ottilie Burmester. Du vet att det är omöjligt!

– Hvarför? Du är ju fri! Och du säger, att du älskar mig.

Hon sitter ännu med ögonen nedslagna. Barmen gungar oroligt upp och ned.

– Jag kan icke! säger hon slutligen. Jag vågar icke. Ack – hvarför är du icke som andra? Alla tala illa om dig, alla rycka på axlarna åt dig – och jag vet ju, att din fars förbannelse hvilar öfver dig. Därför är du en fredlös man. – Jag har icke mod att bli din hustru – utstötas från allt umgänge med hederliga människor – – – jag skulle icke kunna uthärda det.

Han rycker till, så häftigt som om han bränt sina händer, rätar upp sig och vänder bort ögonen med ett uttryck af förakt. Och nu talar han åter så sakta, som om tankarna själfmant toge form, men hvart ord blir till en nål i hennes kött.

– Den kvinnan har jag älskat! Hon var husvill, och jag gaf henne härberge i min famn! Hon var hungrig, och jag närde henne med mitt blod; hon var frusen, och jag värmde henne med mina smekningar! Hon smög sig ofta till mitt hjärta, och hon sade, att det var kärlek, som dref henne; men var det kärlek – då är kärleken endast ett nattens barn – ty när hanen galit, var kärleken så stendöd, att hon knappast vågade hälsa mig på gatorna! Det kom sig af hennes blygsamhet. Hon är så blygsam, att hon rodnar, då någon nämner mitt namn om dagen; men hon rodnar aldrig öfver det, som drifver henne i mina armar om natten! Jag har varit en rodocka för hennes sinnen, god nog om natten men icke om dagen – en älskare, som hon icke vågar erkänna – – och hon förebrår mig, att jag icke tror på kärlek!

Hon har rest sig upp och hennes händer famla, skälfvande, omkring halsen för att återställa ordningen i hennes toalett. Hon är flammigt röd under pudret, som om han slagit henne, och hennes öron lysa som blod.

– Jag måste gå nu! säger hon brådskande. Hon har ifört sig sin kappa och fäster det täta floret framför ansiktet – Jag vill icke längre lyssna till dina förnärmelser.

– Förlåt mig, madame, det var visst icke min mening att förnärma er! Men jag känner mig själf så outsägligt förnedrad! Och aldrig förr i hela mitt lif har jag blygts för mig själf så som i detta ögonblick. Jag trodde mig erbjuda er en upprättelse – jag ville lyfta er ett trappsteg på den sociala rangskalan, som ni har så djup respekt för, och ni misstänker, att jag vill draga ned er – – – en liten borgarmadame, som varit min älskarinna, känner sig förnedrad af, att jag vill göra henne till min hustru!

Han kastar hufvudet stolt tillbaka och ser på henne; och hans ögon likna blåa lågor.

– Men det skall komma en dag, då ni finner, att ni bedragit er själf – då ni ser mig stiga upp till samhällets höjder och då ni skulle vilja återköpa detta ögonblick med er själs salighet!

Hon öppnar dörren och försvinner utan ett ord till svar, men med hufvudet sänkt, som om hon blygdes för sig själf. Han står och ser efter henne med en slocknad blick och lyssnar till, hur låset därute vrides om, och hur ytterdörren slår igen, som om den beseglat en olycka. Pendeln i klockan vandrar alltjämt med samma taktfasta steg tidens väg framåt mot evigheten. Där står stolen, där hon hvilat, där står glaset, som hon icke

hann tömma för sista gång, innan han piskade henne bort. Han lyfter det mot ljuset; där syns en fläck efter hennes läppar, och han för det till sin mun, tömmer det med en smärtfylld, svidande känsla af, att han dricker de sista kvarglömda atomerna af hennes väsen. Men i nästa stund gripes han af blygsel och kastar glaset mot kaminen så att det splittras i tusen skärfvor. Så visst som det är, att dessa skärfvor aldrig åter kunna sammanfogas till en ny njutningens kristallbägare – så visst är det också, att det förhållande, som han nyss slagit i spillror, aldrig åter kan bli helt!

Han går in i sitt arbetskabinett och sätter sig vid den uppslagna klaffen till chiffonniern. Där ligger ett stämpladt papper, som han vecklar upp och läser för tjugonde gången: det länge väntade meddelandet från öfverpresidenten – Johann Friedrich Struensees ansökan att utgifva en tidskrift utan censur har icke kunnat beviljas.

Det stora hufvudet med den pudrade peruken blir så tungt, missmodet öfverväldigar honom, och han gråter som ett barn, då det fått skråmor i leken. Djupare sår, än han fått i dag, har han väl aldrig förr mottagit i lifvets lek; och hans hjärta är fullt af medlidande med den slagne, som ligger blodig på marken, vid sina fienders fötter, efter att ha mottagit det sista dolkstynget af sin älskades hand.

Det förefaller honom underligt, att alla dessa olyckor kunnat drabba honom på en enda dag, ty han tänker nu icke på, att de länge varit för handen, och att han själf förutsett allt, som händt. Han har länge vetat, att en brytning med madame Burmester var nära förestående, han har länge tänkt taga steget ut, och han visste hvad utgången skulle bli. Men förblindad af ögonblickets smärta, ser han icke orsakssammanhanget mellan den sista stora, länge förutsedda motgången och det sista, förtviflade försöket att i lidelsens namn tilltvinga sig en plats på tillvarons solsida.

Han känner det, som om allt plötsligt störtat samman rundt omkring honom, och som om han själf, till hälften förlamad, legat och stirrat på spillrorna. Det svartnar för hans ögon, och under en bråkdel af en evighet ser han ingenting, hör blott pulsarna hamra mot tinningarna och känner hur febern bränner i blodet. I den natten sjunka alla hans illusioner till jorden med brustna vingar.

Aldrig mer skall han hädanefter kunna tro på, att kärlek är någonting annat, någonting djupare och större, än en sinnenas lek och en viljornas kamp. I det första ögonblicket, då han ligger slagen vid sina fienders fötter, intalar han sig själf, att han är led vid leken och trött af kampen.

Men hans ögon få snart sin synförmåga igen, och hans hjärna arbetar redan med planen att bygga sig en ny framtid, ett lysande babelstorn, af spillrorna efter sitt stora nederlag.

Självkänslan vaknar ur sin domning, och trotset reser sitt hufvud. Han vet med sig, att han är stark, och att han är rikare begåfvad än flertalet; han arbetar fortare än någon annan och uppfattar i en blink, hvad andra långsamt få söka sig fram till. Han är dessutom ännu ung och har tid att vänta; förr eller senare måste det också för honom bli en plats ledig på tillvarons solsida – högre än han hittills drömt sig, ty med en borgerlig hvardagslycka kan han icke längre nöja sig.

Nej! Han längtar efter umgänge med mera förfinade kvinnor än dem han hittills träffat.

Han gör sig visst icke allt för högtflygande förväntningar. Han vet, att också de högst uppsatta icke alltid utmärka sig genom någon synnerlig tankens eller känslans adel; men vid sidan om sitt småsinta, allt uppslukande, intresse för intriger och kabaler, ha de åtminstone en yttre förfining, en gratie, som skänker glans åt självfva luften omkring dem, och som ensamt kan fylla en mans fantasi med oanade skönhets- och sällhetsdrömmar. – –

Det knackar på dörren, och in träder David Panning med pipa i munnen och kalott på nacken, insvept i en

gammal nattrock af damast. Hans trofasta, bruna ögon riktas mot vännen med ett bekymradt uttryck, som på samma gång har något af en hunds beundrande tillgifvenhet.

– Jag hörde, att du ännu var uppe – – och eftersom detta är sista natten, jag sofver under ditt tak – – ville jag tacka dig för dessa tre år...

Han är förlägen och tafatt, vet icke om han skall våga räcka fram sin hand; som gammal student afskyr han alla känslosamma scener, fast han har ett känsligt hjärta. Han skulle ha lust att sluta sin vän i famn och kyssa honom på båda kinderna och krama honom rätt eftertryckligt, ty han är djupt rörd; men just därför gör han en tvär vändning och försvinner in i det ena soffhörnet, där det är så skumt, att endast den hvirflande röken från hans pipa röjer ett lefvande väsens närvaro,

– Ah – bah! säger Struensee, öfver hvars ansikte det faller ett blekt skimmer från det enda ljuset på chiffonniern. – Det är jag som skall tacka! Du är min vän, David. Och det blir mycket tomt här sedan du rest.

– Du har många vänner, Friedrich! svaras det blygsamt ur dunklet, men ett tätnande rökmoln bär vittne om, att den talandes hjärta klappar fortare af inre tillfredsställelse. – Du behöfver aldrig frukta, att bli ensam, så länge ditt bord står öppet för dina vänner.

– Jag motser nu snart den stund, då jag ingenting skall ha att ställa fram på mitt bord! svarar Struensee med ett melankoliskt småleende. – Tror du då icke också, att vännerna snart skola försvinna?

– Nej. Många af dem ha nog kommit för att tillfredsställa sitt hjärtas och icke sin mages kraf!

– Låt oss hoppas det bästa! Men människan är nu en gång en underlig maskin – –

– För resten – om du också mister alla dina vänner, skulle det alltid återstå dig fullt upp af små väninnor, beredda att förljufva din tillvaro!

– Ack, väninnorna! Jag skall anförtro dig en hemlighet, David. Jag är trött på dessa hvardagliga intriger med borgarjungfrur och borgarmadamer. De äro hvarandra så lika, alla. Jag kan dem utantill. Det finns ingenting vidare, som kan egga min fantasi – – Hädanefter ämnar jag stänga mig inne i mina rum och lefva som filosof!

– Är du också viss på, att ett sådant lif skulle passa dig? Jag misstänker, att ditt blod är för oroligt till det. – – Fäll icke modet därför att du haft en motgång – du är ung, du kan vänta – – din tid kommer nog.

– Tror du det så visst?

– Ja. Jag vet ju bättre än någon annan, hvilka rika anlag det bor inom dig.

– Ack nej! Min lott i lifvet blir nog att dö i Altona som en läkare utan praktik. – Fast nej! Bort härifrån måste jag – hur det nu än skall ske!

– Och hvart ämnar du styra färden?

Det trötta ansiktet försvinner ur ljusstrimman. Struensee har lutat sig tillbaka i stolen och slutit ögonen. Hans röst får ett drömmande uttryck:

– Jag vet icke än. Till en varmare, rikare nejd än denna. Jag längtar efter att se länder, öfver hvilka naturen med mera gifmild hand utgjutit sin välsignelse. Där glider tillvaron säkert fram i en enklare bana. Jag drömmer mig ett Indien, där lifvet är ljuflig hvila i solljus under en blå himmel, vid stranden af den heliga

floden, som rinner mellan evigt blommande stränder – – Jag sitter under en skuggande palm, och vid min sida hvilar en kvinna, spädlemmad, smidig som en lian och med en nyfiken blick i sina bruna gazellögon. Det lyster mig lära detta naturbarn, hur det käns att älska en man – – – Någon gång, då min kropp är trött och själen tung, hägrar för min inbillning en skimrande ö midt i den blåa oceanen. – Jag har flyktat dit för att återvinna min hälsa, min själs spänstighet, min ungdom – mina illusioner – – –

– Din ungdom! Du talar som om du vore en gubbe – – och du är tjugusju år.

– Min själ är så oändligt mycket äldre, och jag har slösat med min ungdoms kraft så, att jag på tio år förbrukat allt, som bort räcka för hela lifvet. Jag har redan alla fröjder och njutningar bakom mig.

– Ack nej, min vän! Det finns ännu mycket, som du aldrig pröfvat. Men du behöfver hvila och försaka världen för någon tid – samla nya lifskrafter, det vill säga nya illusioner.

– Du är ingen dålig tröstare, David! säger Struensee och hans hvita tänder lysa i dunklet. – För resten är du också en tämligen skarpsinnig filosof.

– Det är din egen filosofi, jag predikar. Du har själf lärt mig den. Men jag kan också ge dig ett råd: Stäng icke in dig och grubbla, lef i stället mera utomhus, gå på jakt, härda din kropp och drick frisk luft – när sommaren kommer, skall du känna dig som en annan människa.

Struensee reser sig upp och rycker på axlarna, som om han skakat af sig en tyngd; hufvudet sitter nu åter trotsigare än någonsin på de breda skuldrorna, och han börjar gå af och an i rummet med spänstiga steg.

– Tack för det rådet! säger han, skämtande. Jag skall följa det. Jag skall också slå mig på att bli stadig, sörja för min reputation – taga hela Altona med storm! Jag skall akta mig för att bli känslosam – taga alltför högtidligt på den så kallade kärleken. Kvinnor skall man begagna sig af, men man skall akta sig för att älska dem – i så fall förlorar man sin öfverlägsenhet, den speciellt manliga egenskap, som de beundra mest. Hvad tjänar det till att begära mer af en kvinna, än hon kan ge? Kärlek? Ack! Hvem vet, om man är älskad af hjärtat? Låt oss därför vara nöjda med att tillfredsställa hennes sensuella behof – taga hvad som finns att taga – och icke längta efter det andra, som är problematiskt. Om det verkligen finns en himmelsk salighet, veta vi ju icke!

– Men vi hoppas! Och om du också hela ditt lif proklamerar motsatsen, skall ditt hjärta alltid brännas af längtan efter den kärlek, som din mun säger, att du icke tror på. Och du skall aldrig upphöra att drömma om den himmel, som din mun förnekar.

VII.
(Altona i april 1764.)

Grefvinnan Rantzau hvilar på sin bädd med ögonen slutna; kallsvetten pärlar på hennes panna under det redan gråsprängda, mörka håret.

Ingen som ser henne, tror, att hon endast är 34 år. Ansiktet är härjadt, men de själfulla dragen bevara dock eljes några rester af förbränd fägring; nu har sjukdomen utplånat allt.

Vid hennes hufvudgård sitter grefve Detlev Rantzau till Oppendorff och stirrar på henne med ångest i blicken. Hon är hans enda barn, och han vet, hvad hon hittills haft att genomgå; han vet också, att hon redan är bruten och att den svagaste fläkt kan blåsa ut hennes lif.

– Mitt älskade barn! säger han ömt. Min stackars Katarina! Hvarför har man icke redan sändt bud efter

doktor Unzer?

Hon skakar sitt hufvud matt, men svarar icke. Det är nu redan två dagar, hon känt sig opasslig, men först denna morgon har illamåendet nått en sådan höjdpunkt, att hon själf finner det oroväckande. Än bränner hennes blod af feber, än hackar hon tänder af frossa. Dock har hon icke velat höra på gemålens förslag att låta hämta en läkare; ty hon visste, att det skulle bli en man, som hon icke känner, men om hvilken hon hört mycket ondt: denne doktor Struensee, som är hennes makes umgängesvän och förtrogne, och gentemot hvilken hon förnimmer en oöfvervinnelig antipati.

Då hon hör sin far tala om doktor Unzer, medgifver hon gärna att en läkare tillkallas, och han skyndar in till sin svärson.

– Min käre Karl – börjar han en smula häftigt, då han träder in i rummet, där maken sitter i allsköns lugn rökande sin pipa – Du får förlåta mig, men jag finner Katarinas tillstånd i hög grad betänkligt – och jag hoppas därför, du tillåter mig att sända min vagn efter doktor Unzer?

Grefve Karl Rantzau reser sig upp och hälsar sin svärfar förbindligt.

– Välkommen till staden, min käre farbror – det gläder mig – – –

– Ja, tack, tack – – men vill du icke ge order om ett bud? Eller också tillåta mig att hämta doktor Unzer? – Han talar andfådt, och hans ögon blinka nervöst.

– Jag skall strax låta hämta vår läkare, doktor Struensee. Det skulle ha varit gjordt för länge sedan, om Katarina velat tillåta det – – Den andre är en charlatan och får icke sätta sin fot i mitt hus.

– Min käre Karl – säger den gamle skarpt – Doktor Unzer är den skickligaste och mest erfarne läkaren på platsen, och jag förutsätter, att du vill göra mig till viljes och låta tillkalla honom! Jag skall själf hämta honom – det hastar – – det kan gälla min dotters lif – – –

– Just därför ämnar jag låta tillkalla en man, på hvars skicklighet jag litar! – Grefve Karl går bort till klocksträngen och ringer.

Men den gamle blir häftigare och häftigare:

– Det gör du väl icke ändå! Hvem är han, denne doktor Struensee? En lättsinnig, gudlös person, om hvilken man ingenting annat vet, än att han för ett förargelseväckande lefverne och att han icke hedrar sin fader och sin moder. En så kvalificerad person vågar jag verkligen icke anförtro min dotters lif!

– Och jag däremot vågar just anförtro honom och ingen annan min makas lif! Den mannen är ett geni och icke en charlatan! Han kommer att göra allt hvad hans konst förmår – och jag hoppas, att utgången skall rättfärdiga mitt val.

– Jag förstår! säger den gamle farbrodern bittert. – Du vill visa mig, att du är herre i ditt hus. Men jag ber dig än en gång: betänk dig! Du har mycket på ditt samvete gent emot Katarina – din skuld tål knappast vid att ökas! Skulle utgången bli olycklig, ångrar du kanske en gång, att du icke följt mitt råd – –

– Skulle utgången bli olycklig, skall jag alltid ha mitt samvetes vittnesbörd om, att jag åtminstone i detta fall uppfyllt min plikt – – –

Och med största lugn ger han sin kammartjänare befallning, att doktor Struensee ögonblickligen skall tillkallas. – –

Grefvinnan Rantzau ligger med ögonen slutna och ögonbrynen sammandragna af smärta. Hon måste uppbjuda allt hvad hon äger af fysisk kraft för att hålla medvetandet klart. Hela organismen är i uppror, det bultar och värker i hennes hufvud, och en stark känsla af äckel fyller hela hennes varelse.

Det är tyst och skumt i det stora rummet; gardinerna äro neddragna, men en enda strimma af aprilsolen stjäl sig in, och i dess ljus dansa dammkornen som lefvande väsen. En stare hvisslar utanför fönstret, och hvar uddhvass ton sticker den sjuka som en nål.

Dörren öppnas, och tunga fötter trampa mjukt öfver golfvet. Hon orkar icke se upp, men stegen komma närmare, och en stark hand griper lätt omkring hennes handlofve. I detsamma erfar hon en förnimmelse af lättnad och trygghet, hon ser upp och möter blicken från ett par blå ögon, som stråla af medlidande och begär att hjälpa. Klangen af hans röst liknar uttrycket i hans ögon, hon hör den som i en dröm, men hon uppfattar ingenting af det han säger.

Struensee står tyst vid hufvudgärden; hans hjärna arbetar för högtryck, han söker en ingifvelse. Här är stor fara på färde; hvad bör göras? Det är en brinnande feber; hvad skall den mynna ut i? Därpå beror allt. – Han föreskrifver till en början kylande medel, frisk luft och sol. Gardinerna dragas upp, och fönstren öppnas; den sjuka känner ett svalkande drag omkring sin panna och andas lättare. – Läkaren har gått, men han återvänder snart och skänker i åt henne en dryck, som han för till hennes läppar. Det känns, som om det funnits hälsa i den drycken.

Dag och natt sysslar han vid hennes sjukbädd, utdelar sina befallningar med samma mjuka röst och ser på henne med samma djupa medlidande i blicken. Hon känner sig också lugnare och tryggare, om han är närvarande, ty hon tror på honom, och han tyckes ha förmågan att lindra alla plågor med en liten rörelse af sin hand. När kopporna slå ut och klådan blir olidlig, är det han som blåser den bort. Han uppmuntrar henne till ståndaktighet och tvingar henne till själfbehärskning.

Redan från början har Struensee förvisat Rantzau från grefvinnans sofrum, och grefven har varit väl tillfreds med denna anordning, allt sedan han hört, att febern antagligen skulle slå ut i smittkoppor. Han tror sig vara skyldig sin maka, att icke riskera sina ädla drag, än mindre utsätta sin nobla person för ringaste fara. Därför håller han sig gärna isolerad i sina rum, fördjupad i studier och tobaksrök. Också Struensees sällskap har han bestämt sig för att försaka; men han mottager hvar morgon en skriftlig rapport öfver den sjukas tillstånd och underlåter aldrig att kritiskt undersöka, hvad som blifvit gjordt för att hämma det onda. Han finner dock allt ganska godt, och resultatet öfverträffar hans djärfvaste förväntningar. Krisen är öfver och förbättringen fortgår långsamt men säkert.

Däröfver känner han en djup inre tillfredsställelse. Han vet, att grefvinnans sjukdom är det allmänna samtalsämnet bland Altonas och den kringliggande nejdens aristokrati. Hela den holsteinska högadeln följer med spändt intresse sjukdomens förlopp och afbidar med ängslan utgången. Rantzau låter då också med glädje bulletinerna cirkulera från herregård till herregård, ordar själf alltid högljudt om doktor Struensees läkaresnille och glömmer icke att vid alla tillfällen prisa sin egen klokhet: genom att välja denne man trots allt motstånd har han räddat sin makas lif! – –

I medio af maj har förbättringen fortskridit så långt, att grefvinnan är konvalescent, och som det redan är varmt i luften, ordinerar Struensee, att hon snarast möjligt skall flyttas till landet. Han följer henne själf till Oppendorff. – När han skall lämna henne, brister hon i gråt, och han måste lofva, att snart återkomma – – –

Hon sörjer också öfver förlusten af sitt vackra hår, och han måste trösta henne. Han säger, att hennes bakhufvud har en vacker kontur och att den nu kommer bättre till sin rätt. Då strålar hon af glädje och tacksamhet, ty hon tror honom, och hon vill så gärna vara vacker. Hon har för länge sedan gjort sig förtrolig med sin makes erotiska vidlyftigheter och funnit sig i att lefva på smulorna, som någon gång falla också till

henne från hans rika bord. Hon älskar honom med en känsla af förnedring, men icke dess mindre eller kanske just därför med en lidelse, som fyller hela hennes varelse.

Blek och matt hvilar hon på en kanapé i trädgården utanför slottet, och där mottager hon dagligen besök af Holsteins högadliga societet. Alla lyckönska henne till att ha undsluppit dödens käftar, och alla betrakta med förundran hennes ansikte, som icke har ett enda ärr. Själf kan hon icke finna ord nog starka för sin tacksamhet mot den unge läkaren, som vårdat henne. Hon beskrifver honom som en sällsamt duglig, ömsint och god människa och uppfordrar alla sina vänner att vid tillfälle skaffa sig förmånen af hans närmare bekantskap.

Ingen kan värja sig mot en flygande tanke. En enda mun har från början satt den i rörelse, men snart förkunnas den af tio, snart af hundra, snart af tusen munnar. Ideligen växer dess öfvertygande kraft, och snart blåser den med vinden öfver stad och land.

När stadsläkaren i Altona en månad senare kommer till Oppendorff, finner han sig plötsligt midt i en krets, därifrån aktning och beundran kännbart strömma honom till mötes. Han behandlas som en *homme de distinction*, och han befinnes vara en man med belefvade umgängesvanor. Han kläder sig med smak, och hans hållning är säker; hans konversation är liflig, och han har blixtrande infall, som snart citeras. Hans takt är beundransvärd; han undviker behändigt allt som kan såra eller stöta.

– Det är ju en charmant ung man! säger fru Else Söhlenthal till sin make. – Var det icke denna doktor Struensee, som konsistorialrådet Reichenbach fördömde i så starka ord och kallade en gudlös person? Det tyckes, som skulle Enevold haft rätt i att taga honom i försvar!

I själfva verket äro de äldre damerna icke mindre intagna af den unge läkarens älskvärdhet, än de yngre – grefvinnan Berckentin i Pinneberg icke mindre än fröken Thou, en ung adelsdam, som i hemlighet när en blyg och hopplös böjelse för denne farlige medicus, ehuru det sägs, att den mera erfarna och mindre skrupulösa Elisabet Eyben redan fångat honom i sina garn.

VIII.
(Augusti 1764.)

Friherre Söhlenthals eleganta berlinare rullar i ett moln af damm på vägen söderut från Pinneberg. Inne i vagnskorgen sitta två kavaljerer makligt tillbakalutade mot de mjuka kuddarna. Rundt omkring dem lysa sädesfälten gula i middagssolen; här och hvar är slåttern redan i full gång.

– Ja, min käre vän, ni har verkligen spelat era kort väl! säger kammarjunkaren Brandt. Han sitter till höger, med en min, som om han ägde allting rundt omkring sig. – När jag senast var hemma, hörde jag icke talas om annat än, hvilken gudlös och osedlig människa ni var. Och nu! Hela Holstein genljuder af ert lof. Ni är sannerligen en häxmästare.

– Jag kan icke smickra mig med att själf ha skapat den popularitet, hvaraf jag för tillfället profiterar! svarar Struensee småleende. – Det kom en vindpust, som lyfte mig i vädret – – –

– Ja, jag vet – – men ni är allt för blygsam! Den förtjusningens värme, med hvilken damerna sjunga ert lof, har helt säkert sin grund i er personliga älskvärdhet!

– Jag har haft den lyckan att behaga några af de tongifvande damerna – bland andra er vördade fru mor, hos hvilken ni säkert någon gång inlagt ett godt ord för mig – – och mera behöfs det icke för att bli populär!

– Ni är en filur, min käre doktor! Är det också tack vare min rekommendation som ni eröfrat de unga damerna? Jag har redan hört glunkas en del om era intriger med fru Bülow, grefve Danneskjold-Laurvigs dotter. Hon är visst en liten satunge – hvaba?

– Jag känner icke fru Bülow tillräckligt för att kunna yttra mig i frågan, svarar Struensee reserveradt.

– Ni känner henne tvärtom mycket intimt! Brandts svarta ögon glittra närgånget i solskenet. – Seså! Anförtro mig nu!

– Nej, min käre kammarjunkare, jag har ingenting att anförtro er – ingenting, som kan intressera en hofman, tillhörande den allra intimaste kretsen och bestämd till en lysande bana.

– Ja, ja, Gud gifve det! suckar Brandt. Hans tankar har nu kommit in i ett annat spår. – Mina fordringsägare kräfva någonting slikt af mig, och mina egna böjelser ha ingenting att däremot invända. Det hägrar för mig som en stor lycka att få gå ut och in i det kungliga palatset – och ha tillträde till konungens person genom baktrappan!

– Det målet når ni utan tvifvel, ni med era framstående sällskapstalanger!

Brandt jämkar på sin guldtrensade hatt och leker med en spetsnäsduk, som sprider en exotisk doft omkring hans eleganta personlighet.

– Uppriktigt sagdt – – jag tror själf detsamma! Men hofmannens väg är ingalunda så lätt. Den är slipprig – ett, tu, tre halkar man – och ligger där! Under vår nuvarande nådige konung härska väl stadiga förhållanden – alltför stadiga – den gamle grefve Moltke klänger sig fast vid sin ställning och samlar på gods – – – men när H. M:t snart i nåder behagar antaga titeln högtsalig – – då lär det bryta löst!

– Är det någon öfverhängande fara för handen? Det cirkulerar många rykten...

– Tyvärr! Med det lif den gode konungen lefver, kan det icke dröja många år innan det blir tronskifte. Oss emellan sagdt – kungen är aldrig fullt nykter. Och ni skulle se de kvinnor H. M:t hedrar med sin uppmärksamhet! Jag skulle icke ens vilja taga dem om näsan med en tång!

– Och hvad kan man vänta af kronprinsen?

Brandt rycker på axlarna:

– Ännu är han ju endast ett barn. Jag har icke sett honom sedan han konfirmerades. Det var en mycket högtidlig akt, och prinsen svarade på alla frågor – men det hviskas om, att allt hvad han vet är piskadt in bakvägen af Reventlow och pagehofmästaren Nielsen – – – Stackars sate! Jag menar kronprinsen. Jag har någon gång förr sett honom i kyrkan – och vid hans sida den fruktansvärde busen Reventlow med sin breda fysionomi, som liknar en folkilsken tjurs – – han brukar knipa barnet i armen, så att det blifvande majestätets ansikte förvrides af smärta – och det är en offentlig hemlighet, att käppen får dansa våldsamt på pojkens rygg, om han icke kan relatera innehållet af predikan, när han kommer hem till slottet. – Det kliar i mitt ryggbast när jag tänker på detta slags uppfostran till kristendom – kronprinsen och jag komma att ha många gemensamma minnen, när han en gång slipper undan färlan – – men Gud nåde Reventlow om majestätet sedan vill begagna sin envåldsmakt.

– Det måtte då vara en förskräcklig tyrann, denne Reventlow! säger Struensee, som med lifligt intresse åhört Brandts skildring af ställningar och förhållanden vid hofvet.

– Han har rykte för att vara hederlig – men en komplett bonde! Han har dock varit i Frankrike, men han återvände fullkomligt ogarfvad därifrån. Han beter sig som om *han* vore envåldshärskare – fyller hela

Kristiansborg med sin vrålande röst. »Seså! Nu gå vi och visa upp min docka!» skriar han så att det ekar i korridorerna, när han kommer släpande med kronprinsen – – Pojken ser skygg och förskrämd ut – blek är han alltid – och nervös ut i fingerspetsarna – – Det hviskas bland pagerna om, att hans sinnen blifvit väckta för tidigt – och strax råkat på afvägar – – –

– Men min käre kammarjunkare – hur kan någonting sådant vara möjligt? Och hur kan ni veta någonting därom?

– Jag känner Sperling – kammarpagen – en nevö till Reventlow – en ung man, som nog kommer att gå långt! Tänk – han har sitt sofrum näst intill kronprinsens! Och till hans plikter hör bland annat att hvarje morgon underhålla den lilla kungliga högheten ett par timmar – alldeles ensam. Hvilket dyrbart privilegium! Att få säga honom hvad man vill – inpränta sina idéer i den blifvande konungens hufvud! Det vore någonting för mig!

– Och tror ni, att denne Sperling inpräntar någonting nyttigt och godt?

– Ack! Det märks, att ni icke känner hvarken kronprinsen eller Sperling! Jag tror nog, de tala mest om skandalerna vid hofvet – hvem den ena damen har till älskare – och hvem den andra. – – – Sådant intresserar kronprinsen mycket. För resten spekulera de ut tjufpojkstreck, och så härma och håna de alla hofherrarna ända upp till själfva kungen. Prinsen lär icke ha någon varmare känsla för sin höge fader – de se hvarandra så sällan och känna hvarandra så obetydligt. – – Men kronprinsen är mycket begåfvad, har mycken esprit och stor mimisk talang. – – När han en gång blir kung, då är det chancer vid hofvet! Då gäller det att hålla sig framme! Det är därför jag i höst ger mig af till Paris. Man måste tänka på sin framtid! Min begåfning drager mig, som ni kanske vet, till konst och musik och dylikt. Dessutom är det nyttigt att se sig om i världen. Vill man göra lycka vid ett hof, där det finns en ung konung, måste man framför allt förstå den konsten att roa honom. Jag har studerat kronprinsens karakter – och nu reser jag till Paris för att lära mig säga bons mots.

– Ni kunde kanske på närmare håll finna en utmärkt lärare i den konsten! anmärker Struensee skrattande. – Grefve Rantzau –

– Nej! svarar Brandt och spänner ut sitt bröst, ty vagnen rullar just nu in öfver Altonas gator. – Han kommer nog att själf uppenbara sig vid det nya hofvet. – – Det blir en förtviflad intrigkamp – – bäst att stå på sina egna ben. Jag ämnar vara absolut självständig!

Och den lille kammarjunkaren lutar sig tillbaka, synbarligen upptagen af glada tankar, ty det leker ett belåtet småleende omkring hans uppkrökta munvinklar. – –

Då vagnen stannar utanför stadsläkarens hus, kommer Wolff springande nedför trappan, fäller ned vagnsteget och öppnar dörren.

– Här har varit två bud från madame Burmester! säger han. Madame Burmester är sjuk.

Struensee rycker på axlarna och får en uttråkad min. Han är led vid dessa sjukbud, han vet, hvad de betyda. Madame Burmester har på den sista tiden mycket ofta varit utsatt för svåra nervattacker, som förmått henne att sända bud efter sin läkare vid alla tider på dygnet, ofta flera gånger om dagen. Men det är aldrig någon fara på färde.

– Var så god och stig på, min käre kammarjunkare! säger Struensee förbindligt. Jag hoppas att middagen är färdig. – –

– Nej, nej! ropar Brandt och plirar med sina pepparbruna ögon – Nej, min käre vän – kärleksaffärer gå före

allt annat! Sätt er upp i vagnen igen och far strax till er smäktande Ottilie. Jag och middagen vänta så länge.

– Ni misstar er – det är icke någon kärleksaffär och det hastar icke! Låt oss gå till bords. Jag är hungrig som en varg.

Men Brandt håller envist fast vid sin idé:

– Man skall icke vara grym mot en dam, som är trånsjuk! Om ni icke strax ger er af, sätter jag mig själf i vagnen och far att trösta den sköna.

Han skjuter Struensee tillbaka in i vagnskorgen och slår igen dörren med en energisk smäll. Det bär af, och han hälsar beskyddande med handen. Hans näsvisa fysionomi lyser af godmodig ironi. – –

I sitt sofrum ligger Ottilie Burmester, pudradt blek och ansträngdt lidande. Hennes blickar flyga otåligt mot läkaren, då han öppnar dörren och träder in.

– Hur är det fatt nu igen? frågar han och fattar mekaniskt om hennes handled för att räkna pulsslagen.

– Ack! svarar hon och sluter ögonen. – Jag känner mig så matt och svag. Jag har inga krafter.

– Men matsmältningen är fortfarande i den skönaste ordning?

– Hvarför skall du alltid tala om obehagliga ting? frågar hon, mildt förebrående.

– Det är af största vikt att få veta någonting därom! Jag finner nämligen inga andra tecken till sjuklighet.

– Då är du ingen skicklig läkare, Jan Friede! Jag är alldeles yr i hufvudet och det kväljer mig förfärligt. – –

– Det kan hjälpas med en liten åderlåtning!

– Nej, nej! protesterar hon ifrigt. O, du är grym! Du vill se mitt blod flyta?

– Jag vill göra er frisk! Ni har för hetsigt blod.

– Så gör mig frisk då!

Hennes ögon tigga, men han vänder sig bort. Han sysslar med sina instrument, väljer ut en snäppare och närmar sig med det blanka stålet i sin hand. Hennes ögon flamma till af vrede, och det svarta håret reser sig under den hvita nattmössan.

– Rör mig icke. Rör mig icke, eljes kallar jag in mina tjänare!

Han bugar sig höfligt och lägger bort instrumentet:

– Som ni behagar. Jag vill endast göra min plikt som läkare. Då ni förbjuder mig det, förstår jag icke hvad jag har i detta hus att skaffa.

Och han drager sig, alltjämt höfligt bugande, tillbaka mot dörren.

Då slocknar vreden inom henne, och lidelsen undsticker sig i ödmjukhet. Hennes ögon återfå sitt bedjande uttryck, hon reser sig upp till hälften, och det hvita lintyget glider ned från hennes hals.

– Friederich! säger hon ömt. – Finns det icke inom dig en gnista kvar – af det, som varit?

Han skakar på hufvudet. Detta uppträde pinar honom mer och mer för hvar gång det upprepas.

– Ni är exalterad, madame! Ni som förr var så full af förstånd och klokhet.

– Du har rätt att förebrå mig! fortsätter hon lidelsefullt. Jag var svag och blind och feg – prästen hade skrämt mig med djäfvulen – det var därför – – –

Men han vill icke lyssna till hennes förklaring.

– Hvad tjänar det till att tala om hvad som varit? Det är så länge sedan nu.

– Ja, ja, jag vet. – – Du umgås i stora världen nu – träffar fröknar och högadliga damer – du kommer kanske icke ens ihåg, att – att du en gång frågade mig – – om jag ville bli din hustru?

Han går fram till hennes bädd, lutar sig ner öfver henne och ser henne för sista gången in i ögonen med en blick full af vemod och godhet.

– Det kommer jag alltid att minnas! säger han sakta. – Det var det sista utslaget af min ungdoms blödiga längtan, som lefde i djupet af mitt hjärta – till trots för alla sensualistiska teorier – – Jag var ju ett barn af min tid, och jag trodde mig ha genomskådat kärlekens väsen – – icke dess mindre drömde jag alltjämt om den där djupa och starka känslan, som binder *en* man till *en* kvinna och räcker för tid och evighet. Min själ var känslig och ömsint, mitt hjärta hungrade – det hade varit så lätt för er att lära mig tro. Nu är det för sent. Ni bröt vingarna af mina sista illusioner – och ingen kvinna skall hädanefter kunna öfvertyga mig om, att den så kallade kärleken är någonting annat än en bedårande inbillning, en hägring i själ och hjärta af den lidelse, som brinner i vårt blod. – –

Länge efter det han är borta ligger Ottilie Burmester med hufvudet gömdt i sina händer och snyftar högt. Hon kan icke förstå, att det nu måste vara förbi. Hon skulle aldrig ha trott, att han kunde vara så hjärtlös och så grym.

Småningom gråter hon sig i sömn, men ännu i drömmen ser hon honom omgifven af förnäma damer, som täfla om hans gunst. Hans vackra leende lyser mot dem alla, och han ser på dem alla med samma tvingande makt i blicken. Det värker i hennes lilla äresjuka hjärta – – de där ögonen måste man lyda. – – De blinka ännu blått i fjärran – – Lyckan, som hon en gång hållit i sin hand – – –

IX.
(18 oktober 1766.)

Altona prålar i festskrud under en mulen himmel, flaggor och vimplar vaja för vinden, husen äro prydda med blommor och grönt. Nere från stranden skjuter en brygga, täckt af purpurrödt kläde, ut i Elben; längst ute står en hög äreport, hvaröfver den unge konungens och den unga drottningens initialer lysa i guld, förenade under en gyllene krona.

Stadens förnämligare invånare bilda häck från äreporten längs med bron, män och kvinnor sedesamt skilda åt i hvar sin rad och med strängaste iakttagande af rangordningen, alldeles som i Guds hus. Inne på stranden stå regementena uppställda i parad och hålla en fyrkant öppen; där bakom böljar mobben. Men framför äreporten är plats beredd för honoratiores: ståthållaren i hertigdömena, öfverpresidenten i Altona, representanter för den högsta aristokratien och de högsta civila och militära myndigheterna; där väntar i spetsen för den unga drottningens hofstat, öfverhofmästarinnan fru Louise Plessen, lik en hillebard i styfkjortlar, med ett hårdt och strängt ansikte, och den första hofdamen fröken Elisabet Eyben, smärt och smidig som en sjöjungfru, liflig och elegant. Alla ha de kommit för att hälsa Danmarks unga drottning, då hon nu för första gången skall sätta sin fot på Danmarks jord.

Längst ute på bron stå de små blomsterflickorna i hvita kattunsklädningar med C. M. broderadt i rödt på sina bröst; de hålla blommorna krampaktigt slutna i sina blåfrusna händer och speja längtansfullt ut mot floden, därifrån den kungliga jakten skall komma.

Det stampar och rullar öfver stenläggningen inne på stranden, ett sexspann af hvita hästar svänger upp framför bryggan, och ur den vapenprydda vagnen stiger nyutnämnde chefen för drottningens lifregemente, grefve Karl Rantzau, paradklädd i skinande ny generallöjtnantsuniform. Han bär sitt hufvud mycket högt, han är här för att hälsa drottningen välkommen icke blott till Danmark utan också under grefvarna Rantzaus tak. Hennes majestät skall under sitt uppehåll i Altona, logera i det Rantzauska palatset. Icke dess mindre hälsar grefven nådigt till alla sidor, stannar till och med och växlar några förbindliga ord med stadsläkaren, som af den stränga rangordningen placerats långt nere i häcken; fortsätter sitt triumftåg fram till äreporten, trycker de förnämstas händer, nyper blomsterflickorna i kinderna och kysser deras anförerska, den vackra jungfru Gensecke, midt på munnen, till stor fasa för hennes far, den ärevördige pastorn, som på vederbörligt afstånd får bevittna uppträdet.

Det hörs aflägsen musik och ett svagt sorlande af människor från fjärran; alla se utåt Elben, hvars böljor, rullande i festlig rytm, bära idel flaggprydda farkoster på sina ryggar. Från väster nalkas en liten flottilj med flygande flaggor och vimplar: den kungliga jakten omgifven och ledsagad af en mängd andra farkoster och småbåtar, från hvilka en entusiastisk folkskara fyller luften med välkomsthälsningar och fröjderop.

På bryggan blir ett nervöst lif. Alla intaga sina på förhand bestämda platser, militärmusiken spelar upp, och enhvar, som hoppas få den stora nåden att bli tilltalad af drottningen, uppläser i tysthet för sig själf de inlärda engelska ord, som hållas i beredskap för svaret.

Flottiljen kommer närmare, och ut ur dess midt skiljer sig den praktfulla kungajakten, som i ensamt majestät seglar fram för bryggan och låter sitt ankare falla. En guldsmidd slup, klädd med purpurröda sidendynor och bemannad med tio roddare, för den unga drottningen till bryggan.

Stadsläkaren Struensee står och huttrar i blåsten och önskar, att ceremonien väl vore öfver. Det har börjat skymma, och han ser ingenting annat än en rörelse af många människor längst ute på bron. Men med ens blottas alla hufvuden därute, och uppför trappan stiger drottningen, ledsagad af sin svit och företrädd af sin öfverhofmästare, som föreställer de närmast stående.

Struensee stirrar och stirrar. Är detta en drottning. Han hade väntat att få se någonting majestätiskt: ett högre, halfgudomligt väsen, som redan i utveckling hunnit framför alla andra dödliga. Och han ser ett barn, en människoknopp som ännu icke slagit ut.

Hon hälsar vänligt på alla och klappar jungfru Gensecke på kinden, då den unga flickan, nigande till jorden, öfverlämnar professorskan Heinricis bombastiska hälsningsdikt.

Det klatschar med piskor, och vagnsdörrar smälla, officerarnas kommandorop öfverrösta folkets jubel, hästhofvar klappra mot stenarna, musiken spelar och vagnarna rulla. Någonting ungt och ömtåligt och ljust har dragit förbi. – –

Struensee drifver planlöst genom gatorna förbi de festligt illuminerade husen. Öfverallt vimlar det af folk; störst är trängseln omkring borgerskapets stora äreport af korintiska pelare med rikt förgyllda kapitäler; men också framför rådhuset stå människorna tätt packade och stirra oafvändt upp mot den strålande fasaden, där en välkomsthälsning på vers lyser i eldskrift högst uppe. – Han går förbi det Rantzauska palatset och kastar förstulna blickar upp mot den glimmande fönsterraden. Där inne står nu en ung dam med ett oroligt klappande hjärta – – och väntar med otålighet att ceremonierna skola taga slut – och längtar efter att få gömma sig i en öppen famn och omslutas af ett par starka armar – – Det är Elisabet Eyben, som med en

förtjusande billet doux bragt honom budskap om ett kärleksmöte.

Han påskyndar sina steg och tager närmaste vägen hem, afkläder sig den styfva ståten och iför sig en bekväm hvardagsdräkt. Sängkammaren upplyses af en enda, konstfullt smidd, järnlykta med målade rutor, Adam och Eva stå höljda i sina kappor; men inne i kabinettet äro många vaxljus tända, och i matsalen gnistrar det rödt och gult i slipade kristallkaraffiner på ett bord dukadt för två.

Han sätter sig vid skrifklaffen inne i kabinettet och tager fram en parfymerad breflapp, som han håller under sin näsa en stund, innan han vecklar upp den och läser:

Bonjour mes amours – ours – ours – ours aimê. J'espoir de vous voir ce soir chez vous, quand la reine seroit retirée, je suis tout à vous à vos bras forts d'amours – ours – ours – – d'ours

votre (Ai) M. E. E.

Han småler åt brefvets innehåll och ton, det är hon upp i dagen, M. E. E., Marie Elisabet Eyben. Hon är i den doft, som hänger fast vid bokstäfverna och i den ton af öfverdådigt lättsinne, som klingar genom orden med det sublima föraktet för alla rättskrifningens regler.

Det är nu redan mer än ett år sedan han såg henne första gången i Glückstadt, där hon vistades hos sin farfar, som var kansler vid landsregeringen. Under loppet af sommaren mötte han henne sedan ofta, än på den ena, än på den andra af de holsteinska herregårdarna, och fängslades af hennes liflighet, kvickhet och behag. Han sluter sina ögon och ser henne i inbillningen: smidig och smärt, med kattmjuka rörelser, kommer hon mellan två klippta buxbomshäckar – i strålande solsken en julidag. De grå ögonen glittra i skuggan af långa, mörka ögonhår, munnen står halföppen – en röd blomma, som slår ut – och där leker ett retande leende omkring de fylliga läpparna – – tidens hela lättsinnighet småler mot honom från detta ansikte, tillhörande en ung dam, som ännu icke fyllt tjugufyra år. – Nyfikenhet och fåfänga tände eld i hans blod; men aldrig har han någonsin eröfrat en borgarjungfru så lätt, som han vann denna adelsfrökens gunst. Det hade gått alltför fort! Därför har han från början ringaktat hennes känsla.

Han lägger handen på sitt bröst: där inne slår hjärtat helt lugnt i sin vanliga hvardagstakt. Medvetandet om, att han väntar ett kärleksmöte, gör icke starkare intryck på hans fantasi, än medvetandet om, att han snart skall supera. Han längtar ibland efter sin första ungdoms starka och sunda aptit – numera smaka honom de dyraste rätter och de ädlaste viner icke så väl, som den enkla brödbit, hvarmed han stillade sin hunger på den tiden, då han studerade medicin vid universitetet i Halle och lefde i sina föräldrars hus. – –

Han vaknar tidigt följande morgon; ett sjukbud från geheimerådet Berckentin kallar honom till Pinneberg.

Det har klarnat, himmeln är blå, och det bleka solljuset väcker en svag erinring om sommar. Han åker genom flaggprydda gator, som vimla af högtidsklädda människor. Butikerna äro stängda; det är hvilodag i dag. Utanför det Rantzauska palatset är stor trängsel af nyfikna, som vänta att få se en skymt af den unga drottningen; men allt är tyst därinne, drottningen sofver, trött af resans ansträngningar. Också för henne är det hvilodag i dag; i morgon vänta nya plikter.

Vagn efter vagn, full af festklädda landtbor, rullar på vägarna mot staden. Åkrarna äro för länge sedan mejade, den gula stubben håller på att multna, och det kommer en unken luft af mylla från markerna. Här och hvar är höstplöjningen i gång, och kråkor kretsa kraxande i luften öfver jordkokorna, som ryka i solvärmen. – Pilarna vid sidan om vägen ha glesnat; den blåa luften skiner igenom öfverallt; björkarna ha redan fällt sina gula löf, och almarnas kronor äro fulla af rost.

Struensee sitter makligt tillbakalutad i vagnssätet, insvept i sin tjocka kappa; hans tankar flyga mot framtiden. Hela detta år, allt sedan den 14 januari, då Kristian VII besteg Danmarks tron, har stadsläkaren i

Altona känt marken bränna under sina fötter. Ärelystnaden lämnar honom ingen ro, han vill ut i världen, han vill fram. Det har blifvit tomt omkring honom, hans vänner ha dragit ut att gilja till lyckan; ty nu är den gyllene tidpunkten då allting kan nås! Men själf dväljes han alltför långt borta från händelsernas medelpunkt, där envåldskonungen med sina barnahänder strör ut nådevedermälen åt rättfärdiga och orättfärdiga.

Rantzau! Hur lyste han icke i går af guldgaloner och tillfredsställd fåfänga! Ingen kunde väl tro, att all denna härlighet ursprungligen stammar från en handfull guldstycken, tagna – till låns – ur en viss liten låda i en viss chiffonnier, dit den grefliga handen redan förut ofta funnit vägen. »Guld är alla framgångars förutsättning!»

Struensee småler bittert; han tänker på sina egna, misslyckade försök att vinna fotfäste vid det nya hofvet. Rantzau lofvade att understödja dem, men den ädle grefven behöfde nog allt sitt inflytande för egen del. – S:t Germain hade ju högtidligen förklarat, att han själf hellre skulle återlämna sin värja, än tjäna tillsammans med en äfventyrare. Men vinden vände sig, prins Karl af Hessen blef chef för generalkrigsdirektoriet – och Rantzau utnämndes till generallöjtnant.

Stadsläkaren i Altona nickar förtröstansfullt; också för honom kan väl vinden vända sig! Brandt tillhör den unge konungens intimaste krets – och Brandt har ett trofast hjärta – – –

Vagnen svänger fram för trappan till landdrostens hus i Pinneberg, och gamle Goos, liftjänaren, kommer ut för att mottaga doktorn. Goos anser sig själf vara så godt som medlem af den medicinska fakulteten. Också hälsar han kollegialt, med en blandning af respekt och beskyddande välvilja – som om den unge stadsläkaren vore en visserligen mycket lärd, men praktiskt mindre erfaren ämbetsbroder.

– God dag, min gode Goos! – Struensee klappar honom skämtsamt på skuldrorna. – Hur står det till med din herre?

Den gamle tjänaren skakar på hufvudet med en bekymrad min:

– Gud bevars! Det tillkommer icke mig att oroa den nådiga grefvinnan – men nog må jag säga, att geheimerådet på senare tiden tacklat af dagligen – – och enligt min åsikt kan det icke dröja länge, innan den nådiga frun blir – – – blir änka – – –

– Fy så du kraxar, gamla korp!

– Ja, ja. Jag vet nog hvad jag säger.

– Jag skall göra allt för att hindra det.

– Hvem vill icke det? Tids nog komma vi till hofs!

– Seså! Hvart flaxa dina tankar nu? Till hofs?

– Ja, väl. Jag vet nog hvad jag säger. Den nådiga fru grefvinnan må väl ha rätt att bli anständigt försörjd lika väl som fru Pless?

Middagen är förbi och den sjuke sofver. I det lilla förmaket innanför salen sitter Struensee, samtalande med grefvinnan Berckentin, som ser på honom med ett starkt uttryck af intresse och moderlig välvilja i de ännu ungdomligt glänsande bruna ögonen, och småler vemodigt, med uppåt krökta mungipor, medan han skildrar festligheterna vid drottningens intåg i Altona.

– Era tankar gå alltjämt mot höjderna! säger hon och nickar godmodigt-uppmuntrande. Nå, nå. Tålamod

bara. Berätta mig nu om ert intryck af drottningens person!

– Ett barn, utkastadt i världen, utan en enda vän! Om hon åtminstone hade någon hjärtats böjelse för sin höga gemål!

– Det kan komma. Vi få ju hoppas, att de höga kontrahenternas förening blir till lycka och välsignelse.

Hon talar lugnt och behärskadt, men det lifliga minspelet förråder, att hans ord ha hennes hjärtas fulla sympati.

– Må vara! – invänder han. – Men det är någonting upprörande i själfva idéen att på så sätt kasta två obekanta barn i hvarandras armar – i synnerhet om det är sant, att ministrarna påskyndat äktenskapets fullbordan af fruktan för den unge konungens obändighet – och dess följder. Han lär ju ha förklarat, att han skulle »rasa» i två år.

Hon slår ner ögonen:

– Och om nu en sådan olycka kunde förhindras – – vore det då icke en vacker uppgift för en ung drottning – – att bli sitt lands goda genius? Jag föreställer mig att ett helt folks kärlek – – –

– Ack! säger han och skakar sitt hufvud. – Jag misstänker, att den skulle bli en alltför abstrakt tröst för en drottning, hvars hjärta måhända hungrar efter någonting mera konkret och personligt – – – Med all skyldig vördnad för majestätet – men något känslofullt gemyt lär den unge konungen icke äga!

– Man säger så. Men hvem vet, om icke hans hjärta likväl kan vara tillgängligt för ömmare känslor? Hittills har ju det stackars barnet icke vetat, hvad kärlek är. Hans mor, den älskliga drottning Louise, gick så tidigt bort – och utan att vilja säga någonting förklenligt om drottning Juliane Marie – – en styfmor kan dock aldrig ersätta ett barns egen mor. Dessutom – den nuvarande änkedrottningen fick ju tämligen snart en egen son, och det är alltför naturligt, att det barnet sedan stått närmast hennes hjärta.

– Och att Hennes Majestät i hemlighet drömmer Danmarks konungakrona på dess hufvud!

– Man får icke tro på allt, som sägs. Änkedrottning Juliane Marie är en inbunden natur, och ingen tör veta någonting, om de planer, hon möjligen hvälft i sitt hufvud. För min del har jag alltid haft mest lust att beklaga henne. Hon om någon har lefvat i ett glädjelöst äktenskap – och när hennes hjärta hungrade hade hon icke ens den tröstan att äga sitt folks kärlek. Hon betraktades alltid nära nog som en inkräkterska på tronen, där hon kom att taga plats långt innan sorgetiden efter den oförgätliga drottning Louise var förbi.

– Men om det finns någonting, som förmår sätta en människas sämsta instinkter i rörelse, så är det väl kamp om makten? Och sagornas elaka styfmödrar och svärmödrar förekomma väl också någon gång i det verkliga lifvet? – Den andra änkedrottningen, Sophie Magdalene, lär ju vara en mycket härsklysten gammal dam?

– Så länge Kristian VI lefde, var det hon som styrde landet; men under hennes son var det grefve Moltke, som höll tyglarna – och det har hon aldrig förlåtit honom. Nu påstås det ju, att den gamla återigen hoppas få sin hand med åtminstone i intrigkampen vid hofvet – men jag fruktar, att sonsonen har ringa aktning för hennes gråa hår – – –

– Jag hoppas detsamma för den unga drottningens skull! säger Struensee småleende. – Jag är skyldig min herre och konung all undersåtlig vördnad, men jag kan icke neka till, att hans sinnelag icke tycks mig lofvande för hans äktenskap! Jag vet nog, att han har esprit, eftersom han kan säga bitande sarkasmer; att han har mimisk talang, eftersom han excellerar i att härma; att han är konstnärligt begåfvad, eftersom han dansar med god hållning; och att han är en stor härförare, eftersom han redan vid sju års ålder kommenderat

ett regemente vid en parad – –

Det glider en skugga af djupaste allvar öfver fru Berckentins ansikte, och hon invänder, mildt förebrående:

– Ni får icke skämta öfver detta ämne, monsieur Struensee. Kom ihåg, att i den unge furstens händer hvilar ett helt folks framtida väl! Det går aldrig en dag utan att jag uppsänder de varmaste böner till Den Högste för vår unge konung. Han har haft en hård ungdom. Mildhet och godhet har han själf aldrig rönt – och om hans hjärta hårdnat, är det nog därför, att alla vekare känslor ligga utanför dess erfarenhet. Man får icke döma hårdt om ett stackars barn, som redan tidigt blifvit fördt på villovägar och som nog haft många dåliga anlag att bekämpa. Det är icke så lätt, att, plötsligt förlänad med en oinskränkt makt, befinna sig midt i striden mellan ränkfulla hofmän, som alla underblåsa den unge konungens redan förut sjukligt uppdrifna självkänsla för att begagna dess yttringar – hvar för sina planer. På så sätt skapar man små tyranner, som icke tåla att motsägas och som öfverlämna sig åt alla nycker– –

– Det är sant! svarar Struensee fogligt. – Men H. M:t har dock ännu icke fått den nycken, att förjaga Reventlow från sin närhet. H. M:t har i stället hängt Elefanterordens guldkedja om halsen på sin buse. Vittnar detta om högsinthet eller om barnslig fruktan? Om en stark karakter, som vet att behärska sig, eller om en svag, som vacklar och icke vet sin väg?

– Framtiden får utvisa det. Den unge konungen har ju ofta förut visat goda ansatser. Han bevistade i början tämligen regelbundet förhandlingarna i konseljen, men jag tror icke att de gamle herrarna där handlade rätt, då de aldrig tilläto honom göra sin vilja gällande – –

– Nej – säger Struensee småleende – Bernstorff lär ha begraft alla hans hugskott i underdånigt undvikande talesätt – och nu kommer H. M:t sällan i statsrådet. Han härmar i stället – i sina egna gemak – alla de gamla »perukerna» con amore: Bernstorffs motvilliga medgifvande, som alltid sluta med en hake, hvarmed han tar medgifvandet tillbaka; Moltkes smidiga undfallenhet, Reventlows högröstade protester, Danneskjolds eviga gråtande och Thotts klassiska citat.

– Ack ja, dessa samkväm i de egna gemaken – fru Berckentin skakar ogillande sitt hufvud – de båda intet godt! Förr kunde H. M:t tillbringa aftnarna med oskyldig förströelse – Ack, visst ha vi alla skäl att bedja för vårt unga konungapars lycka! Måtte drottning Karoline Matilde fatta sina plikter rätt – och därigenom bli sitt folks välgörarinna!

– Måtte den unga drottningen finna lyckan framför allt! säger Struensee varmt. – En lycklig människa är lik solen – strålar ut ljus och värme af en egen inneboende nödvändighet. En drottning, som endast gör sin plikt – kan aldrig komma i något hjärteförhållande till sitt folk.

X.
(Altona 20 okt. 1766.)

I det Rantzauska palatsets riddaresal är stor, officiell cour, och bland de högtidsklädde herrarna, som kommit för att uppvakta sin drottning, står stadsläkaren Struensee helt nära sina båda vänner konsistorialrådet Reichenbach och doktor Unzer. Men han ägnar dem ingen uppmärksamhet, hans blick är oafvändt riktad mot dubbeldörrarna i fonden, därifrån drottningen väntas komma.

Nu öppnas de på vid gafvel af en kammarjunkare, och in i den mörka gamla salen glider någonting ungt och ljust – ett femton års barn med en fullvuxen ungmös fyllighet, någonting oberördt, formfulländadt och liniemjukt, en gestalt, som ännu icke mognat och som kanske kan utveckla sig till någonting annat än hvad den nu är.

Hon är smidig, men icke smärt; hennes hållning är rank och de kringstående nämna den majestätisk, ty hon för sig med ett barns inlärda säkerhet, men blygheten skymtar ofta fram i de stora blåa ögonen under de hvälfda brynen, som förläna ansiktet en min af förvåning. Det hvilar också öfver detta ansikte någonting karakterslöst – eller måhända någonting af en karakter, som ännu icke är danad. Munnen har ett törstande uttryck, läpparna äro starkt röda och mycket fylliga – underläppen skjuter fram. Men när hon småler lysa tänderna som det hvita i Dannebrogens röda duk; hyn är skär, och det ljusa håret sluter sig, pudradt och buckladt, som ett diadem af silfver i sol omkring hennes panna.

Hon är icke regelbundet vacker, men hon gör ett bedårande intryck, klädd i en damastklädning med hvita blommor i blått, starkt urringad i enlighet med modet. Kring hennes fylliga hvita hals slingrar sig en collier af stora pärlor, och vid hennes blottade jungfrubarm gnistrar en rosett af diamanter.

Hon är ingen skönhet – men hon är mera förtjusande än om hon vore regelbundet skön. Hon liknar en vårmorgon – någonting aningsfullt och drömmande – –

Struensees blickar följa henne hvart hon går i salen, följa minspelet i hennes ansikte, medan pastorn vid den reformerta församlingen håller sitt högstämda hälsningstal:

Allernådigaste drottning!

Förenad genom de heligaste band med en Furste, öfver hvilken Himmeln har behagat utgjuta de sällsynt upphöjda egenskaper, som förhöja en kronas glans; ledsagad af Hans glada jubelrop, ilar E. M. att lycksaliggöra Eder Allerdurchlauchtigste Gemåls önskningar – en Furste som förverkligar, ja öfverträffar våra storartade förhoppningar – –

Prästen är djupt rörd, och uttrycket i hans ansikte är så andaktsfullt, som om han predikade om Gud. Vördnaden för den legitime envåldshärskaren är också ett slags religion, och icke ens den fräckaste gudsförnekare vågar tvifla på dess dogmer. Pastorn talar på god tro, och bland de närvarande finns ingen, som småler.

– – – Måtte, Allernådigaste Drottning, Eder förmälning blifva den fruktbara källan till efterkommande, som städse äro Tronens stöd, Nationens heder och Religionens skydd. Vårt Tempel skall för framtiden genljuda af de böner, som uppsändas till Himmeln för Eders M:t's dyrbara Lif.

Det är afton och Struensee sitter ensam i sitt kabinett, där ett enda ljus brinner på chiffonniern. Luckorna äro ännu icke skrufvade för fönstren, och djupt under sig ser han i fjärran lanternorna glimma längs master och rår på farkosterna i Elben.

Han sitter bekvämt tillbakalutad i ena hörnet af den långa soffan och röker sin pipa och drömmer. Mellan de hvirflande blåa molnen ser han ett barnaansikte med ett par blåa, förvånade ögon – mjuka drag omflutna af silkesfint hår. Och för hans fantasi tecknar sig det barnets framtid i mörka bilder, formade af det hofskvaller, som dunstat ut i landsorten under de nio månader, Kristian VII suttit på Danmarks tron.

Tanken är djärfvare än ordet, tanken vördar icke den unge konungens majestät. Nyss låg majestätet vågrätt under färlan, nu sitter det plötsligt upprätt på tronen, ännu skälfvande efter den sista afbasningen, men med envåldsmakten i sina barnahänder! Och i dess famn kastas nu handlöst detta femtonåriga barn! Envåldshärskaren hotar att öfverlämna sig åt libertinage. Räddom tronföljden medan det ännu är tid! Och statsmännen införskrifva ett kungligt afvelsdjur från Storbritannien – ett stackars barn hvars lif inviges åt olycka och lidande!

Ingenting lofvar godt för den unga drottningen! Konungens lynne är häftigt, nyckfullt och uppbrusande. Nyss drog han värjan mot en kammarpage. Hans hjärta är fäst vid ingen, han älskar endast sig själf. Han har

svaga nerver; han behärskas af fruktan för det tillkommande – i lifvet och i döden. Än fråssar hans fantasi i vällustiga drömmar, än ser han djäfvulen själf sträcka glödande armar ut för att draga honom ned i det hetaste helvete.

Vid de bekanta aftonsamkvämen i de kungliga gemaken rör sig samtalet ideligen om galanta äfventyr, det uppfostrande elementet representeras af *Crebillon fils'* romaner, och alla hemliga laster bedrifvas där offentligen, med allerhögsta sanktion! Där excellerar Brandt i konsten att säga bons mots, där kämpar han med framgång för att bli den mycket afundade Sperlings efterträdare i konungens gunst. Men också Brandt, hvars blygsamhet icke lätt såras, har i djupaste förtroende yttrat afsmak för den osminkade råheten i dessa orgier; och af alla de betecknande yttranden, som undfallit honom, framgår det klart, att den unge konungen, som förslösat sin lifskraft redan innan manbarheten inträdt, nu, utlefvad innan han ens blifvit fullvuxen, väntar sin unga drottning med ett frivolt och öfverlägset småleende. I hans krets är det ju på högsta modet att håna äktenskapet som institution och förlöjliga den kälkborgerliga dygdesamhetens pockande på någonting så absurdt som äktenskaplig trohet.

I allt detta finns ingenting nytt för honom, som sitter i sin soffa och ser syner. Det är fakta, som han länge varit förtrolig med, och aldrig ha de hittills väckt hans moraliska indignation. Han har själf ingen öfverdrifven vördnad för det regelrätta och vet alltför väl, att hans eget lif icke gått fram öfver dygdens stig, där det finns så många stenar, som fresta egenrättfärdigheten. Men han är läkare, har alltid haft en djupt inrotad aktning för naturens lagar och ett hjärta som ömmar för andras ve. Därför uppröres han nu, då han ser allt med ett par förvånade barnaögon. Hans sinne blir vekt af svårmod och genom hans själ draga mörka aningar om den unga drottningens öde.

Han ser henne darrande af fruktan för framtiden – – hör hennes röst, då hon skildrar för Elisabet Eyben sitt första intryck af det nya fäderneslandet. Det började med skämt och skratt, men det slutade med gråt. Den stela etiketten vid det första mottagandet skrämde henne.

– Ack! Dessa herrar och damer, som sändts för att lyckönska – de ha verkligen icke bidragit till att muntra upp mig! Det är ju idel liflösa beläten? De likna vaxdockorna i Westminster Abbey.

Stackars barn! tänker han och hans ögon tåras af medkänsla. Stackars frysande barn, som kanske för första gången stått skälfvande inför lifvets köld! – Och det stiger inom honom en längtan att skydda henne, undanrödja snarorna på hennes väg – – vara hennes riddare och bära hennes färger i kampen mot enhvar, som äflas att bereda henne lidande och ofärd. Han glömmer, att hon är drottning och han själf en man af ringa samhällsställning. I sin inbillning är han den starke, och då han sveper sin kappa omkring henne, genombäfvas han af en oändlig sällhet; men det finns ingenting otillbörligt i den förnimmelsen, ty också i drömmen står hon högt öfver hans sinnens begär.

Han rynkar ögonbrynen och mönstrar med bistert hot fienderna – alla som i framtiden skola vara i hennes närhet, alla de hofmän och damer, som stå färdiga att fylla luften omkring det unga konungaparet med sina intriger och kabaler. Där är fru Plessen: den stenhårda dygden i styfkjortlar; Elisabet Eyben: det vaxmjuka lättsinnet i siden och spetsar; de båda svågrarna Moltke och Reventlow: två gamla tuppar i kamp, hackande på hvarandra för att tillfredsställa sina gemåler, därför att den ena systern afundas den andra hennes rang; prins Karl af Hessen, förmäld med det regerande majestätets älsklingssyster, i kamp med grefven af S:t Germain om kommandot öfver armén; den gamle grefve Danneskjold, full af medvetandet om sin egen förträfflighet, i kamp mot Bernstorff – – – och alla de yngre gudarna: Sperling, Brandt och grefve Holck, i kamp om konungens gunst – – och alla de högborna unga damerna, som drömma äregiriga drömmar à la Pompadour – – alla sins emellan i kamp, slitande den unge konungen emellan sig.

Struensee skakar sitt hufvud: Af dessa människor kommer den unga drottningens lifsöde att bestämmas?

Hvart han än vänder sina tankar, ser han dunkla faror hota henne.

Han reser sig upp, och hans vilja spänner sig så hårdt, som musklerna på en atlet i brottarställning. Det medlidsamma uttrycket försvinner och öfver hans drag lägrar sig ett uttryck af stenhård beslutsamhet.

Han måste fram! Han har icke tid att vänta på andras hjälp. Han får själf bana sin väg!

Ljuset på chiffonniern har brunnit ner i staken, men ännu glimma alla lanternor på farkosterna i hamnen, djupt under honom; och ännu höras enstaka jubelrop från gatorna, där Altonas invånare stimma omkring de illuminerade äreportarna och husen, yra af underdånig glädje öfver, att den unga drottning Karoline Matilde i nåder behagar dväljas i deras stad.

XI.
(Altona i maj 1768.)

Fönstren i stadsläkarens kabinett stå vidöppna, och solskenet strömmar in, glittrar i mässingsbeslagen på chiffonniern, skimrar genom de blånande tobaksmolnen och gnistrar i silfverspännena på Struensees skor, där han sitter i soffhörnet och med ögonen följer Rantzaus rastlösa vandring af och an genom röken, som hvirflar ur hans mun och ringlar i luftdraget omkring hans hufvud.

Det är icke den strålande riddersmannen, som för snart två år sedan mötte sin drottning därute under äreporten på bryggan i Elben. Sedan dess har han hastigt stigit uppför lyckans isberg och ännu hastigare kanat utför. I november föll stjärnan med det hvita bandet på hans bröst, och i april, strax efter konungaparets kröning blef han kommenderande general för den norska armén; men sedan han regerat tio månader i Kristiania, följde stenar honom in i vagnen, då han drog hem till sitt land igen, med afsked i onåd. På vägen till Kjöbenhavn möttes han i Taarbæk af Brandt, som i konungens namn förvisade honom till hertigdömena och förbjöd honom att passera hufvudstaden.

Så återvände den förlorade sonen för andra gången till Ascheberg och lefde där i fullkomlig stillhet, tills han i april erfor nyheten om konungens stora resa, som skulle sträcka sig öfver en tidrymd af ett par år och beröra Europas mäktigaste hof. Han läste med ett bittert leende den långa förteckningen på Kristian VII:s lysande följe och nickade betänksamt-gillande, då han nederst, bland de ringaste i rang, fann Johann Friederich Struensee nämnd som konungens läkare under resan.

Några dagar senare var Rantzau i Altona och framförde sin lyckönskan personligen, med ett uttryck, som om han fruktat att bli kräfd för gammal skuld eller påmind om någon annan, aldrig honorerad förbindelse; men här möttes han af en fordringsägare, som förstod konsten att glömma, och förhållandet mellan dem återfick snart sin forna karakter af ogenerad förtrolighet.

Nu vandrar Rantzau, som så ofta förr, af och an i det lilla kabinettet och låter sin skarpa tunga spela, medan hans blickar fladdra oroligt som tankarna i hans förslagna hufvud.

– Jojo, min käre vän! – Hans tonfall företer en högvälboren blandning af ironi och blygsamhet. – Nu stiger er stjärna och min förbleknar! Ni får tusen tillfällen att vinna majestätets gunst – och jag tviflar icke på, att ni skall veta begagna dem!

Men Struensee skakar sitt hufvud, som om han ville värja sig mot en frestelse:

– Jag skall helt enkelt göra min plikt! Vaka öfver kungens hälsa och afhålla mig från deltagande i intrigerna. Se mig om i världen och njuta af lifvet! Jag har alltid längtat efter att få resa. –

– Resa? – Rantzau hejdar sin gång och hans hökögon glimma i tobaksmolnen. – Har ni då redan stoppat alla tankar på makt och framgång i nattsäcken? Ni brukar annars icke släppa tag i brådkastet! Under åratal har ni således satt alla era vänner och väninnor i rörelse och själf uppvaktat hvar holsteinsk magnat, som ni misstänkte för en smula inflytande – till och med den bistre nygrefven Reventlow – he! – – för att uppnå hvad? Att få komma ut och lufta på er! He?

Han fortsätter sin vandring. –

– Utan tvifvel är det angenämt att resa – i synnerhet på en annans bekostnad – – och framför allt i sällskap med kung och fosterland – men – – –

– Ni tror mig icke? Och ändå försäkrar jag er, min käre grefve, att jag är fullkomligt uppriktig. Jag har för tillfället inga vidare önskningar. Jag ämnar se tiden an – intressera mig uteslutande för kungens hälsa och mina egna nöjen.

– Godt! Jag förstår, he! Ni är en klok man – ämnar icke förhasta er. Nå, nå! Försiktigheten är en dygd, och det är alltid dumt att tala om sina planer, innan man vet, hur pass långt man kan nå!

– Jag är visst mindre utspekulerad än ni tror! anmärker Struensee småleende. – Jag tänker njuta frukterna af min framgång utan att låta störa mig af tankar på morgondagen! När resan är slut, återvänder jag kanske hit. I så fall har jag åtminstone sett på närmare håll det lif, som hittills lockat min längtan. Har haft tillfälle att döma det af egen erfarenhet, har möjligen kommit underfund med, att det i grund och botten icke var så mycket värdt – – och kan sedan lefva lyckligt som filosof, om det står skrifvet i stjärnorna, att jag skall sluta mina dagar som stadsläkare i Altona.

– Var lugn, min käre vän, ni kommer icke att dö som stadsläkare i Altona. Men *om* ni nödgades återvända hit, efter att ha tillbragt ett par år i majestätets omedelbara närhet, skulle ni, till trots för all filosofi och skarpsynthet, känna er mycket olycklig. Det är trolldom i hofluften! Man längtar alltid tillbaka dit!

– Trolldom biter icke på alla. För min del genomskådar jag oftast, hvad jag en gång haft under ögonen, men jag kan brännas af längtan efter hvad jag aldrig pröfvat: främmande länder, hofvets glans – eller en kvinna, som aldrig blef min!

Han hejdar sig plötsligt och rodnar lätt. Rantzau småler ironiskt:

– Skulle det vara hela hemligheten? En liten amourette, som aldrig fått sin afslutning – he! – någonting liknande en nysning, som icke blifvit till annat än en första kittling i näsväggarna!

– Det finns väl ingenting olidligare än en sådan kittling i näsväggarna! Tantali kval äro ett intet mot en nysning, som aldrig fått komma till utbrott. Atschi! Är det väl öfverståndet, blir man lättare om hjärtat och har haft en njutning mera i lifvet. – – Så ungefär inbillar jag mig att det känns efteråt, när man varit till hofs.

– Prosit! Nej, min unge vän, så känns det, om man haft ett kärleksäfventyr utan att själf göra någon insats. Men vid ett hof kommer äregirigheten eller fåfängan alltid att engageras! Där ligger det feber i luften, alldeles som i ett spelhus.

– Nåväl, min käre grefve, i värsta fall gör man sin insats och förlorar – –

– Hufvudet, he!

– Nej, så mycket ämnar jag aldrig riskera!

– Å, hvad vet ni om er själf? Ni kan icke blanda er i vimlet af alla de ondsinta perukbabianerna i furstens

närmaste omgifning, utan att få fläckar på själen. Tag därför ett ömt farväl af ert bättre jag, innan ni ger er i väg – det är en väns råd!

Och Rantzau installerar sig bekvämt i det andra soffhörnet, med en grimas af smärta och leda. Han har nyss haft ett svårt anfall af sin gamla åkomma, gikten, och befinner sig för ögonblicket i ett tillstånd af kroppslig och andlig nedslagenhet. Hans lefnadsfilosofi öfverflödar af räfvens förakt för rönnbären, och eftersom han just ingenting har att förlora, ger han fritt uttryck åt sitt hjärtas bitterhet och sin moraliska indignation gent emot tidens lättsinne och ondska.

– Ni vet icke, hvad ett hof är! fortsätter han.

– En samling intrigerande lättingar, som lefva för ingenting annat än kabal och skandal. *Omne humanum a me alienum* borde vara hofmannens valspråk. Han är absolut likgiltig för allt mänskligt. Goda tonen fordrar det, he! Han vet, att hjärtat bara är en köttbit, och att all känsla måste bero på dumhet eller hyckleri.

– Men ett hof består ju icke blott af hofmän. Det finns också en kung – och en drottning.

– Nåja – svarar Rantzau med en axelryckning. – Vi undersåtar äro ju i allmänhet stämda för att kungen är ofelbar. Kungen kritiserar man icke, he! På sin höjd tillåter man sig att beklaga drottningen. Man vet, att han negligerar henne. Hon är för blond för hans smak, he! Och en kunglig person i en säng inger honom mera vördnad än kärlek, he! he! Med ett ord, hennes ungdom och skönhet har icke gjort ringaste intryck på den höge gemålen!

– Å, det måste vara hofskvaller! säger Struensee småleende.– Jag tror mera på det faktum, som kom till världen den 28 januari.

– Detta faktum af kött och blod bevisar på sin höjd, att kungen i början visade sin unga drottning en smula galanteri, he! Det tog snart slut, och ni har förmodligen hört, att fru Plessen bär ansvaret för olyckan. He! Denna alltför moraliska duenna lär ju ha lagt sig emellan barken och trädet. Men jag tror icke, att hon egentligen bär skulden, fast man gjort henne till syndabock. Det fanns människor, som hade intresse af oenigheten mellan de höga makarna. Hofmännen, he! De vädrade strax, att där låg en hund begrafven i det äktenskapet; och de bemödade sig naturligtvis att gräfva upp kadavret. Göra ondt värre, he! Drottningen fick höra allt skvaller om kungens galanta äfventyr; och för kungen berättades alla bittra yttranden som drottningen fällt. Hon är häftig, kan icke behärska sig och väger aldrig sina ord!

– Man får icke glömma, att drottningen vid den tiden förmodligen redan var i välsignadt tillstånd och som följd däraf mer än annars mottaglig för bittra stämningar!

– Nej, nej! nickar Rantzau sympatiserande. – Och det fanns, vid Gud, anledningar nog. Låt oss för all del icke förgäta damerna, he! Alla de odygdiga små fruarna och fröknarna vid hofvet. De hade också med sina små söta näsor vädrat, att allting icke var som det borde vara – följaktligen lade de ut sina nät, he! Det var just vid den tiden, kungen fick lust att uppträda offentligen som skådespelare, och det sägs, att han skulle ha varit mycket intresserad af den förtjusande geheimerådinnan Gabel, som spelade »Zaire». – Strax förut hade hennes gamle tillbedjare, prins Karl af Hessen fallit i onåd. Ni vet, att kungen drog blankt mot sin svåger på en maskerad hos Schimmelmann? He! Om H. M:t i stället dragit värjan mot en af de två ryska ambassadörerna, som tvinga honom att dansa efter sina knölpåkar!

– Det hade åtminstone varit mindre politiskt! Då kunde vi ha gått miste om Holstein-Gottorp!

Rantzau rynkar ögonbrynen:

– Jag gitter icke vidare höra talas om den där byteshandeln! Alla mena, att affären är så förmånlig för

Danmark. Men jag fruktar Fiekchen också när hon bringar oss fördelar! Vi se icke de hemliga bevekelsegrunderna! Hennes ambassadörer ha snart tillvällat sig en oinskränkt makt öfver oss alla. En kronotjuf, som kallar sig Saldern, och en barbar, sådan som Filosofoff, diktera nu alla konungens regeringshandlingar. Vägrar han lyda, hota de blott med afbrott i förhandlingarna om bytestraktaten. Det är denne tukthuskandidat, Saldern, som jagat S:t Germain från hofvet, Reverdil ur landet, mig från Norge. Det är han, som af- och tillsätter medlemmar af konseljen, och som nyss höjde sin knölpåk mot landets drottning, afskedade fru Plessen till hämnd – därför att drottningen vågat göra sig lustig öfver sin gemåls underdånighet mot barbarerna – – – Det är samma Saldern, som i fjol skickade kungen till Holstein och förhindrade drottningen att fara med. Det lär också vara han, som i år arrangerat den stora resan till utlandet – – – hvarför ser ni så road ut?

– Å, jag erinrade mig just en episod från kungens besök på Ascheberg i fjol – –

– Berätta! Jag har hört, att kungen i nåder behagat uppföra sig på ett sätt, som min far i underdånighet kallar ovärdigt. Men jag har aldrig kunnat få ur den gamle, på hvad sätt majestätet sårat honom.

– Ni vet, min käre grefve, att för oss landsortsbor är monarken inbegreppet af all höghet och visdom. Det var första gången befolkningen i Holstein skulle skåda sin nye härskare; och vi stodo bäfvande på borggården, när den kungliga kortegen körde fram genom allén. – Gamle grefven väntade, högtidsklädd, med elefanterorden om halsen, på trappan till sitt festprydda slott. Han hade hört, att kungen hyste lifligt intresse för böndernas frigörelse, och jag tror, hans gamla hjärta hoppade af glädje vid tanken på, att han skulle få framlägga för monarken resultatet af sina egna erfarenheter – – –

– Nå – afbryter Rantzau otåligt. – Kungen kom...?

– Ja, och farväl med legenden om Herrans smorde! Farväl med inbillningarna om majestätets höghet och visdom och landsfaderliga intresse – –

– Hvad sade då kungen?

– Han hälsade så här: »Jag känner grefven af rykte!» – Den gamle bugade sig till jorden och lyssnade med andakt till fortsättningen. Han smickrade sig ju med, att landsfadern kände hans vackra lifsgärning – – –

– Men i Guds namn, hvad sade kungen vidare?

– »Grefve Rantzau skall vara en svår flickjägare!»

– He!

– Ja, min käre grefve, ni skulle ha sett den gamles min, då han så där fann sig ställd i skuggan af sin sons rykte! Sedan dess skakar han sitt ärevördiga hufvud, hvar gång kungens namn nämnes, och spår att Kristian VII:s regering kommer att taga en ända med förskräckelse!

Det leker ett osäkert småleende omkring Rantzaus läppar, och han har en skamflat min. Denna skildring harmonierar illa med hans moraliska stämning för ögonblicket. Till råga på allt var det en Rantzau som behandlats med missaktning af sin konung! Hans släktstolthet är sårad. Och då han hädanefter nämner kungens namn, blir hans tunga en dolk, med hvilken han utkräfver blodshämnd.

– Jag förstår alltför väl den gamles förtrytelse! säger han, torrt. – Måhända får han också rätt i sin spådom. Början af Kristian VII:s regering har åtminstone icke varit lofvande, he!

– Nej. Men de rykten, som gått här i landsorten under det sista året, äro säkert mycket öfverdrifna.

– He, he! Ni talar redan som en hofman! Ack, min käre vän, det kan tyvärr icke förnekas, att envåldsmakten hittills hufvudsakligen användts till våldsdåd. Att kungen nattetid strukit om på gatorna och slagits med sina nattväktare – och ofta fått mycket stryk, he! I sällskap med den sköna Stöflett-Katrine och grefve Holck och konsorter.

– Nå – säger Struensee eftersinnande – sådana yttringar af öfvermod kunna möjligen skrifvas på räkningen af kungens ungdom.

– Naturligtvis, he! Låtom oss framför allt döma mildt om vår herre och konung! En gång kom envåldsmannen tumlande hem på morgonsidan, klädd i nattskjorta och elefanterorden! Förmodligen kände sig Hans Majestät något het invärtes, he! En annan gång, då han skulle presidera i statsrådet, fick man hämta honom i en viss liten våning på Vandkunsten. Förmodligen hade statschefen afhandlat en sak af högsta vikt med Stöflett-Katrine!

– Det fruntimret tycks i alla händelser ha haft en fruktansvärd makt öfver majestätet!

– He, he! Hur skall man förklara slinkans makt öfver majestätet? Majestätet är ju neutrum, he!

– I enlighet med skvallrets grammatik! Men hon?

– Femininum, he! En gatslinka, som sagdt, ehuru af mycket hög börd! Dotter till högstsalig prins Georg af Bevern, änkedrottningens systerson.

– Hur är det möjligt att en så högförnäm dam kunnat hamna på gatan?

– Prins Georg hade bortgift hennes mor med en soldat, stöflettskräddare vid sitt regemente; men dottern uppfostrades i öfverstelöjtnant Engenhavens hus. Där vistades den lilla i nio år och lärde sig allt hvad en flicka af god familj får lära. Men då hennes far dog och ingen vidare betalte rundligen för hennes underhåll, jagades tösen på porten af herr öfverstelöjtnanten – han är köttslig bror till den charmanta generalskan Numsen, som så gärna ville sälja en eller ett par af sina döttrar till salig kung Frederik V.

– Nå, vidare? Hvart tog flickan vägen?

– Flickan kom hem till sin mor. Men ungen var ju van vid förfining och lyx. Det passade henne icke i längden att sy stöfletter. Hon växte till och fick så småningom en nätt liten figur och ett par vackra ben. Händelsevis också hufvud, he! Beslöt därför att själf taga hand om sin framtid. Fick först anställning som figurantska i baletten, sedan som mätress åt den engelske gesandten. Från den tiden bär hon smeknamnet »Mylady», som ett slags minne, he! Så gled hon vidare genom diplomatiska kåren ut på gatan och hamnade så nära rännstenen, som hon gärna kunde komma.

– Och där fann kungen henne?

– Det lär ha varit grefve Danneskjold-Laurvig, som först skaffade majestätet förmånen af hennes bekantskap. Han kände kungens smak, he! Denna rännstensprinsessa hade alla förutsättningar att vinna nåd för monarkens ögon. Hon roade honom med sin chemisette-esprit, tjusade honom med sitt ölsinne och sitt lättsinne, blåste på hans slocknande kol tills de flammade upp till någonting liknande en stor passion. Skandalen blef offentlig. Han visade sig öppet i hennes sällskap; på teatern hade hon sin loge näst intill den kungliga, där drottningen satt, med kronprinsen under hjärtat, he! Det gick rykten om, att kungen skulle köpa ett hus åt Mylady och upphöja henne i friherrligt stånd, he! Och i känslan af sin blifvande värdighet, började hon blanda sig i intrigkampen vid hofvet. Det blef hennes olycka. Ministrarna, som dittills lugnt åsett skandalen, blefvo oroliga af fruktan för, att makten skulle glida öfver i hennes händer. Saldern dekreterade, att Stöflett-Katrine måste bort. Men hvem kunde väl utverka detta? Här voro goda råd dyra.

Följaktligen vände man sig till en rik och listig krämare, he! Och mercurii-friherre Schimmelmann åtog sig att försöka en kupp. Som ni vet, lyckades den!

– Ja, jag vet det, men jag förstår det icke. Hur fick han monarken att underskrifva en order, som förvisade föremålet för H. M:ts lidelse till tukthuset i Hamburg?

– Schimmelmann skrämde kungen. Hans Majestät hade just natten förut ställt till skandal i sällskap med Stöflett-Katrine – slagit sönder möbler och pryglat ett par af hennes yrkessystrar, he! »Hvarmansvän» kom tidigt på morgonen, hade lagt sitt annars så polerade räfansikte i allvarliga rynkor och dukade upp en hårresande röfvarehistoria för den yrvakne envåldshärskaren: Staden i uppror, befolkningen upphetsad... skulle måhända storma slottet om icke »Mylady» offrades. En ren farce, he! Den varade flera timmar, men slutade med, att kungen under bittra tårar skref sitt namn på ordern, och innan Hans Majestät kom till vettet igen, var Stöflett-Katrine långt borta från hufvudstaden.

– Men sedan?

– Under den första tiden lär kungen ha varit illa däran af förtviflan. Alldeles utom sig, he! Men Hans Majestät tycks ha en hjärna som alltid ger efter för lämplig bearbetning.

Struensee nickar tankfullt, och hans läppar sluta sig energiskt. Rantzau fortsätter:

– Därför kommer han alltid att förbli en docka i en eller flera starkares händer. Gäller blott att finna knepet, he! Få envåldsmarionetten att fäkta med armar och ben! – Jag tror visst icke på skrock – men jag var med på kröningen. Den 1 april, he! Jag såg den kunglige aprilnarren leka med spiran, tills han tappade knoppen. På spiran, he! Det ansågs som ett dåligt omen. Och man tutade mig öronen fulla med skvaller om samkvämen i kungens enskilda våning, där det just var på högsta modet att slåss och leka afrättning. Majestätet låg med halsen öfver en dörrtröskel, och en af favoriterna, Brandt eller den unge Holck, fick tjänstgöra som bödel.

– Också ett tecken på kunglig nåd!

– Ja, på den tiden stod Brandt i jämnhöjd med Holcken, men sedan dess har den lille kammarjunkaren kommit på efterkälken.

– Han hörde kanske aldrig till Stöflett-Katrines stab? Och var aldrig med om att prygla hennes konkurrenter?

– Nej! – Rantzau rycker på axlarna och småler så beskt, som om gikten ännu anfäktat honom. – Gud vet, hvarför han egentligen höll sig tillbaka? Jag är öfvertygad om, att det icke kan ha berott på moraliska betänkligheter, he!

– Min käre grefve – svarar Struensee, och hans ögon glittra gäckande, medan orden skifta mellan allvar och ironi. – Ni är för tillfället så stark i moralen, att ingen kan stå profvet för er granskning. Låt oss därför lämna Brandt utanför räkningen! Jag vill icke gärna vara med om, att kasta sten på en vän, till hvilken jag möjligen står i tacksamhetsskuld, och som i alla händelser icke glömde mig i medgången.

– Nå, nå! medgifver den stränge moralisten, något spakare och med en glimt af självfironi. – Ni har fullkomligt rätt. Sådana vänner bör man icke kasta sten på! För resten var det icke min mening att förklena den lille kammarjunkaren. Det är utan tvifvel högst aktningsvärdt, att han aldrig burit Stöflett-Katrines färger! Men är det också klokt, att på så vis stänga alla utsikter för sig själf till utmärkelse och ära, he?

– Å, det finns väl andra medel att komma fram!

– Icke i denne kungens tid, he! Nu går vägen till stjärnorna genom rännstenen. *Per aspera ad astra*, he! Vår

lille kammarjunkare har icke ens fått det hvita bandet. Och en hofman, som vid trettio år alltjämt är kammarjunkare, har icke större chancer att bli – herre, än en ungmö vid samma ålder, att bli fru, he! De äro båda på den öfverblifna kartan! – – Nej, tacka vet jag Holcken – – icke sant?

Struensee nickar, tankspridt: – Otvifvelaktigt! Den unge grefven är ett lyckans skötebarn! Tjugusex år – och redan hofmarskalk.

– Det vill säga Kislar Aga! Fast vid sina sinnens fulla bruk, be! Kanske till och med begåfvad – med ett slags snille à la Stöflett-Katrine, he! Icke sant? Det fordras en genialisk instinkt för att alltid veta, hur man skall roa kungen. Prygla honom själf eller låta nattväktarna prygla honom – det är frågan! Hans Majestät tycks nämligen vara bekajad med ständig klåda i ryggbastet! Har ni en salva mot den åkomman, är er lycka gjord, he!

Det blir tyst, och solskenet slocknar plötsligt. Struensee reser sig upp och går fram till gafvelfönstret. Han är trött på att vara stålet, hvaremot Rantzaus flinthårda ord slå eld. De gnistra, men de värma icke.

I grannens trädgård, på krönet af sluttningen mot floden, står en jättelik apel med sin hvitblommande krona lyft högt i det blå. Bakom den har solen gått ner och satt sig fast som ett brinnande kråkbo i det späda löfverket, mellan de mörka grenarna.

Dörrarna till matsalen öppnas, och Wolff anmäler, att aftonmåltiden är serverad. I detsamma hörs en vagn komma rullande uppför gatan, stanna utanför trappan. Portklappen börjar dansa på ytterdörren.

– Sjukbud? Från landet, he!

– Troligen? Sådant är en läkares lif!

Men ute från förstugan ljuder plötsligt Enevold Brandts genomträngande halsröst:

– Det är jag, min käre vän! Det är bara jag!

Och strax därefter kommer han själf flygande in i rummet, med reskappan fladdrande bakom ryggen, som två vingar, och kastar sig rakt i famnen på sin värd.

– Brandt! – Struensee återgäldar hjärtligt hans hälsning. – Det var verkligen en öfverraskning!

– Ja, icke sant? Och ändå kommer jag just, som om jag vore kallad! – Hans hungriga blick flackar öfver rätterna på bordet och stannar ändtligen på Rantzau. – God dag, min käre grefve! Ni också här! Det är alldeles som i den gamla, goda tiden! Låt oss alltså gå till bords!

Han kastar sin kappa och sin hatt åt Wolff och vill slå sig ned vid bordet; men Rantzau hejdar honom.

– Låt oss få nyheten först, he! Hvad är det för en Jobspost, ni rider med?

– Nej, nej! protesterar Brandt. – Tids nog få ni veta det! För ögonblicket kan jag omöjligt ha tanke för annat, än den där sköna omeletten!

– Rätt så, min käre kammarjunkare! instämmer Struensee, småleende. – Låt oss uppskjuta alla obehagligheter tills vi ha blifvit mätta och glada!

Brandt har redan hunnit förse sig både med mat och vin. Nu lyfter han sitt glas högtidligt och dricker värden till. Hans mörka ögon blinka med ett upphetsadt uttryck.

– Ja, ja – nickar han. – Låtom oss äta och dricka och vara glada! I morgon skola vi dö!

– För tusan, min käre vän – säger Rantzau. – Det här låter betänkligt.

– Var lugn, min käre grefve, det gäller icke *ert* skinn!

– Godt och väl, he! Jag är för tillfället osårbar, sa’ han, som låg i brunnen. Men det finns andra – – Rantzau kastar en medlidsam blick på Struensee.

Båda vänta i spänning och vaka ängsligt öfver Brandts minspel. Han är synbart exalterad, och ehuru han äter och dricker med god aptit, behålla hans ögon sitt till hälften viktiga, till hälften sorgsna uttryck.

– Ja – säger han, vemodigt leende, i det han serverar sig en ny kotlett – det är dåliga nyheter jag bringar – –

– Allt är förloradt – he? Utom äran och aptiten!

– Hvarifrån kommer ni närmast? frågar Struensee.

– Från Pinneberg. Jag har varit hos min stackars mor, som jag icke sett, sedan hon blef änka för andra gången – –

Men nu kan Rantzau icke längre lägga band på sin otålighet.

– Min käre vän – säger han – det är nu tämligen tomt omkring er på bordet. Jag ser därför ingenting som hindrar, att vi få del af den stora nyheten.

– Nåväl – suckar Brandt, och lägger bort servetten, efter att omsorgsfullt ha torkat sin mun. – Jag är störtad! Förvisad från hofvet – i onåd!

Han njuter af det förvånade och medlidsamma uttrycket i de andras ögon, fast besluten att lägga deras nyfikenhet på sträckbänk och att utminutera sin skildring i små intressanta detaljer, till en smickrande bakgrund åt sig själf.

– Störtad? Af hvem? frågar Rantzau.

– Af Holck! Jag hade föresatt mig, att antingen skulle han eller jag falla!

– He! Min käre kammarjunkare, af er två, är det nog han, som är född med segerhufvan!

– Å! – Brandt kråmar sig, och de svarta ögonen gnistra. – Skrattar bäst, som skrattar sist! För tillfället är det tjocka djuret visserligen herre på täppan, men jag ger icke tappt. Jag ämnar låta honom gå på gräsbete en stund – ju mer han under tiden solar sig i den kungliga nåden, dess fortare mognar han till slakt!

– Hu då! – ryser Rantzau och kastar en gäckande blick till Struensee. – Det doftar blod från vår vän kammarjunkaren! Gud nåde den arme Holckens själ, när hämndens timme är inne! He! – Men för tillfället solar han sig, som sagdt, i nåden, och njuter gladeligen sin smekmånad!

– Ja, säger Brandt med inbiten förbittring – för ögonblicket går honom allt väl i handom! Hans inflytande har på sistone blifvit olidligt. Kungen öfverhopar honom med välgärningar. Vid sista nåderegnet, i januari, var det nästan endast han och hans anhöriga, som hugnades med utmärkelser: hans far, hans bror och syster och svåger, ja till och med fästmöns styffar. Också var gubben så innerligen smickrad öfver att få kasta lilla Kristiane i armarna på det tjocka djuret. Jag var för resten med på bröllopet för några veckor sedan... Hon är sjutton år och har tre sköna herresäten på Fyen!

– Men hur gick det till, att ni föll i onåd? frågar Struensee.

Brandt nickar självmedvetet och fortsätter:

– Jag hade länge med harm åsett, hur djuret negligerade kungen, till tack för allt. Och nu närmade sig ju den stund, då H. M:t skulle förevisa favoriten för Europas förnämsta furstar. Hvad skulle de väl tänka om kungens smak? Nej, det var tid att ringa i stormklockan! Och jag ringde.

– Ni gjorde rätt, käre vän! gycklar Rantzau. – I synnerhet som ni själf icke ens skulle vara med bland sviten!

Men berättaren är alltför intresserad af sin egen framställning för att fästa sig vid slika inkast.

– Jag bestämde mig för att gå till kungen! fortsätter han, triumferande.

– Men vid närmare eftertanke lät ni väl vackert bli, he?

– Tvärtom! Jag är icke en man, som ryggar tillbaka. Jag gick till kungen och sade honom min mening rent ut.

– Det var mig en vildbasare! Och hvad svarade kungen?

– Jo, kungen var mycket nådig – försäkrar Brandt käckt, men stämmer sedan försiktigt ned sin ton. – Jag tror, H. M:t insåg, att jag hade rätt – men...

– Men?

– Ja, sedan har väl Holck fått tillfälle att försvara sig – ty morgonen därpå kom lifkirurgen och höll mig en snäppare under näsan och sade, att han fått order af kungen att åderlåta mig!

Nu skrattar Rantzau af fullaste hals, och icke ens Struensee kan helt och hållet lägga band på sin munterhet. Endast Brandt är orubbligt allvarlig.

– Det faller af sig själft – fortfar han – att djuret berättade skandalen öfverallt. Och naturligtvis fick han skrattarna på sin sida. För mig återstod ingenting annat, än att framhärda. Jag satte mig alltså att skrifva till kungen.

– Nå?

– Ja, två dagar senare fick jag min förvisning – ett egenhändigt *lettre de cachet*, affattadt i mycket onådiga uttryck: något om svarta afsikter, hvilkas motiv ingen kan misskänna och som naturligtvis ådragit mig kungens förakt – etc. Tjugufyra timmar senare var jag ur staden – i går kom jag hem till min mor och i dag är jag här.

– Men min käre vän – frågar Rantzau, djupt intresserad – hvad hade ni då sagt kungen i den där skrifvelsen?

– Å, just ingenting annat än hvad jag nyss muntligen framställt. Det var en filippik mot djuret. Har ni lust att höra den, skall jag försöka erinra mig en eller annan passus?

– För allt i världen låt oss få del af era tankar! ifrar Rantzau. – Inbilla er för ett ögonblick, att jag är kungen – och jag lofvar er på förhand min hela sympati för hvad ni har att anföra.

– Låt gå! säger Brandt och reser sig från bordet, går några steg fram på golfvet, bugar sig djupt och lägger handen på sitt bröst.

– Allernådigste konung!

Rantzau nickar beskyddande-välvilligt.

– Tillåt den ömmaste, villigaste och vördnadsfullaste af era undersåtar att öppna sitt hjärta för Ers Majestät och framlägga några reflexioner, som utan tvifvel undgått Ers Majestät – –

– He? – Rantzau rynkar ögonen, onådigt.

– På grund af mångfalden af Ers M:ts göromål! tillägger Brandt med en djup bugning.

– Godt! Så bör det låta! Fortsätt!

– Besjälad af den renaste lidelse för Ers M:ts heliga persons lycka, skall sanningen betjäna sig af mig som redskap för att gifva Ers M:t kunskap om många viktiga ting, som hopen alltför mycket söker dölja. Jag känner alldeles icke den låga afundsjukan, svaghetens dotter, ej heller pygmésinnet, som intet vågar för sin herre, och jag rådfrågar endast den oegennyttiga, uppriktiga och vördnadsfulla tillgifvenhet, som jag lofvat min konung till döden.

– He! afbryter Rantzau. – Vi se igenom dig, underdånige dräng! Till saken!

Brandt rycker till som för ett piskslag och blickar hotfullt mot majestätet, men tämjes af ett nådigt småleende och bugar sig åter till jorden, kufvande sin otålighet öfver de försmädliga inkasten.

– Nådige herre! Ers M:t är bestämd att vara stor, har dessutom kvickhet och snille, är kallad att göra epok. Jag är fast öfvertygad om att så skall ske. Man må gärna anföra skengrunder däremot och kalla mig kungens don Quixote. Jag ser, och det är icke allom gifvet att se.

– Nog om dig, don Quixote! Mera om oss!

– Ers M:t. Till Ers M:ts förstånd, till denna sprudlande eld, hvarifrån jag så ofta sett gnistorna, öfverlåter jag omsorgen att döma. Allernådigste konung. Ers M:t har öfveröst grefve Holck med godhet, men hur tacksam är han därför? Älskar han väl Ers M:t, han, som ständigt lämnar Ers M:t i sticket för att följa sina egna förnöjelser! För någon tid sedan skilde sig Ers M:t med stark spänning från ett föremål, som var Ers M:t mycket kärt –

– Stöflett-Katrine, he?

– Ers M:ts hjärta kände ett lefvande bekymmer däröfver. Jag flyger till Schimmelmann för att sända Holck till Ers M:t. Jag skildrar honom Ers M:ts öfvergifna ställning; men ingenting rör honom. Hans likgiltighet för Ers M:t och hans smak för nöjen kväfva hos honom tacksamhetens känsla, och han lämnar sin herre, sin vän, sin välgörare till pris åt smärtan. Allernådigaste konung! Endast döden kan utplåna detta drag ur mitt minne. Och Ers M:t uppoffrar för honom till och med sina höga nöjen. Ack! Det är icke mer än tre månader sedan han i Ers M:ts förgemak sade till mig: »Kungen tråkar ut mig så förfärligt. Han upprepar sig själf ideligen. Jag står icke ut med det! Kungen är så svag, att den som talar sist med honom alltid får rätt.» –

Brandt hejdar sig ett ögonblick för att hämta andan och mönstrar under tiden sina åhörare. Det gäckande leendet på Rantzaus läppar har lämnat plats för ett drag af leda; och Struensee vänder bort sin blick. Båda blygas inför denna platta blandning af krypande smicker och barnsligt skvaller, som påminner om en lågsinnad pojkes angifvelse mot en starkare. – Men Brandt läser i deras ansikten idel häpnad öfver den oerhörda djärfhet, han visat, och detta uppmuntrar honom endast att fortsätta:

– Hvilken skildring af hans välgörare! Och hvad kan man vänta af ett gemyt, på hvilket självfva tacksamheten intet intryck gör. Se, detta sade han till mig, som han ändå fruktade för, och det är alldeles ingenting mot de uttryck af starkaste ringaktning, han begagnar, när han talar med andra, men som vänskap

– –

– He?

– vänskap förbjuder mig att draga fram. Ers M:t rifves ner af en man, som Ers M:t har öfveröst med välgärningar. Det är hårdt! Mitt republikanska sinnelag, som Ers M:t säger, står icke ut med det. Jag har en passion för det sanna. Skulle det vara olyckligt att ha en sådan passion vid Ers M:ts sida? Jag fruktar det icke. Ers M:ts hufvud är mig en borgen. Ers M:t förtjänar att man trotsar en fara för Ers M:ts ära och för högstdensammes väl, därför att man tillbedjer Ers M:t och icke kan tillbedja någon annan än Ers M:t.

– Aj, aj, min käre vän! infaller Rantzau och reser sig gäspande. Han har länge väntat på ett lämpligt tillfälle att afklippa föredraget. – Är det så illa ställdt? He! Vi äro själfva i ungefärligen samma predikament. Men hvad skall den lilla Holstein tänka om en sådan känslans bankruttförklaring? –

– Det är ingen bankruttförklaring! protesterade Brandt. – Vänta ett ögonblick – slutklämmen är det bästa af alltsammans – –

Rantzau skakar sitt hufvud, afvärjande. Han finner det ur alla synpunkter bäst att draga sig ur spelet i god tid, ty om han dröjer skall den lille kammarjunkaren icke släppa honom, innan han sagt sin mening om denna lumpna bravad. Men han har, som vanligt, ingen lust att säga sin mening ärligt, och han vet, att alla sarkasmer studsa tillbaka från Brandts hårda hud. Däremot frossar han redan i tanken på Struensees förlägenhet, då han lämnas att ensam plåstra sin väns sårade fåfänga.

– God natt, min käre lifläkare! säger han och räcker Struensee sin hand. – Jag öfverlämnar nu kungakronan åt er och ber er allvarligt behjärta, hvad vår käre kammarjunkare ytterligare kan ha att anföra. Han stannar nog här i natt, om jag känner honom rätt. – Och för att ännu ytterligare tillspetsa situationen, tillägger han: – För resten kan ni också lämpligen tänka på, hvad jag för en stund sedan sade er om hofluftens demoraliserande inflytande på ett ridderligt gemyt, he! – God natt min käre don Quixote!

– Hvad menade han? frågar Brandt, sedan Rantzau försvunnit ut om dörren. – Den gode grefven såg en smula lömsk ut! Tror ni, att han ogillade mitt uppträdande mot djuret?

– Å, nej – svarar Struensee försiktigt. – Han menade väl snarare, att ni ställde er egen person väl mycket i förgrunden.

– Ja, jag vet, att det var ett fel – medgifver Brandt, som strax tolkar kritiken så, att hans fåfänga finner näring däraf. – Men jag ansåg det ridderligast att själf ställa mig i brèchen, och på slutet bad jag för djuret: Straffa honom icke för hans dristighet; det är stort, det är Ers M:t värdigt. Lika litet i stånd att tänka väl som att rodna öfver att ha tänkt illa, må han finna tillflykt och skydd i sin klena begåfning. – Men käre och älsklige konung, sätt icke aktningen hos den största delen af Europa på spel! Ers M:ts stjärna bådar dem vördnad. Tecknet skall bli uppfylldt. Mitt hufvud gifver mig de starkaste försäkringar därom. Jag tillägger: mitt hjärta gifver mig ännu ljufvare försäkringar!

När han slutat, ser han på Struensee med en själfmedveten blick, som kräfver erkännande för den bragd, han utfört, och sympati för den storsinthet, hvarmed han offrat allt i kampen för en ädel sak. – Men Struensee tiger.

– Nå, min käre vän? Hvad menar ni om – om formen för min hänvändelse till majestätet?

– Uppriktigt sagdt – ni slösade plumpt med beröm åt er själf och smicker åt kungen!

– Smicker är smörja åt Herrans smorda! genmäler Brandt med ett osäkert leende. Utan smicker kan man

ingenting utverka.

– Må vara! Men ni smorde allt på för tjockt! Det verkar klibbigt. Och afunden mot Holck skiner igenom öfverallt. Dessutom – –

– För all del, genera er icke!

– Den där anspelningen på katastrofen med Stöflett-Katrine var verkligen allt annat än smakfull. Det är svårt att säga, hvem af er båda, som gör den snöpligaste figuren: envåldshärskaren med det bekymrade hjärtat eller kammarjunkaren med de rappa benen, flygande till Schimmelmann för att sända favoritslafven till sin herre.

Medan Struensee talat, har Brandts hela uppsyn förändrats. Don Quixote gitter icke längre rida spärr, hans hållning är icke så kavat nu, och hans uppsyn blir småningom spak som en snubbad pojkes.

– Det kan nog hända, att ni har rätt! säger han fundersamt. – Jag var öfverretad och visste icke hvad jag skulle taga mig till för att komma fram – – och vid sådana tillfällen gör man alltid dumheter – –

Han låter sig slappt sjunka ned i en stol och gömmer sitt ansikte i sina händer:

– Å, jag var så förtviflad, att jag grät om nätterna. Nu är det bättre – sedan allt är förbi!

Inför detta utbrott af rent mänsklig smärta, blir Struensee vek och försöker trösta:

– Ni får icke fälla modet, min käre vän! Det gäller att kunna vänta – se framtiden an – –

– Men jag kan icke vänta! förkunnar Brandt med återuppflammande energi, ty i hans sangviniska lynne bor förtviflan alltid sida vid sida med den mest yfverborna käckhet. – Det är ingalunda om min framtid, jag misströstar – – – det är om min kärlek! tillägger han klagande. – Jag är förälskad!

Och han försjunker ånyo i sin smärta, med ansiktet gömdt i händerna, men med öronen spända, i afvaktan på en fråga, som tvingar honom att lämna ytterligare upplysningar. Men för Struensee är smärtan helig, och Brandt måste fortsätta, ouppfordrad:

– Ack! Ni anar icke, hur stark lidelsen är, som förtär mig! Jag har under de senaste månaderna blifvit mager och blek. Och ändå lefde jag då i hoppet. Nu är hoppet ute och allt är mörkt – –

Han lyssnar åter; förgäfves! Det är hårdt att behöfva truga sitt förtroende på en vän!

– Ni känner henne för resten, ni har träffat henne här i Altona – ett stackars barn, som blef gift med sin morbror, när hon var femton år – –

Och nu glömmer han plötsligt allt omkring sig, tänker icke längre på, om någon lyssnar till hans ord, hängifver sig utan affektation åt sina minnen:

– Det var på en bal hos öfverpresidenten jag såg henne första gången – strålande vacker, sexton år och med ögon mörka af svårmod. Det svårmodet smög sig in i min själ, och jag drömde om att smeka glädjen till lif inom henne. Men jag var ju endast en stackars kammarjunkare – och hon stod för högt för mig. – – Strax därefter blef gemålen deputerad i krigsdirektoriet, och hon följde honom till hufvudstaden. Jag såg henne under ett års tid ofta vid hofvet, och jag bedårades mer och mer af de mörka ögonen – den hvita barmen – den smärta midjan – och den lilla barnafoten i hennes högklackade sko. En gång under en dans tryckte jag hennes hand; men det var ännu ingenting. Och så skildes vi åter. Hon reste till Berlin med gemålen; och jag stannade kvar vid hofvet. Jag sökte glömma, upplefde många galanta äfventyr och vann många sköna

damers gunst – men i den ena af mitt hjärtas kamrar bodde alltjämt en liten sörjande Cupidon, med en svart båge och en pil med svarta fjädrar – –

När hon återkom, hade Frederik V tumlat till sina fäder – och Enevold Brandt var en framtidsman, som njöt den unge konungens nåd – – och snart utmärkte grefvinnan Holstein honom framför alla andra – – och jag blickade djärfvare in i hennes ögon – – – Då skedde det underbara! Det gick som när en mygga flyger genom en ljuslåga – ffft! så är den borta! Mitt hjärta hade tagit eld och var borta. Men som det kändes tomt i bröstet, sökte jag ifrigt efter den husville amorinen, trodde mig se hans båge, som blifvit röd af elden – och tog den i besittning! Nå det förstås, det var ett misstag – men hon förlät mig, då jag sade henne, att hennes mun liknade Amors båge på pricken – och så småningen fann jag vägen till hennes hjärta. –

Men ack – hon var icke längre ett barn! Hon hade redan lärt sig räkna – hon var nitton år. Män räkna i allmänhet med hufvudet, kvinnor ofta med hjärtat. Jag var ännu endast en stackars kammarjunkare, och min stjärna hade tyvärr börjat blekna. Om jag haft en inflytelserik ställning, skulle Amalie redan ha varit min. – Nu stod jag maktlös, med bundna händer – kunde icke taga henne – kunde icke hindra att våra vägar skildes. Hon drog med gemålen till Töndern, och där sitter hon ännu begrafven – den kvinna, som jag älskar och som skulle tillhöra mig, om jag hade makt. Det flämtar efter luft i hennes bref – hon längtar till hufvudstaden – och jag kan intet uträtta! Å, det är outhärdligt! Att se henne försmäkta och icke kunna räcka henne en läskande dryck. Det måtte vara ett helvete att sitta i en aflägsen landsända och lyssna till ryktet om festligheterna vid hofvet – där man icke själf får vara med!

– Jag vet hur det känns! säger Struensee stilla.

Han har med stigande intresse åhört denna bekännelse af en människa, som med ett småleende mönstrar sitt hjärtas bittra erfarenheter och låter dem glimta fram i bizarra bilder. Smärtan, som lekte i orden, väcker hans varmaste medkänsla, ty djupt inom sig förnimmer han den mörka klangen af besläktade strängar, som vibrera.

Brandt nickar deltagande och beskyddande:

– Jag anade, att ni led härute i ensamheten. Det var därför jag gjorde allt för att bana er väg till hofvet! – Men därför kan ni också förstå, hvad hon måste lida! Det har ju varit en oändlighet af förlustelser under de sista åren: baler, konserter, teaterföreställningar, maskerader, slädpartier, jaktpartier – –

– Och man sitter ensam – säger Struensee sakta – långt borta från allt. Man tänker på sina vänner: alla äro med! På sina väninnor: också de äro med. Och bland dem särskildt en, som ännu har min längtans eldkrans omkring sin panna, därför att hon gled ifrån mig just i det ögonblick, då jag aftvingat henne den sista gunsten – – hon är med midt uppe i all härligheten – – och jag sitter ensam härute i mörkret – –

Han tystnar plötsligt och skiftar färg, då han möter Brandts blick, som tindrar af ogrannlaga nyfikenhet.

– Jag förstår! – blinkar den lille kammarjunkaren. – Ni talar om den sköna Sofie Gæhler?

Men Struensee svarar icke.

– Det var således för hennes skull, ni längtade tillbaka till hufvudstaden? – Ni behöfver icke svara. En liten fågel har för länge sedan sjungit hemligheten in i mitt öra. Jag beundrar för resten er smak. Hon är förtjusande – men hon har ett trolöst hjärta – –

Struensee skjuter sin stol från bordet och reser sig.

– Det är sent, min käre kammarjunkare. Och ni bör vara trött efter resan!

– Blef ni ond? – Brandt räcker fram sin hand. – Seså! Ni vet alltför väl, att jag är mina vänners vän! Jag öfverdrifver icke, om jag säger, att det är mig ni har att tacka för er anställning!

– Jag tror er, min käre vän! Och jag hoppas en gång få tillfälle att visa er min tacksamhet.

– Vänner emellan faller sådant af sig själft! säger Brandt, småleende. – Om ni glömmer mig, skall jag veta göra mig påmint! God natt, min käre vän! Hälsa Adam och framför allt Eva? –

Struensee står stilla, tills Brandts steg hunnit den kända vägen uppför trappan till gästrummet på vinden. Då öppnar han själf dörren till förstugan och går ut i trädgården.

Där ha buskarna denna vår fått skjuta skott i otuktad frihet; gångarna ligga okrattade, ogräs frodas i rabatterna.

Solen har för länge sedan försvunnit bakom tegeltaken och träden i Ottensen; blek som döden, lysande matt, stiger månen öfver S:t Pauli. Luften är ljum och doftar af syrener; i ett snår, som klänger sig till branten, sjunger en ensam näktergal.

Struensee stannar, andas djupt och lyssnar.

Hvarför manas alltid minnen fram af blommornas dofter? Hvarför flyga tankarna så vida, burna af rytm och ton? Hvarför fylles alltid själen med jubel och vemod, när våren kommer, och hvarför klappar hjärtat så fort, då man lyssnar till en näktergals sång?

Svårmod smyger sig öfver honom inför medvetandet om, att han nu snart skall skiljas från detta hem, som blifvit honom kärt därför, att han byggt upp det åt sig genom sitt arbete och därför, att han här upplefvat så många lyckliga och så många bittra stunder.

I afskedets vemod ser han det förflutna spegladt af erinringen: en fantasmagori af mörka och ljusa bilder och skiftande stämningar, lockande och skrämmande, som lifvet själft, ideligen lofvande, ideligen svikande; ett tröttande trampande i evinnerlig längtan genom en evinnerlig tomhet – mot en ständigt vikande horisont, där en trollslända med gyllene vingar och ögon af safirer sväfvar oåtkomlig i det blå.

Där borta vid synviddens gräns ligger nu åter det obekanta, lockande; och hans längtan flyger aningsfullt mot det nya, som han snart skall erfara: nöjen som han aldrig känt, njutningar som han aldrig smakat och en skönhetens prakt och glans, som han ännu aldrig har drömt om. – *Vanitas vanitatum!* hviskar svårmodet inom honom. Han vill byta det alltsammans bort mot en blick af en kvinna, som han dyrkar.

Om *hon* i detta ögonblick funnits i Holstein, skulle han icke ha vikit från detta hus, där hon, djupt beslöjad, besökt honom en enda gång – – och där han sedan väntat henne i år af långa dagar och långa timmar.

Hvarför jublar den där fågeln i himmelns sky och hvarför snyftar hans lidelse högt mot stjärnorna?

Det är sant, att han dyrkar henne; men det finns ingenting naivt eller svärmiskt i hans tillbedjan; ingenting liljeblekt eller månskensmatt. Det är en lidelse, röd som det råa köttet och stark som en knuten sena.

Han sätter sig på en stenbänk i ett hörn af trädgården, låter sin hand glida genom det våta gräset och lägger den sedan på sin panna.

Det var den sköna fröken Sofie, öfverste Henrik Ahlefeldts dotter. Hon var sjutton år, då hon stod brud. Hon smålog mot sin brudgum, den ännu ungdomlige general Gæhler; blek om kinden var hon, och hennes läppar voro som den blekaste korall, men ögonen liknade beslöjade stjärnor med strålar af långa, svarta ögonhår – –

Där borta bakom Ottensen, där solen för länge sedan gick ner, ligger kärlekens lyckostad vid Elben, dit hon sedan kom, där hon dröjde några månader och gaf glans åt allt. Hon var då icke längre en oerfaren jungfru; hon var nu en ung fru på nitton år, med en man som närmade sig femtio, och som var kommendant på fästningen.

Kommendantens unga maka längtade efter att få gifva sig! Hennes mörka ögon brunno af frigjord kärlekslängtan, och läpparna voro så röda som blodet var varmt, men munnen log oftast ett gäckande leende, ty hon hade blifvit alltför medveten om sin skönhets bedårande makt.

Det var den unge läkaren i Altona. Han mötte henne ofta och brann snart af längtan att lära henne lifvets hemlighet. Men hon sade honom spotskt, att hon icke trodde på kärlek.

– Hvem tror på barnsagor! – svarade han. – Men hvem kan förneka lidelsens konst att skapa illusioner omkring en varelse, som man drömmer om att vinna.

Han lade sin arm omkring hennes lif och kom henne så nära i dansen.

– Jag tror på kärleken, på den hvita och röda och gyllene glorian omkring våra sinnens nycker!

Hon smålog alltjämt sitt gäckande leende. Men hon älskade honom i den stunden, då hon, värmd af hans smekningar, sjönk till hans bröst – gaf sig åt det, hon icke trodde på. Det var i den elfte timmen, och det var som om hon velat förneka sin egen förnekelse, innan hon åter drog sina färde – eller som om hon velat betala en skuld till honom och till sig själf.

Hon lefde i Danmarks hufvudstad nu, och dit gick nu också hans väg – genom Europa –

Han böjer sig, tager upp en sten från marken och kastar den ned i busken på sluttningen. Då tystnar näktergalen ändtligen.

Gud vet om han slagit fågeln till döds!

Han går in i sitt hus och stänger dörren väl igen efter sig. Det ligger trolldom i en vårnatts blomdoft, och trånsjuka i en näktergals sång.

XII.
(Juni – december 1768.)

Den tillförordnade lifläkaren väntar på sin första audiens.

Han står vid ett fönster i salen utanför konungens mottagningsrum på lustslottet Traventhal och stirrar tankfullt på en enda punkt mellan de gröna träden, där en skärfva af en vattenspegel gnistrar i solen. Rundt omkring böljar genom trappor och korridorer ett virrvarr af kommande och gående, hvilkas brådskande steg och dämpade röster han förnimmer genom de stängda dörrarna som en nervös oro i luften omkring sig.

Det är någonting smittande i oron; hans hjärta klappar häftigare och häftigare. Om några ögonblick skall han stå ansikte mot ansikte med envåldsmakten: en nittonårig yngling, af hvars nycker hans framtid beror.

Han småler medlidsamt åt sig själf och erkänner sin svaghet: hur djupt vördnaden för makten – slafmärket – sitter inbrändt i hans själ. Men strax därefter rynkar han ögonbrynen: han måste frigöra sig! Han måste bli slafkänslan kvitt! För honom, läkaren, får monarken icke vara annat än en människa, hvars organism lyder under samma lagar, som andras, och hvars enskilda organ äro underkastade samma sjukliga förändringar.

Ljudet af lätta steg öfver golfvet väcker honom ur hans funderingar, och, i det han vänder sig om, hälsas han af en ung page med ett par spelande, kvicka ögon och ett älskvärdt småleende.

– Det är strax färdigt! säger pagen och blinkar tjufpojksaktigt. – Man står nu framför spegeln och studerar sin min. Jag tjänstgör som regissör för dagen, eftersom grefve Holck har djupt förfall. Ni vet kanske, min käre doktor, att hofmarskalkens unga maka nyligen dött? – Nå, jag måste strax ge mig i väg! Det är min plikt att slå upp dörrarna. Au revoir, således. Det gläder mig mycket att ha fått vara den förste, som önskar er välkommen till hofvet!

Och han försvinner lika hastigt som han kommit, i det han kysser sina fingertoppar och viftar artigt och förtroligt med handen. Han lämnar efter sig ett intryck, som verkar befriande. Det fanns ingenting tvunget eller stelt i hans väsen; det var friskt och personligt; följaktligen kan man vara människa också vid hofvet!

Efter alla tecken att döma måste den unge mannen ha varit kammarpagen Frederik Karl Warnstedt.

Nu slås dörrarna upp, och Struensee sätter sig i rörelse. Han har en förnimmelse af, att det bonade golfvet gungar under hans steg. Där längst inne i rummet skymtar han genom en dimma det spädaste och minsta diminutivum af en man, som han någonsin sett. Han stannar, bugande; men kung Kristian vinkar med handen, och han närmar sig ytterligare några steg.

Nu ser han klarare. Detta majestät liknar en pojke, som blifvit hämmad i växten af sina egna utsväfningar. Det finns ingenting af mogenhet i hans väsen, till trots för den eleganta men något ansträngda hållningen. Blicken är allvarlig och en smula orolig. Men H. M. behagar i nåder räcka lifläkaren sin hand.

Lifläkaren söker dränka sin förlägenhet i en ny djup bugning och fumlar ängsligt med majestätets hand, vet icke rätt, hur han skall behandla den lilla späda tingesten. Är den räckt fram till hälsning eller till undersökning? Skall han kyssa den, krama den eller räkna pulsens slag? Sekunderna äro långa. Gud, om detta spektakel snart vore förbi!

Ändtligen säger kungen ett par ord.

– Detta är således den nye läkaren – –

– Ja, Ers Majestät.

Borde han icke ha tillagt några ord, tackat för utnämningen? Nu är det för sent. Kungen har förmodligen redan fått ett bestämdt intryck af, att den nye läkaren är en idiot!

– Man har sagt mig, att ni skall vara skicklig.

Struensee bugar sig ännu djupare i stigande förbittring öfver sin egen dumhet. Hvad skall man kunna svara på en sådan fråga?

– Det skall vara mig en ära och en glädje att tjäna Ers Majestät.

– Godt! Jag hoppas, ni kan era konster. När jag känner mig opasslig, skall jag låta kalla er. Ni skall känna mig på pulsen, och jag skall räcka ut tungan åt er.

Det sista klingar som en sarkasm. Struensee ser majestätet rakt i ansiktet. Där leker ett spefågelsleende omkring munvinklarna. Detta måste få ett slut!

– Jag skall göra min plikt, säger han, och för första gången möter han monarkens blick med ett naturligt och lugnt uttryck i sina ögon. Från den stunden känner han det, som om han haft fast mark under fötterna, och

hans väsen återfår sin trygga säkerhet.

– Men för att kunna göra någon nytta som läkare, måste jag först vänja mig vid att bortse från majestätet! tillägger han småleende. – Jag måste lära mig att se människan i monarken. Och jag hoppas, Ers M:t tillåter mig att alltid vara fullt uppriktig.

– Gärna, min gode doktor! svarar kungen nådigt. – Jag tycker om uppriktighet. Människorna äro sällan fullt ärliga mot mig.

Hans blick blir frånvarande, och hans hållning slappas. Han fumlar med handen nedför bröstet och låter den ligga stilla öfver mellangärdet; mumlar några ofattbara ord och blir plötsligt förlägen, rycker till och återtager sin ansträngdt majestätiska hållning.

– Godt, godt! säger han och nickar beskyddande. – Under den närmaste tiden hoppas jag icke behöfva er alltför ofta. Angående resan skall ni få order af hofmarskalken – – Au revoir!

Struensee drager sig tillbaka med ett starkt intryck af, att det gömmer sig i konungens väsen någonting, som han icke förstår. Detta diminutivum af en människa är en sfinxunge, hvars gåta han måste lära sig tyda. – –

Julisolen bränner de hvita vägarna, öfver hvilka kung Kristians lysande följe rullar i vagn på vagn genom tätnande dammoln söderut och västerut.

– Konungens lifläkare åker med de ringaste i rang. Vid hans sida sitter en liten, korthalsad man med en stor hakpåse, som uppbär ett flegmatiskt ansikte med ett undergifvet uttryck. Det är Cancellirådet H. P. Sturz. Ingen som ser honom så, kan tro, att han är en diktare och en konstnär. Först när han talar, lyser själen fram, skrifvare- slafuttrycket försvinner, ögonen få lif, och kring munvinklarna spelar ett anderikt leende.

– Vi äro nu hopsmidda af samma fotsack – säger han – och få försöka att hålla oss väl med hvarandra så länge resan varar! Vagnen är icke stor nog åt oss båda, om vi sparkas!

De rulla öfver den vida Lüneburgerheden till Hannover och vidare i korta, bekväma dagsresor till Düsseldorf, där lifläkaren för första gången kallas till kungen, som ensam med grefve Holck gjort en omväg öfver Göttingen och Cassel till Hanau och förkylt sig på färden nedför Rhen. – Ack, ack, ack hvilken ömtålig liten mekanism det är, som Struensee fått anförtrodd åt sin vård! Han måste lära sig att förstå den, och han får ofta tillfälle att studera den nu, ty han kallas ofta till kungen, som börjat vänja sig vid det nya ansiktet. Det är lättare att vara sig själf inför ett majestät, som har feber, och som icke frestas att vara majestätisk i sin nattskjorta. Konungens lifläkare gör, småleende, den reflexionen, att en kunglig person i en säng väcker mera mänskliga känslor än vördnad; han aflägger så småningom alla ceremonier. Detta behagar kungen, som därvid själf känner sig mera fri och otvungen, så att hans älskvärdhet bättre kommer till sin rätt.

Makligt hvilande låter sig Struensee bäras framåt från plats till plats och från land till land. Det är första gången han har tillfälle att se sig om i världen, och han iakttager allt med ett par lugna och uppmärksamma ögon, tills intrycken hopa sig alltför tätt i hans hjärna, och allt flyter samman till ett virrvarr, liknande en dröm. Där är det sumpiga Holland med den oändliga horisonten, de tusen kanalerna och de tusen sinom tusen väderkvarnarna. Där är Amsterdam: ett Venedig med lastpråmar i stället för gondoler och med en packhusvind på hvart palats. Där är det leende Brüssel, sedt i fågelperspektiv från höjden: en oändlighet af röda tegeltak inbäddade i grönt. Där är den blåa kanalen, som glittrar i augustisolen; och där stiger en strimma ur hafvet, växer, får färg och konturer, blir till en samling af små leksakshus, blir till en stad med lefvande människor och höga byggnader. Detta är Storbritanniens jord och staden heter Dover.

Men allt hvad han hittills sett, är dock ingenting mot den oerhörda, öfverväldigande, sinnesförvirrande

världsstaden London, med ett konungarikes folkmängd sammangyttrad inom gränserna af några få kvadratmil. Där står ett gammalt, dystert palats, som kallas S:t James och som liknar ett fängelse. Där sofver kungens lifläkare i närheten af sin höge patient. Förbi dess åldriga, gråa murar brusar och hvirflar det mäktiga lifvet; han kastar sig handlöst ut i strömmen och drifver med. Det mörknar mot aftonen, men staden brinner: husen äro illuminerade, kyrkoklockorna ringa, och människorna tjuta af rojalistisk fröjd. Öfverallt i fönstren hänger kung Kristians bild i kopparstick.

Om dagarna far kungen omkring i feberaktig hast utan rast eller ro; och hans följe följer. De beskåda samvetsgrant allt hvad en resande måste ha sett, men det blir för mycket, nerverna slappas, och till sist bli intrycken matta. – Om nätterna rulla vagnarna genom oändliga labyrinter och stanna plötsligt, där en flod af ljus faller ut öfver stenläggningen. Det är operahuset vid Haymarket, och den väldiga salen strålar af sköna kvinnor med blottade skuldror och förföriska småleenden, som flyga mot logen, där den främmande monarken tronar med sin svit. – Eller det är ett af de många palatsen, som bildar ram om någon af de många officiella festerna, där allt rör sig i stramt åtsittande styfkjortel, och där etiketten trycker kungens lifläkare alltför långt bort i skymundan. Då märker han någon gång, att han trädt in på en bana, där alla trappsteg äro numrerade, och då flyktar han ofta för att söka sig nöjen på egen hand eller i sällskap med Sturz – Men ofta stannar han också i sin vrå, kufvar sin fåfänga och försöker göra sig förtrolig med föreställningen om sin obetydlighet.

Vid sådana tillfällen får han en kritisk min, då han mönstrar den dansande flärden på lättsinnets marknad. Och då händer det, att kammarpagen Warnstedt med ett sympatiserande småleende ställer sig vid hans sida.

– Hvem är den sköna damen, omkring hvilken kung Kristian spankulerar som en sparfhane? – Det är den unga lady Esther Talbot. Hon bär en million i diamanter omkring sin hals och kallar Danmarks envåldshärskare för »den skandinaviske tjufpojken».

– Hvem är den sköna damen, som konungen af Storbritannien följer med glans i sin blick? – Det är den lättsinniga grefvinnan Kielmansegg, Georg III:s Pompadour.

– Hett blod i dessa hannoveranare! Alla vår unga drottnings bröder tyckas vara beryktade för sina galanta äfventyr! Där är hertigen af Cumberland, som blef dömd att betala en förmögenhet i skadestånd för lady Grosvenors dygd! Sedan dess lär han med förkärlek odla borgareståndet, framför allt en madam, hvars make gör affärer i timmer och är stolt öfver sin förbindelse med kungahuset! – Där är hertigen af Gloucester, som misstänkes för att vara hemligen gift, till vänster – liksom prinsessan af Wales med lord Bute. Det ser ut som om alla barnen skulle följa sin mors glorvördiga exempel! – Nej, det är sant, om vår unga drottning vet man ännu ingenting slikt. Men det låg oro i moderns ögon, då hon bad sin måg kalla fru Plessen tillbaka. – Dumma barn! sade hennes ögon. Förstår du icke, att min dotter och din drottning behöfver en sträng duenna? Vår Herre bevare din panna för horn! – –

Öfverallt där kung Kristian far fram, förgyller han vägen med guldmynt, och folket jublar af hänförelse. Det är september, och solljuset börjar blekna, då han drager till Oxford för att gästa vetenskapen, som, bländad af maktens närvaro, slösar sina utmärkelser öfver konungen och hans följe – kréerar hans lifläkare till doctor medicinæ och hedersledamot af den förnäma medicinska fakulteten. Så är det att befinna sig på tillvarons solsida, där man får allt till skänks! – Men nyckfull är lyckans gudinna, och i blindo strör hon ut sin gunst: hofmarskalken och garderobstormästaren Holck namnes till doctor juris, men kammarpagen Warnstedt väntar förgäfves på sitt lärdomsdiplom. Stallmästaren Bülow virar en lager omkring sina horn, men den fint bildade diktaren och konstnären, Sturz går obekransad från festen! Han har dock nyligen fått titeln legationsråd! – –

Det är höst i luften, och träden gulna i skogarna; en lätt, genomskinlig dimma darrar öfver landskapet, där

vagnarna rulla genom tätt bebyggda nejder mot ett litet palats vid stranden af Thames. Detta är Hamptonhouse, och här bor Garrick.

– Danmarks konung besöker gycklets konung! säger Holck, godmodigt leende.

– Hvarför icke? frågar Sturz, höfligt ironiskt. – Gycklets konung är en nabob, som skulle kunna skänka sin garderobstormästare en million, och som lefver med de förnämsta och älskas och äras af alla!

Den store skådespelaren är en liten man, spädlemmad, med själ i hvarje nerv och uttryck i hvar muskels rörelse. Han för sig som en konung, där han går vid konungens sida genom en trädgård, som liknar en äng, med raka gångar och täta buskar, som aldrig snirklats af en trädgårdsmästares sax. Nere vid floden ligger ett tempel med en bild af Shakespeare.

Skådespelarnas konung underhåller den främmande monarken med samtal om sitt lands litteratur.

– Det är farligt för geniet att komma i alltför nära beröring med denna världens store! Se på Sterne! De mäktigas smicker förvred hans hufvud och deras ragouts förstörde hans mage. – Bättre att som Richardson sitta ensam i sin studerkammare och snida människobilder af berget Athos! Bäst ändå att vara sig själf, fri och ogenerad, lik Fielding, cynikern, som tuggade tobak och epigram i oaptitlig blandning, men som i sin diktning målade naturen så troget, att man öfverallt i England tycker sig möta Tom Jones – – –

Konungen af Danmark tager afsked med ett citat af Shakespeare. Hvem lärde honom repliken? Lifläkaren småler diskret. – –

Lifläkaren har i hemlighet börjat bereda sig för en hofmans lif. På lediga stunder utbildar han sig i ridderliga idrotter, tager undervisning i konsten att sitta till häst med värdighet och beställer sina kläder hos Londons förnämste skräddare.

Men han försummar icke sin plikt utan vakar uppmärksamt öfver monarkens hälsa. H. M. anstränger sig att uppträda med värdighet och är mycket populär, men lifvet spänner hans nerver till det yttersta, ty efter hvar rastlös dag af officiella mottagningar och officiella besök, följer en tröttande natt af hemliga ströftåg på gatorna i den stora staden, där kungen njuter sin frihet att rasa ostörd och okänd, förklädd till sjöman, i sällskap med Holck.

– Gif mig ett medel mot trötthet! säger konungen en morgon till sin läkare.

Men Struensee skakar sitt hufvud:

– Det finns blott ett medel – hvila.

Kristian VII vandrar nervöst af och an på golfvet. Hans min är förlägen och hans tal förvirradt:

– Jag vet, att det finnes hjältar, som stå för kulor och krut – ingenting biter på dem – – de äro hårda. En konung har icke tid att hvila. Förstår du – slaf! Jag vill, att krafterna växa – musklerna bli stål – – en konung bör kunna tåla allt! Men jag är alltjämt den lille mannen – det går tillbaka – – musklerna slappas – – jag vill ha ett medel däremot!

– Ers M:t måste skona sina krafter. Det finns en gräns för hvad hvar människa förmår.

– Nej, nej! Jag vill icke veta af någon gräns! Det finns ett hemligt medel – – Holck gaf mig det förr – – Och jag befaller dig, slaf, att skaffa mig elixiret – eller – – –

Monarken knyter sina händer, och hans ögon stirra vildt, men läkaren möter hans blick med ett uttryck af

deltagande, ty han förstår, att det är en otillräknelig människa, som talar.

– Ers M:t är för närvarande exalterad – säger han mildt och fattar kungens hand för att räkna pulsslagen. – Hur dags gick Ers M:t till sängs?

Det verkar lugnande på kungens nerver, då läkaren håller hans hand i sin.

– Sent framåt morgonen. Och jag kunde icke sofva. Här är ohyggligt i detta gamla näste. Här spökar historia – och det luktar blod!

– Det är nervsjuka och kommer af öfveransträngning. Ers M:t måste skona sig.

– Nå – säger kungen och närmar sig med ett förläget småleende – jag lofvar att bli förståndig sedan – – men i dag har jag ett kärleksmöte och vill visa mig som man. Jag vet, att det finns ett hemligt medel, som ger kraft för stunden – Holck skaffade mig sådant förr – – Ni skall ge mig det nu – – –

Blodlöst blek om kinden, ser läkaren sin konung djupt in i ögonen och svarar med en röst, som skälfver af sinnesrörelse:

– Den man, som stått Ers M:t till tjänst med sådana medel, har förtjänat att mista lifvet. Naturen är en sträng herre, hvars lagar ingen trotsar, utan att det hämnar sig förr eller senare – – –

– Ah – bah! – Kungen rycker otåligt på axlarna. – Naturen tål nog vid att sträckas ett grand.

– Det är min plikt att säga Ers M:t sanningen.

Men Kristian VII vänder sig nervöst om på klacken och börjar promenera af och an på golfvet:

– Sanningen? – upprepar han hånfullt. – Är ni säker på, att ni har den rätta fågeln i er bur? Bernstorff har en gammal korp, som kraxar mycket visdom, Moltke en papegoja, som pladdrar, Schimmelmann en skata, som skrattar och snattar – – och alla nämna de sin fågel sanningen! Hvad skall man tro? Är korpen sanningen, måste papegojan vara lögn. – Det är bäst att icke vara så högtidlig! Holcks glada lättsinne har åtminstone den fördelen, att man icke dör af ledsnad – – –

Struensee följer konungen med en blick, som skiftar från det varmaste medlidande till en stenhård beslutsamhet. Han känner med hvar spänd fiber i sin varelse, att nu, i detta ögonblick, måste han utkämpa en kamp, af hvars utgång hans framtid skall bestämmas. – Å – hvad betyder det väl, om han för evigt förvisas från hofvet! Här gäller det mera – det gäller kungens hälsa och välfärd. Han måste göra sin plikt gentemot detta brådmogna barn med den misshandlade kroppskonstitutionen, som snart skall komma att lida hårdt för sina egna och för andras missgärningar.

Han tager ett steg framåt och lägger handen på sitt hjärta. I hans hållning är någonting på samma gång ödmjukt och fritt, någonting af mänskligt deltagande, som bryter sig fram till trots för alla småklokhetens och småsinnets betänkligheter. Hans blåa ögon stå fulla af tårar och tindra af en viljekraft spänd till det yttersta med en tvingande makt att öfvertyga:

– Det är min plikt att varna Ers M:t för följderna af ett alltför tygellöst lif! börjar han.

Men kungen stannar, kastar sitt hufvud tillbaka och ser på honom med en spefullt högdragen blick.

– Det är Schönheider, som skall sörja för min själ! Lifläkaren kan saklöst öfverlämna åt hofprästen att predika moralen!

– Jag tackar för tillrättavisningen, Ers M:t – fast den var oförtjänt. Lifläkaren har aldrig dristat sig att

predika – Men det är hans plikt att sörja för Ers M:ts kroppsliga välbefinnande, och därför måste han säga, att det lif Ers M:t hittills lefvat, icke kan fortsättas utan omedelbart förestående fara – –

Den högdragna minen faller plötsligt af, och Kristian VII:s ansikte får ett uttryck som påminner om ett nervsjukt barns oresonliga mörkrädsla:

– Ni menar för döden? – frågar han hest.

– Nej, nej! Faran ligger i en kronisk nedsättning af kroppens och själens krafter. Jag hoppas kunna öfvervinna den, om Ers M:t vill unna sig någon hvila. Men tvingas kroppen öfver sin förmåga, torde Ers M:t mycket snart få förnimma följderna däraf. – Jag skulle alltså handla som en förbrytare, om jag i detta speciella fall tillmötesginge Ers M:ts önskningar.

Medan han talar, har oron så småningom försvunnit ur det förskrämda ansiktet, hvars minspel är växlande som aprilväder. Konungens blick har nu ett inåtvändt, begrundande uttryck, och han nickar tankfullt, gång på gång.

– Det känns, som om ni ville mig väl! säger han sakta. – De andra tala så mycket om, att de älska mig – –

Nu följer en lång tystnad; sedan glider en solglimt öfver dragen.

– Alltså är det öfverenskommet, min käre lifläkare. Inga extravaganser på vägen! – – Uppriktigt sagdt – jag känner icke heller någon synnerligen stor lust att vara utsväfvande – – men hvad tror ni väl, att Holck skall säga?

– Å, Ers M:t erinrar sig säkert fabeln om lejonet och tjuren? Tjuren sade till lejonet: jag är starkare än Ers M:t. Jag orkar mera!

– Och hvad svarade lejonet? – Kungen småler, lifligt intresserad.

– Lejonet svarade – – svarade just ingenting. Men en vecka senare hade tjuren blifvit en stut.

Nu är kungen i strålande lynne och afskedar sin lifläkare i nåder – –

Det är oktober, och himmeln mulnar och dimmorna tätna öfver staden, men festernas rad afbrytes icke. Där är Newmarket med de spännande löpningarna och de präktiga ekipagen; där är Sionhouse, hertigens af Cumberland féslott, och där är återigen operahuset vid Haymarket; men nu är golf byggdt öfver parterren och alla väggar klädda med karmosinrödt sammet. Den stora salen strålar af hundratals reverber-lampor, som kasta sitt ljus öfver ett vimmel af tusentals gäster i guld- och silfverbroderade dräkter, indianska, persiska, kinesiska tyger med ädelstenar för femtio millioner riksdaler. Det är den danske konungens afskedsfest.

Ensam omaskerad, rör sig kung Kristian som en gratiös tätting i detta vimmel af förklädda, och växlar förbindliga ord med en lurfvig björn, omkring hvilken en bajader svärmar med ett huldrikt leende under spetsmasken. Skogarnas konung är också Englands konung och bajaderen är grefvinnan Kielmansegg. – Men genom trängseln går kung Kristian fram som Moses genom Röda hafvet – vågorna vika för honom, och han styr mot en fantastisk hatt, öfver hvilken den allra modernaste hufvudprydnaden, Danmarksflugan, vinkar med sina vingar i luftdraget. Hvem skulle icke känna lady Esther Talbot? Blixtarna från hennes diamanter öfverträffas endast af hennes ögons eld. – Gud nåde den djärfve turken, som vågar nalkas henne, ty kung Kristian rynkar sina ögonbryn. – Hvem är den fräcke musulmanen? – Se bara på hans dräkt! Det är Brahesholm i diamanter! Det är hela den stackars lilla Kristianes arf, som hänger utanpå honom. Turken är Holck. – Nu kysser han lady Esthers hand; men kungen slår honom på axeln:

– Allah är stor och Mohammed är hans profet! Känner du fabeln om lejonet och tjuren?

– Nej, Ers M:t.

– Lejonet mötte tjuren, då han var stadd på förbjudna vägar, och tjuren sade till lejonet: Jag orkar mera än Ers M:t. Men en vecka senare hade tjuren blifvit en stut – – –

Konungens lifläkare ler i mjugg under masken.

– – Slupen länsar undan för refvade segel, vräkes af vreda vågor mot en främmande strand. Detta land är Frankrike och staden heter Calais. Vagnarna rulla fram öfver regnuppmjukade vägar. Där slingrar en flod fram genom ett landskap, som liknar en trädgård i höst under drifvande moln. De spridda husen samla sig och tätna, vägarna bli till gator, detta är Paris.

Men hvar är konungen, Louis, den mycket älskade? Tuilerierna äro öde, Versailles är öde. Den mycket älskade bär sorg efter den kvinna, som älskat honom mest, Frankrikes legitima drottning, Maria Leszczinska. Det är därför han dragit sig tillbaka till Fontainebleau.

Grefven af Gottorp bör väl förstå en så naturlig känsla. Han är ju själf konung af Danmark, och hemma i hans land sitter en ung drottning, som ammar sin förstfödde!

Återigen rulla vagnarna, och gula skogar flyga förbi. Detta är slottet, där den mycket älskade gömmer sin sorg.

Huldrikt småleende träder han sin gäst till mötes, och med nyfiket intresse betraktar han detta lilla majestät, hvars högsta nöje består i att slå sönder stolar och bord, om man får tro, hvad ryktet berättar.

– Så ung ni är! Jag tror nästan, att jag kunde vara er farfar!

– Det är det enda, som fattas i min lycka!

De båda monarkerna omfamna hvarandra ömt och kyssa hvarandra kärligt på kinden.

Men hvar äro skönheterna vid kung Louis' hof? Markisinnan Pompadour, född Poisson, är icke mer. För fyra år sedan stod det att läsa i »Altonaer Mercur», att hon gått till sina fäder, fiskarna. Det gamla gardet lefver dock än: se där en kokett smilande puderskönhet, som niger djupt för grefven af Gottorp och affekterar att vara tjugu år. Att hon måste vara något mera, vet kung Louis alltför väl, ty tiden går fort, och det är nu mer än tjugufem år sedan han vann hennes gunst.

– Det är madame de Flavecourt! Ni kan omöjligt gissa hennes ålder, Sire! – Nej, grefven af Gottorp anstränger sig förgäfves att göra det omöjliga möjligt, finna ett kvickt eller uddigt eller spirituellt svar. Och den fruktlösa ansträngningen gör honom misslynt.

– Hon är mer än fyrtio år! säger den mycket älskade med ett stolt småleende. Då glimtar det till i kung Kristians trötta hjärna:

– Ännu ett bevis för, att man icke åldras vid ert hof, Sire!

Grefven af Gottorp är mästare i att sätta spets på en replik, och hans kvickheter citeras redan.

Madame de Flavecourt betraktar med betänksam nyfikenhet detta majestät från dockteatern och tycks redan öfverväga, hvad svar hon skulle lämna på ett galant förslag.

– Hvad är ert intryck, min nådiga? hviskar Holck i hennes öra.

– Denne konungs näsa är förtroendeingifvande! nickar hon leende – och om icke alla solmärken bedraga har han äfven själ – och andra goda egenskaper.

– Otvifvelaktigt! Men sätt icke lit till kroppen – Ni vet, att skenet bedrager! – –

I Hjortgalleriet visar en gammal hofmästare, bugande, platsen, där drottning Kristina af Sverige lät afrätta sin stallmästare och privatsekreterare, markis Monaldeschi.

– Privatsekreterare? – Konungens lifläkare vänder sig frågande till legationsrådet Sturz.

– Hvad tror ni det betyder?

– Förmodligen någonting i hög grad privat, att icke säga intimt!

Struensee stirrar tankfull mot golfvet, lyfter sedan sin blick och anmärker, småleende:

– En dyrköpt erotisk erfarenhet!

Oktober månad gråter sina sista tårar, och november går in med blekt solsken. Konungen af Danmark är åter i Paris, lefver inkognito, känd af alla, i sin aflidne svågers, hertigen af York, palats. Landet har sorg, och konungen af Frankrike är förhindrad att hedra sin gäst med officiella festligheter i hufvudstaden. – Dock är hertigen af Duras befalld att ställa sig till grefvens af Gottorp förfogande som uppvaktande kavaljer och rolighetsminister. Och hertigen af Duras är en man, som tager sin uppgift på allvar.

Det är en ändlös serie af förströelser slag i slag, i enlighet med ett alltför nitiskt program, som icke lämnar möjlighet till frihet eller hvila. Grefven af Gottorp måste se allt! Och i spetsen för sitt följe, ledsagad af sin obönhörlige rolighetsminister, flyger han genom målareakademiens salar på tjugu minuter, rusar genom gobelinfabriken och porslinsfabriken i Sèvres, har knappast tid att stanna för att mottaga de dyrbara presenter, som konungen af Frankrike öfverallt beställt åt sin gäst, för att ge honom det smickrande intrycket af, att alla fabriker i landet arbeta uteslutande för den främmande monarkens räkning.

Alla teatrar och nöjesetablissement följa exemplet, enligt allerhögsta befallning. De äro uteslutande ställda till grefvens af Gottorp förfogande, och hvar morgon bestämma garderobstormästaren Holck och lifläkaren Struensee tillsammans repertoiren för operan och Théâtre Français. Och hvar afton är teaterföreställning eller bal, och kung Kristian sitter lydigt på sin plats, tills hans trötta hufvud en gång vid midnattstid faller ned mot bröstet, och han somnar efter att ha åhört sju akter opera comique. – –

Bakom kulisserna är det stor spänning, när grefven af Gottorp gör sin rond, företrädd af Duras, ledsagad af Holck och Struensee. Där stå de små teaterprinsessorna och niga i rad, med glittrande ögon, som spörja och undra, åt hvem af dem sultanen i nåder skall behaga att kasta sin näsduk. Den främmande monarken är mycket populär i Paris, och hvar han visar sig på gator och offentliga platser, stimmar folket hurrande omkring honom, ty han kommer som Jupiter till Danaë, och det franska folket är entusiastiskt af naturen, men hänförelsen stegras då det regnar guld. Teaterprinsessorna niga och niga.

Där är den mycket begåfvade m:lle Dumesnil, där är Voltaires gamla väninna m:lle Gaussin, där är den mörkögda m:lle d’Oligny; där är den lättfotade m:lle Dubois och den bedårande m:lle Vestris – äldre och yngre ryktbara konstnärinnor och än mera beryktade galanta damer på modet. Men hvar är den mest begåfvade och mest beryktade af dem alla – hvar är Clairon?

Melpomene har i misshumör lämnat Théâtre Français och dragit sig tillbaka till privatlifvet, men den omättliga Frétillon gäspar i sin alkov och längtar alltjämt efter nya äfventyr.

Det är fest hos hertiginnan de Villeroy, m:lle Clairon spelar »Dido» på den lilla salongteatern i palatset, och

bland åskådarna är grefven af Gottorp med sitt följe. Den berömda tragediennen bländar alla med sin konst, ty hon deklamerar icke sin roll, hon lefver i den, och när förhänget gömmer henne efter sista akten, härskar andlös tystnad i salongen. Det var den stora Clairon.

Grefven af Gottorp tummar nervöst en dyrbar guldring, som han i afton bär för första och sista gången. Han anade redan då han klädde sig till festen, att han i afton skulle få ett af sina frikostiga infall, och hur skulle han väl kunna hylla den stora konsten på ett värdigare sätt, än genom att taga en ring från sitt eget finger och fästa den på Clairons?

Där nalkas en dam med plastisk hållning, ledsagad af värdinnan, som föreställer: m:lle Clairon. Men det är icke den kyska Dido, som gör sin reverens för den främmande monarken; det är icke den stora konstnärinnan, det är en kurtisan med ett inställsamt uttryck i ögonen och ett nattståndet lättsinne i minspel och åtbörder. Det är den beryktade Frétillon, som närmar sig femtiotalet, men ännu alltjämt gör anspråk på ungdomlig skönhet och drömmer om att få se den främmande monarken i ett guldregn för sina fötter. Det är icke den stora konstnärinnan utan den lilla människan, till salu för billigt pris, och med ett tvetydigt men likgiltigt småleende sätter grefven af Gottorp sin ring omkring Frétillons finger.

Bakom honom står en man, som iakttager allt med sina skarpa ögon. Lifläkaren rycker på axlarna och tänker medlidsamt på de stora namnen och de små människorna.

Han har träffat de lärde, de berömda filosoferna, hvilkas verk han läst med klappande hjärta och hvilkas rykte bländat honom från fjärran. Vid närmare bekantskap voro människorna små, snillena servila, de lärde ytliga. För dem alla var skenet det förnämsta; alla hyllade flärden framför förtjänsten.

I den litterära korrespondensen har deras sårade fåfänga tagit sig uttryck i bittra ord mot hertigen af Duras.

»Man har öfverhopat denne unge monark (Kristian VII) med spektakler, fester och baler, man har undfägnat honom med sju akter opera comique på en enda afton, men man har icke tillåtit honom att en enda dag andas pariserluften efter eget behag. Hertigen af Duras har på en månad föreställt för den danske monarken nästan hela Frankrike; han har blott glömt att presentera skriftställarna, filosoferna!»

Ack, filosoferna voro den danske monarken likgiltiga, han kände blott en enda af dem: Voltaire, författaren till *Zaïre*, däri H. M. utmärkt sig som skådespelare, författaren till en smickrande tacksägelse och en fadd versstump, som den gamle på Ferney sändt Kristian VII till tack för en penningegåfva åt Calas änka.

Men filosofernas krets är tongifvande i Paris, de höra dessutom till sevärdheterna och få icke försummas, ty med sina pennor styra de den allmänna meningen, och af dem beror det, hvad man i hela den civiliserade världen skall tänka om konungen af Danmark.

Det utomordentliga sändebudet, friherre Gleichen, inbjuder dem således till middag i det danska ministerhotellet, men då konungen af en tillfällig opasslighet är förhindrad att komma, improviseras en ny fest, och de lärde herrarna sitta dagen därpå vid den främmande monarkens egen taffel i den aflidne hertigens af York palats.

Ljusen gnistra i stakar och kronor, luften dallrar af klangen i de berömda namnen, samtalet rör sig i sirlig menuett-takt, med spirituella krumsprång, och Kristian VII nämnes, när vinet skummar som ymnigast i pokalerna, »den nordiske Trajanus». – Jag skulle hellre vilja säga: den nordiske Amfitryon! hviskar Diderot sakta till d'Alembert.

Den nordiske Trajanus har samma dag, i franska akademien, hyllats med plattfotade smickerrim af kuplett-diktaren Poinsinet. H. M. underhåller sig nu med sina gäster om deras verk, som han förväxlar. Till friherre Holbach adresserar han ett utsökt smickrande omdöme om »Traité des sensations», som förskaffat honom

så mycken sann njutning; och för den elegante abbé Condillac uttrycker han i varma ord sin hänförelse öfver de blixtrande tankarna i »De l'esprit». Båda ha svårt att behärska de stridiga känslor af misshumör och vördnad, som brottas inom dem. De äro djupt kränkta af den främmande monarkens egendomliga smak och dåliga omdöme, men buga sig lika djupt för den krönta okunnigheten.

– Aldrig förr har jag vetat, att det fanns ett land, som hette Danmark! säger friherre Grimm småleende till Struensee. – Till drottningen af Sverige har jag den äran att sända min litterära korrespondens, och jag har hittills alltid trott, att Norden betydde Sverige. Hvar ligger Danmark?

– Danmark! – svarar teaterdiktaren Saurin öfverlägset. – Danmark är ju den lilla landtungan mellan Hamburg och Novaja-Zembla.

Efter middagen håller Helvetius en föreläsning öfver den engelska teatern och Shakespeare. Kung Kristian somnar stilla i sin stol, men applåderar entusiastiskt efter föredragets slut.

Det ansträngande lifvet tröttar honom, de öfverspända nerverna slappas mer och mer. Ännu kunna de dock stimuleras, och ännu uppträder konungen offentligen med värdighet och glans. Man beundrar hans kvickhet och citerar hans repliker. Enhvar, som haft nåden att tala med H. M., anstränger sin fantasi för att komma underfund med den hemliga udden i hans ord. Finns den icke, måste den uppfinnas, ty att den främmande monarken är lika spirituell som populär, vet hela Paris. – Och man talar om hans kärleksäfventyr som om han varit en Herakles. Oräkneligt är redan antalet af hans älskarinnor, ty han kan icke växla ett ord med en dam, utan att hon anar en maskerad giljan, och för att rädda skenet, låter m:lle Clairon utsprida det ryktet, att den främmande monarken misshagat henne.

Men mattighet och opasslighet påkomma oftare och oftare, och med den allmänna kroppsliga förslappningen följer en växande själsångest, som slår ut i hemlängtan. Då växer inom honom ett instinktlikt agg mot Holck, en hemlig ovilja mot den robusta hälsan, som tycks tåla allt. Då är kung Kristian kinkig som ett barn, och ingen annan än lifläkaren kan trösta honom. Om nätterna, då anfäktelserna oftast komma på, får Struensee sitta i timmar hos monarken, hålla hans hand i sin och tala om allt mellan himmel och jord. Detta verkar lugnande. H. M. har ett oinskränkt förtroende till sin läkare och lyder honom nästan blindt.

Mot slutet af november börjar Bernstorff tala om, att resan, som efter den ursprungliga bestämmelsen bort räcka i två år, möjligen kan komma att afbrytas redan efter några månader. Den har kostat oerhörda summor, och konungen längtar efter ro.

Dock, ännu följa festerna på hvarandra, och lifvet är en dröm af ljus och rasslande siden, gnistrande juveler och bländande skuldror, exotiska vällukter, puder och doft af mänskliga kroppar.

Där är den stora banketten hos hertigen af Orléans, där är den lysande festen hos prinsen af Condé på slottet Chantilly, dit man far i täckta vagnar under ett stöpande regn. Festen varar i tre dygn, och allt är underbart praktfullt och fantastiskt. – Hvem är den sköna, okända hjältinnan i det bizarra äfventyr, som lifläkaren upplefver under en nattlig jakt efter hjortar vid fackelsken? Han får aldrig veta hennes namn, men möter henne åter följande kväll, då det strålande fyrverkeriet afbrännes, och trycker henne till sitt hjärta då solarna slockna. Så blir hon borta mellan de tre tusen gästerna på balen, och han ser henne aldrig mer. Men i sin ficka bär han ännu, då vagnarna lämna Chantilly, en liten spetsnäsduk, hvars utsökta doft framkallar en sväfvande erinring om hennes väsen och öfvertygar honom om, att detta kärleksäfventyr varit någonting mera än en fantasiens utsväfning. – –

Det är vinter i luften och eld på härden, Struensee flyttar en stol fram till kaminen i sitt mottagningsrum, som ligger helt nära konungens egen våning i det Yorkska palatset. Lifläkaren är klädd i en bekväm nattrock

och sträcker sig lättjefullt i värmen. Det är tidigt på förmiddagen och han njuter sin hvilostund.

Framför honom ligger ett urval af allt det tryckta smicker, som Frankrikes diktare strött för den främmande monarkens fötter, och han läser: »Det är *obeskrifligt*, hur *outsägligt* han är älskad!»

»Hur lyckligt är du icke, danska folk! Försynen skapade Honom till en Prydnad för sin Tron!»

Själfva tsar Peters ära bleknar för hans: »Peter blef stor, men endast beundrad; Du, Kristian, blifver tillbedd – – – »

I hela denna sommar af underdånig hänförelse finns blott en enda fluga, som surrar i en något mindre respektfull ton:

»Han kan i längden omöjligt stå ut med allt detta festande, och det blir vår skuld om den lilla dansken kreverar på kuppen!»

Det finns åtminstone en smula förnuft i detta!

Dörren öppnas plötsligt, och in trippar Brandt, triumferande:

– God dag, min käre vän! – Han bugar sig med värdighet och intager dansställning midt på golfvet. – Jo, det är verkligen jag! Ni väntade icke att se mig?

– Uppriktigt sagdt – nej! Men hjärtligt välkommen!

De skaka hand förtroligt, och Struensee skjuter en annan stol fram till kaminen.

– Kom och sätt er här. Och berätta, hvarför ni är i Paris!

Brandt lutar sig framåt mot elden och gnuggar sina blåfrusna händer.

– Jag har kommit för att störta det tjocka djuret! – förklarar han bestämdt. – Hemma gick det rykten om, att hans stjärna börjat blekna. Så fort jag fått nys om saken, lyfte jag arfvet efter pappa Söhlenthal och satte mig på kärran. Just här, i Paris, bör det gå upp för kungen, hvilken landtjunkare och bonde, han öfverhopat med sin nåd. – Arme Holck! Han lär ha friat till den ena damen efter den andra under resan – och fått korgen öfverallt! – Nu ämnar jag uppvakta kungen! H. M. skall få tillfälle att göra jämförelser! Jag antar, att djurets öde därmed är besegladt!

Struensee lyssnar med ett godmodigt småleende, road af den lille kammarjunkarens tvärsäkerhet.

– Det är väl ändå icke så alldeles visst? – anmärker han spefullt.

– Min käre vän – smäda icke er konung med slika misstankar! Jag hoppas få audiens redan i dag.

– Det betviflas. Kungen är opasslig.

– Opasslig? – upprepar Brandt med tydligt ogillande. – Men hvarför kurerar ni honom då icke? Det är ju er skyldighet. Jag har gjort allt för att skaffa er anställning som kungens läkare – och till tack låter ni er höge patient vara opasslig vid ett för mig så föga passande tillfälle! Jag har icke råd att uppehålla mig länge i Paris! Mitt fädernearf är redan i det närmaste uppätet. Det är ju så fördömdt illa ställdt, att jag måste lefva på eget konto. Er andre, som lefva på kungens, går det naturligtvis ingen nöd på. – Apropos! Har ni dejeunerat? I motsatt fall – skulle ni vilja unna mig nöjet af ert sällskap?

– Med förtjusning! Men jag kan på inga villkor tillåta annat, än att ni stannar här, som min gäst.

– Någonting annat har jag verkligen icke tänkt mig! Det vore ju höjden af oförnuft att gå öfver ån efter vatten, som man får betala för!

Struensee ringer och ger befallning om, att frukost skall dukas för två. Snart stå rätterna på bordet, och Brandts uppsyn ljusnar märkbart vid åsynen af ett par flaskor, hvilkas yttre form förråder, att de innehålla det pärlande vin, som han älskar högst af allt.

– Jo, jo! – säger han och griper sig an med hungrig ifver. – Ni nekar er ingenting af denna världens goda. Det smakar att lefva på kungens bekostnad! Nå – jag dricker för er välgång! Det är er väl unnadt! Jag har så ofta ätit vid ert bord i Altona – och jag hade föresatt mig, att ni en gång skulle komma att äta vid mitt – – ja, det vill säga – kungens! På den tiden kunde jag göra någonting för en vän! – Han suckar och serverar sig ett nytt glas. – Nu äro rollerna förbytta! Jag dricker ännu en gång för er välgång. Hur finner ni er eljes i er nya ställning?

– Tackar! Drägligt nog!

– Ha, ha, ha! Gamle filur! Hycklare! Jag ser ju på era ögon och er näsa och er lilla embonpoint, att ni mår som pärla i guld. Om jag icke vetat, att ni skulle komma att trifvas superbt, skulle jag icke velat lägga två strån i kors för att skaffa er anställningen. Men jag visste det! Och jag visste också, att ni snart skulle göra er oumbärlig för kungen. – Nu beklagar jag verkligen det tjocka djuret! Ni och jag – –

Han nickar uppmuntrande och plirar med ögonen för att än tydligare klargöra, hvad han åsyftar. Men Struensee skakar sitt hufvud:

– Nej, min käre vän, i det fallet kan jag ingenting göra för er!

– Nå, nå! – svarar Brandt, högdraget. – Vi få väl se! För att störta Holck behöfver jag icke er hjälp. Det skall gå som en dans!

– Om ni ville lyssna till en väns råd – –

– Nej, tack! Feg blir jag aldrig!

– Med mod utan klokhet vinnes ingenting. Ni har redan en gång slagit ert hufvud i väggen. Händer detsamma en gång till, kan ni taga afsked af alla förhoppningar att en gång återvända till hofvet!

– Ack nej! Med er hjälp kommer jag alltid – förr eller senare – att återvända. Jag tror på er stigande stjärna – och er framgång är min!

– Lyd åtminstone för denna gången mitt råd, och vänta!

– Vänta? – härmar Brandt, med munnen full af ost. – Jag har ju sagt er, att det är omöjligt! Jag är i detta ögonblick så fullkomligt utblottad, som jag för trettio år sedan kom till världen. Jag äger icke en sou. Om jag icke lyckas störta det tjocka djuret, har jag ingen annan utväg än att söka mig någon anställning här i Frankrike. – I så fall återvänder jag nog aldrig till Danmark! tillägger han, hotande.

– Jag är, tyvärr, icke i tillfälle att försträcka er den summa, ni behöfver för att resa hem. Men jag är öfvertygad om, att ni lätt nog kan skaffa er medlen.

– Hur så? – frågar Brandt, intresserad. – Genom att göra kungen min uppvaktning?

– Nej. Genom att uppvakta grefve Holck.

– Aldrig!

Det ligger en indignerad protest i tonfallet. Han tömmer sitt glas i botten och sätter det med en smäll tillbaka på bordet, reser sig sedan häftigt och börjar, hvisslande, röra sig af och an på golfvet.

– Det är dock den enda utvägen – vidhåller Struensee – och hvarför skulle ni icke begagna den? Holck är en godmodig man.

– Men ni vet ju, att jag helt nyligen har kallat honom en skälm och en idiot?

– Det har han säkert redan glömt. Och – som sagdt – för att komma till kungens kassa, måste ni passera Holcks antichambre.

– Nej – säger Brandt fundersamt – då går jag hellre till Bernstorff.

– Af honom får ni icke en sou. Han klagar ständigt öfver, att kungens resa kostat för mycket. Hans samvete skall förbjuda honom att hjälpa er.

– Nej, till Holck går jag icke! Det vore ju detsamma som att taga subsidier af fienden! – Au revoir, min käre vän! Mitt beslut står fast. Jag skall söka audiens hos kungen.

Och han aflägsnar sig stolt. – –

– Jag har i dag haft ett besök af kammarjunkare Brandt! – säger Holck tre dagar därefter med ett diplomatiskt småleende. – Den stackars kammarjunkaren tycks vara tämligen reducerad, och kungen har beviljat honom ett anslag af sin privatkassa, för att sätta honom i stånd att återvända hem. – –

December är inne, och det lider mot uppbrott, men ännu brusar nöjenas ström lika rastlöst förbi. De kvicka replikerna flöda dock icke så ymnigt som förr från kung Kristians läppar; men om också munnen tiger, tala hans händer alltjämt samma vältaliga språk, hvars gyllene klang folket så väl förstår, och som ännu in i det sista gör honom till dagens lejon. Det är icke endast öfver pöbeln, som det gyllene regnet faller.

Åt hertigen af Duras skänker han sitt porträtt infattadt i diamanter och dessutom en praktfull värja; hela världen vet, att den kostat 20,000 francs, Omkring hertiginnans hals fäster han med egen hand ett halsband af strålande solitärer. M:me de Flavecourt förärar han ett dyrbart pärlsmycke; hennes förtroende till hans näsa kommer icke på skam.

Rörande är afskedet mellan de båda monarkerna; för detta högtidliga ögonblick har kung Kristian sparat sin sista kvicka replik:

– Ni är mycket älskad i mitt land, Sire! – säger den mycket älskade och kysser sin medtäflare galant på kinden.

– Det är därför, att jag skänkt ert folk så många gyllene bilder af er själf, Sire!

Det är den 9 december, och vintersolen skiner öfver vägarna, där de kungliga vagnarna rulla fram mot Metz. Därifrån går färden vidare öfver Strassburg till Hanau.

På aftonen af det gamla årets sista dag är Struensee åter i Altona.

XIII.
(Januari 1769.)

Fyra marschaller flamma festligt utanför öfverpresidentens gård i Altona, lågorna kasta oroliga röda reflexer

och sotiga skuggor öfver snön, röken hvirflar i luftdraget; en släde glider klingande fram och stannar vid den höga trappan. Vinternattens stjärnor blinka som dallrande, solbelysta guldbjällror i det sammetsmjuka blå.

Den nye öfverpresidenten, geheimerådet Gæhler, är en gammal diplomat, som sett sig vida om i världen och senast tjänat sitt land i egenskap af dansk ambassadör i Konstantinopel. Seraljens luft har förlänat hans väsen en vinnande smidighet, som kommit honom väl till pass på den post, han nu bekläder. Hans namn har inga gamla anor, men hans bror, generalen, är genom sitt giftermål med Sofie Ahlefeldt nära befryndad med flere af Holsteins förnämligaste ätter, och han själf har, tack vare sin personliga älskvärdhet, redan från första stund trädt i det bästa förhållande till jorddrottarna rundt omkring. Hela Holsteins adliga societet har också stämt möte på denna årets första lysande fest, dit endast ett utsökt fåtal af stadens borgare inbjudits.

Dansen är redan i full gång, då Struensee stiger in i salen. Öfver det bonade golfvet trippa med sirlig gratie pudrade damer, djupt urringade, i vida kjolar med fladdrande falbolaner, förda af broderade kavaljerer i krithvita peruker med små hårpiskor, som röra sig i afmätt takt, parodierande gavottens plastik på de dansandes ryggar. Vaxljusens lågor flämta i kristallkronorna, det rasslar af siden och glittrar af juveler, violiner kvittra näpet och kuttra smäktande, tonerna flyga som fjärilar, viftande med brokiga vingar i cirklad rytm, och ett stigande och fallande sorl dallrar i luften öfverallt.

Hans hjärta klappar i takt med musiken... det var en gång en bedårande ung kvinna, hvars gunst han njöt i den elfte timmen och som sedan försvann, lämnande honom ensam med sin saknad och sina drömmar och sin heta längtan att nå fram dit, där hon var. Sedan dess har det gått både nätter och år, och känslan har bleknat, medan han burit den med sig genom världen, men i dag har den ånyo kvicknat till lif, väckt af det vaknande hoppet – skulle han återse henne nu?

Hans blickar flyga spanande öfver vimlet: han ser så många andra damer och kavaljerer från hofvet, på besök i sin hembygd under helgen. Hvarför skulle icke också hon vara här?

Någonting snuddar vid hans skuldra och han vänder sig om, men framför honom står endast Brandt med ögonen uppspärrade af det varmaste intresse och de djärfvaste förhoppningar för egen del:

– Låt mig lyckönska er, käre vän! – utbrister han entusiastiskt. – Jag har nyss hört den stora nyheten! Kungen har i nåder behagat fästa er vid sin person! Det är hvad jag alltid förutspått! Jag är glad öfver att ha haft min lilla hand med i spelet – –

– Tack, tack! svarar Struensee och småler med en skymt af ironi. – Jag förstår era känslor, min käre kammarjunkare!

– Ja – icke sant? Detta innebär ju för mig en ljuflig visshet om, att också jag inom kort skall bada i nådens solsken? Ni glömmer icke en vän!

– Nej! Och om mitt minne, mot förmodan, klickar, gör ni mig nog den tjänsten att påminna?

– Javisst! – försäkrar Brandt ifrigt. – Vänner emellan faller sig sådant helt naturligt. Som sagdt, jag lyckönskar er af hela mitt hjärta. Ni får ju en anständig lön! Ett tusen riksdaler äro icke att förakta, och ni kan säkert utan risk beräkna gratifikationerna till samma summa!

Kammarjunkaren gnuggar sina händer så belåtet, som om han själf känt allt detta guld rinna mellan sina fingrar. Men Struensee svarar frånvarande:

– Det är i alla fall icke fjärdedelen af den inkomst, jag haft här under de sista åren. Och ändå har det aldrig räckt till – –

– Min käre vän – en axelryckning uttrycker Brandts ogillande – när man hör er tala så där, undrar man, om man icke borde ha kondolerat i stället för att gratulera er! Att ha pengar är icke allt här i världen, och en smula skuld vill det till för att få en pikant smak på lifvets hvardagssoppa! Medgif att er högsta önskan blifvit förverkligad i och genom er utnämning?

– Det har aldrig fallit mig in att förneka det! svarar Struensee. Hans blickar flyga ännu, sökande, omkring i vimlet.

– Som ni vet, har det alltid varit min öfvertygelse, att det låg en kvinna bakom er trängtan efter hufvudstaden. Jag inbillar mig, att det är den lilla fru Bülow. – Har ni sett, att hon är här i afton?

– Är fru Gæhler också här?

Brandts ögon blinka förstående:

– Tänkte jag icke det? Det är således ändå hon! Nej, hon är icke här. Men – som jag redan sagt er – jag beundrar verkligen er smak! Hon är en förtjusande kvinna, fastän hon har ett rymligt hjärta!

Struensee rynkar ögonbrynen:

– Hvad menar ni med dessa upprepade insinuationer mot en dam, hvars rykte – –

– Nej, min käre vän – infaller Brandt – nu förstår jag icke längre, om ni spelar oskyldig, eller om ni verkligen icke känner lilla Sofies historia? Gode Gud! Hela hofvet vet ju, att hon för närvarande har två cicisbéer, en fältmarskalk och en generalkrigskommissarie. Den enes uppgift är att befordra gemålens militära framtid, den andres att trygga allas ekonomi – –

– Lögn och skamligt förtal är det! – utbrister Struensee häftigt. – Nämn mig bakdantarens namn, och jag skall – –

– Åderlåta honom? – Brandt småler försmädligt. – Nej, min käre vän, jag fruktar att ni skulle få för stor praktik! Er snäppare skulle bli slö, innan ni hunnit med hälften. Jag vill då hellre nöja mig med er försäkran, att ni är den ende, som njutit hennes gunst – ehuru hon har ett hjärta, som skulle kunna rymma hela generalkrigsdirektoriet – –

Struensee svarar icke. Pulsarna hamra mot hans tinningar, och kinderna bränna så hett som efter en handgriplig förnärmelse, men han biter sina läppar samman för att icke förråda sin smärta och sin skam. Det hela är dumt, dumt, dumt! Han har klemat med en inbillning, som nu plötsligt tycks honom omåttligt naiv. – Det var en gång en tjusande ung dam, som hängaf sig åt en stundens nyck och händelsevis föll i armarna på en menlös man, som sedan i sin ensamhet tog sig för att drömma om evig trohet. Hon hade dock aldrig ens antydt någonting ditåt och aldrig ens svurit honom en af de eder, som så lätt brytas. Men då han för tillfället frös i sin vrå, svepte han sig välbehagligt in i den illusionen, att hennes känsla varit någonting annat än en sinnenas nyck och att hon från den stunden tillhörde honom för tid och evighet. Hon skulle sitta utanför sin hydda, klädd i oskuldens hvita dräkt, och vänta på honom år efter år, som om det icke funnits en annan man i världen. Hur oerhördt, hur ofattligt dumt! Det hade dock – Gudi lof! – aldrig fallit honom in, att han själf skulle anlägga en snöhvit munkkåpa och sätta sig att vänta, med korslagda armar, utanför ett kloster! Icke heller hade han sedan närt några illusioner om kärlek, då den sköna okända på slottet Chantilly gaf honom sitt strumpeband att leka med!

Ack, kärlek! Hvarför just bruka detta vidtfamnande ord om en liten sinnesretning, som ryms i ett nötskal! Och hvarför just trängta efter ett enda par läppar, då världen är full af mysande små kvinnomunnar, spetsade till kyssar.

Framför honom står Brandt, med ögon som lysa af pepparbrun medkänsla, och öser ur sin erfarenhets djupa brunn trösterika lärdomar om kvinnorna:

– Det är ingen konst att fånga famnen full! försäkrar han trovärdigt. – Gäller bara att vara stark – och gripa till! Blåsa på elden, tills lidelsen öfverväldigar henne, ty hon vill öfverväldigas, åtminstone för en halftimme, i annat fall kommer blygseln dagen efter. – Dagen efter är i det hela taget osäker! En kvinnas trohet är barn af sekunden; men på så vis är den ju ändå barnbarnsbarnbarn af evigheten!

Struensee skrattar med en något ansträngd munterhet:

– Ni har alldeles rätt, min käre vän! Era ord äro förestafvade af en lefnadsvisdom, i jämförelse med hvilken Platos filosofi förbleknar. Antagligen är ni dock starkare i teorien än i praktiken! – Är lilla fru Holstein här i kväll?

– Ack nej, tyvärr, tyvärr! Det är långt till Töndern, och vägarna i Schleswig äro dåliga. Men här i denna sal var det jag såg henne första gången! Mitt hjärta är därför sjukt och behöfver tröstas. Jag går att nedlägga min hyllning för liten Anne Sofie Bülows fötter! Någonting måste man taga sig till för att döfva saknaden! Och ni? Hos hvem tänker ni söka tröst i bedröfvelsen? Se dit! Där niger en Dulcinea, som visst också legat ert hjärta mycket nära?

Struensee följer riktningen af hans blick och möter Elisabet Eybens gråa ögon, glittrande under de långa, mörka ögonfransarna.

Sjöjungfrun dansar. Det är ett sprittande lif i hennes små fötter, som ständigt intaga nya attityder på golfvet. Smidigt och mjukt glider gestalten efter musikens rytm med hufvudet högburet på de hvita skuldrorna. Hennes ansikte är strålande af stundens glädje, och kring de röda läpparna leker ett leende, så sorglöst som om hon hela sitt lif dansat på rosor framåt dygdens väg och aldrig känt en missräknings bitterhet.

Sådan han ser henne nu, tycks hon honom så stolt och skön, att han med undran frågar sig själf, om det är sant, att han någon gång för länge, länge sedan fångat hennes kärlek som en fluga i sin hand, hållit den kvar en stund och med ett kyligt småleende af tillfredsställd fåfänga lyssnat till dess surrande vingslag, innan han åter öppnat handen och låtit den flyga? Nu erfar han ett behof att värma sig vid minnet af en känsla, som han en gång missaktat, men som, i ögonblickets stämning af råkall tomhet, förefaller honom underbart solig och rik.

Han närmar sig, när dansen slutat och hälsar höfviskt, hon räcker honom sin hand att kyssa, och hennes blick är utan en skymt af agg.

– Jag har varit hemma i Lübeck under helgen! – säger hon. – Det blef till sist olidligt vid hofvet utan kavaljerer!

– Hur mycket olidligare bör icke skilsmässan ha varit för de stackars kavaljererna!

– Ni vill vara galant! Tack! Men jag är öfvertygad om att de läto trösta sig.

– Jag vet åtminstone en, som var otröstlig... den stackars grefve Fritz! Han brinner i ljusan låga för drottningens första hofdam.

Hon höjer ögonbrynen likgiltigt. Nyheten gör intet intryck. Men det spelar upp, och hennes små fötter börja bli oroliga. Han räcker henne sin hand och för henne i menuetten. Sedan tager hon hans arm och de promenera genom våningen, samtalande som gamla vänner. Hon är kvittrande glad som en lärka, och det glittrar någonting därinne under de mörka brynen – någonting som kan tyda på, att det ännu kanske finns en

gnista kvar af en gammal eld, som falnat. Mekaniskt spegla hans blåa ögon gnistan i de djupa grå.

– Jag har glömt att lyckönska er! – säger hon. – Välkommen till hofvet! Jag vet, att ni i hög grad vunnit nåd för kungens ögon. Ni har då förmodligen haft en mycket angenäm resa?

– Det vore synd att klaga! Och ni? Jag hoppas, att ni också fördrifvit tiden på angenämaste sätt?

– Ack, vi öfvergifna kvinnor – hvad skulle vi väl kunna taga oss till? Vi ha lefvat i stillhet – de två änkedrottningarna på hvar sitt sommarslott och drottningen på Frederiksborg. Ett eller annat litet besök på Fredensborg eller Hirschholm – se där våra nöjen! Men de tre drottningarna ha umgåtts i allsköns sämja, och vi ha tillsammans harmats öfver ert lättsinniga lif därute i världen.

– Verkligen? Men om den saken kunde ni ju ingenting veta!

– Så tror ni kanske! Men jag kan försäkra er, att änkedrottning Juliane Marie visste besked – kunde på sina fem fingrar namnen på alla de damer, kungen hedrade med sin uppmärksamhet. Hon hade också reda på alla pikanta små detaljer – och hon hemlighöll ingenting för den unga drottningen!

– Nej, nej – nickar Struensee – det fanns på min heder icke mycket att hemlighålla!

Hon betraktar honom från sidan, med en forskande blick:

– Ni har utbildat er till hofman! Ni har lärt att hyckla! Men ni spiller ert krut! Det behöfs ju icke – oss emellan! – tillägger hon sakta.

– Det har också aldrig fallit mig in! – försäkrar han ifrigt. – Jag vet väl, att det öfverallt gick många rykten om kungens kärlekshistorier. Jag vet också bäst, hur orimliga de voro alla. Det är då med detta lösa skvaller, man underhållit drottningen? Och hon trodde det?

– Hvad skulle hon väl tro? Uppgifterna voro alltför detaljerade för att icke verka exakta. Hon är ju ung och känner sig tillsidosatt – – det skulle ha varit onaturligt, om hon icke blifvit utom sig af svartsjuka och förtviflan! Hon hade ju – så otroligt det låter – ännu en smula känsla för sitt barns far.

– Naturen har sina nycker! – säger han med en skymt af ironi. – Men sedan lär ju Hennes Majestät ha funnit en tröstare, om man får tro ryktet!

– Hvilket rykte?

Hon stannar plötsligt midt på golfvet och ser honom rakt in i ansiktet med en oroligt spörjande blick.

– Ja, hvarifrån det kom, vet Gud, men det var för resten mer än ett rykte. Jag vet, att kungen fick regelbundna underrättelser om den rödsminkade sångaren La Tours ofta upprepade besök hos drottningen.

Hon ser sig om med en sökande blick. Rundt omkring dem svärma damer och kavaljerer arm i arm på golfvet, och alla fönstersmygar äro upptagna, det finns ingen tillflykt. Hon fattar hans arm, och de fortsätta sin promenad, men hon är blek och barmen böljar.

– Från hvem fick kungen dessa underrättelser?

– Jag vet det icke.

– Men ni vet kanske, om han trodde på dem?

– Ja. De innehöllo mycket exakta uppgifter både om tid och – –

Han betraktar henne från sidan. Ingenting i hennes ansikte förråder sinnesrörelse – ingenting annat än den vaxlika blekheten och måhända en liten skälfning af de långa ögonhåren. Omkring hennes mun leker småleendet ännu, och hennes röst är behärskad som det lydigaste instrument.

– Det är en skändlighet utan like! – säger hon mildt. – Den stackars öfvergifna och tillsidosatta unga drottningen har lefvat uteslutande för sitt barn, som hon själf ammar – och hon är en mycket öm mor! Om det och mycket annat kan kungen få besked af bondkvinnorna omkring Frederiksborg – de dyrka henne som ett högre väsen – –

– Allt detta – invänder han, höfligt – strider ju på intet sätt mot de underrättelser, kungen mottog angående La Tours besök. Jag ber er komma ihåg, att jag nu gör mig till språkrör icke för mina egna utan för kungens tankar. Han var tämligen medveten om, att han själf i hög grad försummat sin gemål, och han visste också, att hon är en ung dam med tämligen hett blod. Jag tror, på min heder, det föreföll honom alldeles naturligt, att drottningen sökt tröst på annat håll.

– Men jag kan försäkra er, att det är lömskt förtal! Drottningen är ung, men hon har en starkt utvecklad känsla för sin kungliga värdighet. Fru Plessens stränga principer lefva ännu kvar i luften, och de skola lefva, så länge grefve Holck finns vid hofvet. För drottningen kommer han alltid att vara en lefvande moralpredikan; af hat till honom, skall hon alltid afsky lasten och älska dygden! De ord, hon skref med en diamant på rutan i slottet, äro betecknande för hennes sinnesriktning: *Gud! Bevara mig oskyldig! Gör andra stora!* Det är en bön från djupet af en kämpande själ!

Hans blick blir eftersinnande, och han tänker högt:

– Det är vackert, det där! Men det bevisar ju också, att frestelsen finns inom henne – – att hon känner som en kvinna och trånar efter det, hon som drottning är dömd att försaka – –

– Eftersom hon, olyckligtvis! fått en så erbarmlig gemål! infaller Elisabet Eyben med den mjukaste röst. – Gud förlåte honom hans skamliga misstankar. Hans enda ursäkt ligger i hans hjärtas förvildning!

– Jag förstår er harm – Struensee fixerar henne alltjämt från sidan – men i detta fall gör ni kungen orätt. De underrättelser, han mottog, voro af den art, att det icke fanns utrymme för tvifvel. De innehöllo bevis, exakta upplysningar, både om tid och *rum*, han lägger tonvikt på hvarje ord.

Nu är hon så blek, som om det icke funnits en droppe blod i hennes kropp, och blicken irrar åter sökande omkring i salen. Barmens böljande oro förråder inre strid, och leendet slocknar för en sekund; men strax därefter lyser det upp på nytt, de gråa ögonen glimma af trots, och hon kastar hufvudet stolt tillbaka.

– Då underrättelserna varit så exakta – vet ni också – att – att det var mig, La Tour besökte! – Hon tystnar ett ögonblick och drager djupt efter andan. Hon har också förlorat herraväldet öfver sin röst. – Det var för min skull han kom! tillägger hon.

– Elisabet!

Han stannar plötsligt, glömmer hela världen omkring sig, ser på henne med ett häpnande uttryck af sorg.

– Inga scener, monsieur! Gif mig er arm!

De fortsätta sin promenad, och hon talar, småleende, kallt och lugnt och gäckande:

– Tror ni icke som jag, att det alltid är männen, som göra kvinnorna till hvad de äro? Ni ha fått förmågan att forma och dana oss, men ni forma oss, tyvärr, efter ert eget beläte – – och det är icke dygden, ni lära oss att

älska! Har ni aldrig tänkt på, att det kanske ändå är synd om oss, unga jungfrur, som lefva i denna farliga tid? Vi gå ut i lifvet med hjärtat fullt af vår längtans morgondrömmar – törstande efter någonting – vi veta icke hvad – – någonting underbart härligt, någonting klart och starkt – och vi tro oss ha funnit det och föra det till våra läppar – men det vi dricka är endast den tomma luften – –

Nu är blicken, som glider öfver hans ansikte, skum af vemod, och hon sänker rösten så lågt, att den klingar tunn och spröd i sorlet rundt omkring dem; men för honom, som hon talar till, går icke ett ord förloradt.

– Du hade en gång mitt lif i dina händer och du tog hvad som tillhörde dig – utan att bekymra dig om, hvad det var, som kastade mig motståndslöst i dina armar. För dig var det ingenting värdt att taga vara på. Hvad du begärde af mig var en ytligt glimmande liten lusteld, som kunde ge dig en stundens tillfredsställelse af en fåfängans eller sinnets nyck. Hvad som brann djupare, visste du aldrig, och du ringaktade min känsla därför, att den gjorde mig till vax i din hand! Men någonting större och rikare har aldrig mött dig i lifvet – någonting varmare och innerligare har jag aldrig kännt. – Hvem var du? Det fanns ingenting i din yttre ställning, som lockade – det var din person och ditt väsen, som vann mitt tycke; men om du begärt af mig att jag skulle stanna hos dig alltid – hade jag med glädje lagt min framtid för dina fötter. – Du begärde ingenting sådant – du ville icke hålla mig fast – och så gled jag vidare – – försökte lefva som du lärt mig, men kände ingen tillfredsställelse – fann endast ett slags tröst för min stolthet i den tanken, att det är saligare att gifva än att taga. Och nu – –

– Så fann jag er då ändtligen! säger en välkänd röst bakom dem, och i det Struensee vänder sig om, ser han Rantzau, förbindligt småleende till alla sidor, bana sig väg mellan de promenerande paren. I samma ögonblick lösgör Elisabet Eyben sakta sin arm och går ensam vidare i vimlet.

– Skrämde jag er dufva, min käre vän, he? – Rantzaus hökblickar förfölja henne en sekund med ett rofgirigt uttryck. – Nå, lika godt! Ni fångar henne nog igen. Jag har sökt er ända sedan jag kom.

– Jag står till er tjänst! – svarar Struensee förbindligt, men hans hjärta är tungt, och hans tankar dväljas hos henne, som nyss gled bort. Detta, som hon talat om – var det icke just det, han längtat efter och drömt om, när han var ung? Han hade en gång hållit det i sin hand och låtit det flyga!

– Jag undrar, om ni ännu minns – fortsätter Rantzau – att första steget på er väg mot lyckans höjder för några år sedan markerades af er utnämning till greflig rantzausk lifläkare? Från den befattningen har ni ännu icke tagit afsked – he! Jag skulle vilja inkalla er till tjänstgöring under några dagar.

– Det skall bli mig ett nöje att hörsamma kallelsen!

Struensees tankar äro alltjämt fjärran... Hon är den dröm, han en gång har drömt. Själf känner han sig gammal nu, hans själ har frossa, och det finns ingen värme i minnena. Hon var hans ungdom; och han hade icke gittat hålla henne kvar.

– Hvad tänker ni på, min käre vän? – frågar Rantzau. – Era ögon ha ett uttryck som en sjuk hunds! När reser ni till hofvet?

– Om några dar. Jag vet icke så noga än.

– Skulle ni på vägen vilja göra mig den tjänsten att stanna öfver en natt på Ascheberg? Min far är krank och matt. Krafterna sina och jag fruktar, att han slocknar snart. Han har uttryckt sin önskan att se er.

– Jag skall komma! Tack. – Struensee trycker, sympatiserande, Rantzaus hand. – – Han förstår henne nu: i ondt som godt är hon en kvinna, hufvudet högre än hopen, och för hans minne skall hon hädanefter stå med dragen förklarade. I hennes bröst bo de inbördes kämpande elementarandarna sida vid sida: en salamander

med röda och en sylf med hvita vingar – en alltförbrännande lidelse och en alltuppoffrande hjärtats godhet. Men med sin råa och blinda drift hade han endast kysst eldsanden till lif! – –

En vecka senare är Struensee på Ascheberg. Den gamle grefven ligger till sängs, och hans ansikte är blekt som det hvita linnet på kudden, där han hvilar under den höga sänghimmeln. Ögonen äro så trötta, som längtade de efter att få slutas för evigt, och det har redan lagt sig en dimma för hans syn. Men då han hör Altona-doktorns steg öfver golfvet, breder sig ett småleende omkring hans tunna insjunkna läppar, som om han blifvit angenämt berörd af minnena från en värld, där han fordom lefde.

– Det är skralt med mig nu! – hviskar han matt. – Det går utför med krafterna. Snart är det väl slut– –

– Å, så farligt är det väl icke! – säger Struensee, som med den gamles hand i sin lyssnar till pulsens nästan omärkliga slag. – Det gäller att få upp krafterna! Jag skall taga mig friheten ge order om, att några flaskor af det bästa vinet hämtas upp ur källaren. Jag hoppas, min nådige grefve, att den medicinen ännu smakar er!

Han talar i en ton af förtröstan, som han icke känner. Här finns intet hopp, hit kan döden komma förr än någon anar det. – Han skänker i af det skummande vinet, och den gamle dricker. Sedan börjar Struensee tala om sin resa, muntert och gladt, men med en förnimmelse af, att han vyssar ett gammalt barn in i den långa sömnen. Grefve Hans nickar och nickar, med ett belåtet småleende; men hvar gång han hör kungens namn nämnas, skakar han sitt hufvud ogillande och mumlar:

– Stolle! Stolle! Det går aldrig väl.

Så småningom sjunka hans ögonlock ner, men ännu andas han svagt. – –

Om natten hålles i biblioteket likvaka öfver en man, som ännu lefver. Där flammar ett stort bål i kaminen, alla vaxljus äro tända i kristallkronan, och tobaksröken hvirflar högt mot taket. Framför elden sitta grefve Karl Rantzau och Struensee, i hvar sin bekväma stol.

Samtalets ton är mörk och präglad af stundens allvar; timme efter timme rör sig allt om döden, orden äro stämda i moll, och hvar tanke bär krusflor. Först efter supén, då piporna åter äro tända, tager lifvet ut sin rätt.

– Ja, min käre vän – säger Rantzau filosoferande – ni vet, att jag alltid haft höga tankar om ert hufvud – – men det är halt i hoftrapporna! Se till att ni icke faller!

– Jag ämnar hädanefter som hittills sysselsätta mig mera med kungens hälsa än med hofintrigerna! – svarar Struensee.

Rantzau nickar ironiskt:

– Så tror ni nu, men om en månad är ni midt uppe i kabalerna. Ni kan icke undgå dem. Det vore detsamma, som om ni ställde er obeväpnad mellan två kämpande partier – följden skulle bli, att man dammade på er från båda hållen! Då är det förmånligare, att taga sitt parti – så har man åtminstone ryggen fri, he!

– Nej, jag tänker redan från början ställa mig helt afsides och åskåda striden. Skulle någon erhålla en allvarsam skråma, skall jag på sin höjd låta öfvertala mig att förbinda den sårade!

Men Rantzau skakar sitt hufvud småleende:

– Sådana förhållandena äro hos oss, gäller det att äta eller ätas! Intriger finns det nog vid alla hof, men kampen blir vildare, ju mera svag och karakterslös monarken är – då gäller det ju hvem som kan rycka åt sig envåldsmakten! Det skulle glädja mig, om den någon gång – för omväxlings skull – hamnade i händerna på

en man med hufvud! – Har ni aldrig talat med kungen om politik?

– Aldrig. Men af en och annan löst hänkastad anspelning har jag trott mig finna, att kungen icke har några stora sympatier för sitt geheimeråd. Han anser det vara en apparat, som hämmar administrationen i stället för att främja den; och jag tror, han skulle ha god lust att upphäfva den.

– Upphäfva geheimerådet? – upprepar Rantzau eftertänksamt. – Men det vore ju detsamma som en krigsförklaring mot högadeln?

– Sådant har man hört talas om förr! Envåldsmakten är ju ursprungligen resultatet af en kamp mellan – –

– Mellan adeln och borgerskapet, ja!

– Må vara! I alla händelser en kamp, däri kungen ställde sig på borgerskapets sida. Adeln måste köpa freden med inskränkning i sina privilegier. Men den betalte med en falsk sedel, och i stället för den rena envåldsmakten, som skulle ha krossat adelsväldet, fingo vi en envåldsmakt med ett geheimeråd – det vill säga maskeradt adelsvälde. – Jag undrar, om icke kungen har god lust att återställa enväldet i dess oförfalskade form genom att göra sig af med sina förmyndare, de så kallade perukerna.

– Det vill säga: ställa sig under en eller flere andra förmyndare! Eller hur? Godt! Jag är med på allt, till och med att inskränka högadelns makt – på villkor att jag själf – som grefve, general eller människa, det är likgiltigt! – blir en af de nya maktägarna, hos hvilka administrationens tyngdpunkt kommer att hvila! Ty vi äro väl öfverens om, att den icke kan och icke bör hvila i monarkens svaga hand?

– Och hvarför icke? frågar Struensee lugnt.

– Min käre vän – Rantzau ler ett illslugt leende – nu säger ni just, hvad jag själf skulle säga, om jag redan utsträckt min hand efter makten! Men vi två behöfva väl icke hyckla för hvarandra?

– Nej, min käre grefve, det är min uppriktiga mening, att envåldsmakten endast kan och bör ligga i händerna på konungen själf. Från konungen måste allting komma, om något varaktigt godt skall kunna uträttas. – En annan sak är det, att monarken påverkas eller mottager intryck af en eller annan i sin omgifning – –

– Godt! Jag förstår! Vi äro alldeles öfverens. Jag önskar således – när geheimekabinettet icke längre existerar – höra till kungens närmaste omgifning och – till exempel – vara den man, af hvilken han får sina intryck beträffande utrikespolitiken!

– Det skulle förmodligen bero på, om ni kunde göra era idéer gällande. Jag tviflar icke på er vältalighet och er kvickhet, min käre grefve – men frågan är, om era principer skulle finna någon resonnans inom monarken?

– Hvarför icke? Ni och jag ha ju ofta diskuterat dessa frågor – och jag vill erinra mig, att vi i allmänhet varit ense!

– Nå – säger Struensee, småleende – men det är, tyvärr, icke min mening, det kommer an på. För resten ha vi ju också mycket ofta varit af olika mening – till exempel om Ryssland. Ni är oerhördt subjektiv i er utrikespolitiska åskådning, ni drifves af personliga sympatier eller antipatier. Ni hatar till exempel det ryska hofvet – men jag betviflar, att ni skulle kunna göra kungen till organ för detta ert hat!

Det glimtar i Rantzaus gråa ögon, liksom när gnistan faller från en flinta, innan fnösket fattar eld.

– Tror ni, det skulle vara så omöjligt att öfvertyga monarken om en självklar sanning? Finns det något rimligt skäl, hvarför vi skulle låta behandla oss som hundar af ryssarna? Finns det något rimligt skäl, hvarför

vi skola stå vid Rysslands sida i dess intrigkamp mot Sverige? Vi frukta svenskarna – Karl Gustaf, Karl XI och Stenbock spöka ännu – men vi borde också minnas, att en rysk här för några år sedan hotade våra gränser från söder! Det är vanvettigt, att ett litet, fattigt land, som Danmark, årligen offrar hundratusentals riksdaler för att vidmakthålla villervallan i ett grannland, och det är löjligt att envåldskonungen af Danmark på så sätt praktiskt understödjer ett parti, som dekreterar, att konungamakten kan ersättas af en stämpel. Det är ju en majestätsförsmädlig idé, he? Och det är ju rena vanvettet, att danska flottan förenar sig med den ryska och kryssar utanför Sveriges kuster för att stödja stämpelns vacklande auktoritet! – Nej, min käre vän – kommer jag en gång så långt, att konungen i utrikesangelägenheter lyssnar till mina råd, skall jag rösta för ett förbund med Sverige och sända en dansk-svensk här från Finland att fånga Fiekchen i hennes röfvarenäste! – –

Det lider mot morgon, då en halfsofvande lakej med en silfverkandelaber i hand lyser Struensee uppför trapporna till hans sofrum i andra våningen. Han känner sig het af tobak och vin, därför öppnar han fönstret och lutar sig ut.

Under honom ligger trädgården, höljd i snö, och mot det mjuka hvita teckna sig buskarnas konturer skarpt i svarta streck; men under parkens träd rufvar ett kaos af ogenomträngligt mörker, ur hvilket de molnliknande kronorna stiga upp mot en grå himmel, som får ljus af en dimmig måne. Bakom allt ligger den frusna sjön som en snööken utan horisont, förtonande sig i det svaga månljuset längst borta.

Struensee tager en handfull snö från fönsterblecket och för den upp till sin brännande panna. Tankarna hvirfla oroligt därinne: äregiriga tankar, maktlystna tankar, blandade med ett öfverspändt begär att vara nyttig och uträtta någonting godt i världen. – Hvarför skulle han icke taga steget ut, om det kunde ske med någon utsikt till framgång?

Han har under resan lefvat tillräckligt nära inpå konungen för att veta, att möjligheten finns. Han har funnit nyckeln till envåldsmakten, ehuru han hittills alltid bäfvat tillbaka för att använda den. Han åtnjuter monarkens förtroende, och för honom är det numera ingen konst att på indirekt väg öfverföra en eller annan idé till envåldshärskarens hufvud – – – Ett frestande framtidsperspektiv föresväfvar hans inbillning – – men plötsligt hvirflar en rysning utför ryggraden, som om han trampat på sin egen graf.

Han stänger sitt fönster och går till hvila. Då han vaknar framåt förmiddagen, har den gamle grefven slocknat helt stilla i sin bädd. –

– Ja, min käre vän – säger Rantzau, då han räcker honom sin hand till afsked – nu börjar för oss båda ett nytt lifsskede! Lycka till vid hofvet!

– Tack! Och välkommen efter!

Fyra hvita hästar dansa framför släden, som glider fram genom allén, medan bjällrorna klinga och den ena svarta stammen efter den andra flyger förbi. Öfver Struensees hufvud väfva trädens grenar ett hvalf af mörka spetsar, bakom hvilket himmeln lyser grå.